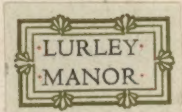

FORT
HILL

LURLEY
MANOR

Joh: Jac: Jenner
SS. Theologiae Stud:
1724.

HADRIANI RELANDI
DE
SPOLIIS
TEMPLI
HIEROSOLYMITANI
IN
ARCU TITIANO
Romae conſpicuis
LIBER SINGULARIS.

Arcum ipſum & ſpolia templi in eo ſculpta tabulae in aes inciſae exhibent.

TRAJECTI ad RHENUM,
Ex libraria GUILIELMI BROEDELET,
CIƆIƆCCXVI.

ARGUMENTA

capitum hujus opuſculi.

CAP.

CAP. VII.

De mensae sacrae effigie ejusque limbis duobus.

CAP. VIII.

De cingulo pedum mensae, מסגרת *dicto.*

CAP. IX.

De forma pedum mensae.

CAP. X.

De annulis mensae appositis, quibus immittebantur vectes.

CAP. XI.

De duabus acerris supra mensam conspicuis.

CAP. XII.

De duabus tubis sacris.

CAP. XIII.

Fata horum spoliorum enarrat.

HA-

HADRIANI RELANDI
DE SPOLIIS
TEMPLI
HIEROSOLYMITANI
In arcu Titiano Romae conspicuis
LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

ARGUMENTUM.

Scriptionis occasio & ratio instituti. Arcus Titi singulari Dei providentia prae aliis monumentis conservatus. Imagines lychnuchi ex illo descriptae hactenus minus accuratae. Cura adhibita in adipiscenda nova & vera lychnuchi aliorumque vasorum ibi sculptorum effigie. Suspiciones quaedam natae ex primo conspectu picturae lychnuchi Roma transmissae. Mittitur illa Romam denuo, ut cum archetypo conferatur.

uinquennium effluxit, ex quo effigies lychnuchi sacri ab Justo Fontanino, Abbate, viro clarissimo, ad me rediit, quam Roma ante ad me delatam iterum eo miseram, ut cum

ARCUS TRIUMPHALIS TITI
uti nunc Romae conſpicitur.

B: Overbeek ad vivum del.

J. Goeree fe

HADRIANI RELANDI
DE SPOLIIS
TEMPLI
HIEROSOLYMITANI
In arcu Titiano Romae conspicuis

LIBER SINGULARIS.

CAPUT I.

ARGUMENTUM.

Scriptionis occasio & ratio instituti. Arcus Titi singulari Dei providentia prae aliis monumentis conservatus. Imagines lychnuchi ex illo descriptae hactenus minus accuratae. Cura adhibita in adipiscenda nova & vera lychnuchi aliorumque vasorum ibi sculptorum effigie. Suspiciones quaedam natae ex primo conspectu picturae lychnuchi Roma transmissae. Mittitur illa Romam denuo, ut cum archetypo conferatur.

Quinquennium effluxit, ex quo effigies lychnuchi sacri ab Justo Fontanino, Abbate, viro clarissimo, ad me rediit, quam Roma ante ad me delatam iterum eo miseram, ut cum

 arche-

archetypo denuo conferretur. Non ſine fructu illam publico exponendam eſſe jam id temporis cenſui (quod propoſitum alia negotia in hos uſque dies diſtulerunt) & de nonnullis monendum ſpectatorem quae mihi in hac imagine digna animadverſione videbantur. Fieri enim non poteſt, quin dubia quaedam oriantur alicui de fide & cura qua haec delineatio expreſſa eſt, deque forma quae a deſcriptione lychnuchi Moſaica & Talmudica in multis diverſa eſt: quibus aut tollendis aut minuendis librum ſingularem deſtinavi. Hic ergo nequaquam univerſa quae de lychnuchi auctore, materia, pretio, pondere, & ſitu in Sancto dici merentur comprehendet, aut quae de uſu nocturno, oleo, concinnatione lychnorum quotidiana, vaſculis & forcipibus, ſignificatione denique horum omnium arcana; ſed ea tantummodo quae ad formam lychnuchi, & hujus quidem qui in arcu Titi ſpectatur, pertinere viſa ſunt, ut liqueat quatenus forma in monumento Romano repraeſentata conveniat cum illa quae in ſacris literis & ſcriptis Talmudicorum lychnucho tribuitur: quod, ubi ad partes ſingulas nos ordo deduxerit, ſigillatim notabimus,

tabimus. Ad haec poſtquam acceſſiſſet menſae quoque & acerrarum thuris ac tubarum effigies ex eodem arcu Titiano deſcripta, de illis quatuor Templi Hieroſoſolymitani ſpoliis, quae ſola inſigne hoc monumentum exhibet, paucis tractare in animum induxi. Quo in argumento ita verſatus ſum, ut ea potiſſimum mihi curae eſſent ad quae ipſe conſpectus monumenti quaſi manu ducit: quandoquidem res in eo repraeſentatas, adeoque arcum triumphalem ipſum, praecipue ante oculos habere & illuſtrare animus fuit. Vaſa haec ipſa alibi deſcripſimus, & quotannis ſolemus in ſcholis privatis auditoribus noſtris exponere plura quae tum in Codice ſacro tum in aliis libris vetuſtis Hebraice confectis de forma & uſu harum rerum ſcripta ſunt.

Ad curam meam diligentiamque quod attinet, quam in hac re adhibui, niſi ea cura amicorum potius meorum nuncupanda ſit, diu eſt quod optaverim accuratam nanciſci imaginem ſacri hujus lychnuchi, quem non ſine ſingulari Dei providentia, quum tot numero & tam praeclara Romae ornamenta vetuſtate atque injuria dejecta ſint, conſpicuum extare

hactenus in arcu Titi Vespasiani noveram. Illae, quas consului in scriptis virorum eruditorum, aut qui arcus triumphales urbis Romae & monumenta vetera in aes incidi curaverant, unde eas alii magno numero libris suis inseruerunt, tantum abest ut desiderio meo fecerint satis, ut haud mediocriter illud auxerint. Exiles enim nimis illae, & sibi mutuo erant adversae, sic ut omnibus iis inter se collatis multo factus fuerim incertior quam dudum. Quumque viros doctos cernerem in explicanda forma craterum, malorum aliorumque ornamentorum lychnuchi, provocare ad imaginem, quam arcus Titi exhibebat, atque inde ipsi Sacro Codici lux aliqua sperari posse videretur, nihil esse putavi posse dulcius iis qui aliquam cupiditatem habent notitiae rerum sacrarum quam si veram effigiem lychnuchi ex arcu Romano descriptam in vulgus ederem. Hanc geminam eodem tempore accepi, uti eam Romae fieri curaverant duo amici mei, quorum alter est vir, cujus nobile per orbem literatum nomen est & laus ut eruditionis ita humanitatis maxima, Justus Abbas Fontaninus, Clementi XI, Pontifici Romano, ab honore sacri cubiculi,

cubiculi, alter eruditus Britannus, eo tempore Romae vivens, cujus amicitiam Nobilissimo Johanni Chamberlainio, Equiti & membro Regiae Societatis Britannicae, debeo, Antonius Twymannus. Ille quidem ab architecto Pontificis, delineari lychnuchi sacri imaginem & mihi mitti curavit; hic, scalarum ope arcui admotarum, lychnucho ipsi, in arcu sculpto, pulverem detersit, ut minimas quasque partes accuratius detegeret, rem non postulatam sed suam visus agere, imaginemque pictam ad me transmisit, literas addens a.d. xx. Junii CIƆIƆCCX. Romae datas, e quibus haec excerpo, quae ad Lychnuchum nostrum faciunt. *Yet y would not be satisfyd till he gave me leare to compare it with the original, which when y did by means of ladder & cleannig the parts, wich were coverd with dust, & found them so very different, that y thought it necessary to take this, which y here send you, of which y can assure you of its exactness; for y stood by the painter all the while he was designing of it, & y look the dimensions of it my self.* Et mox. *Y have taken lare to send you a scale of two feet Englisch measure divided in-*

to four & twenty inches. The breadth of the base & top of the candlestick is exactly twoo feet. The height, includnig the base, is two feet & nine inches. The candlestick is divided into three equal parts containnig eight inches a piece. I have not been so nice in the dimensions of the lesser members, as in their number & order.

Statim has literas Twymanni accepi, in aes incisa est lychnuchi imago, ita ut eam delineari praesens ipse, sicut supra significavimus, jussit. Potuissem illam, ut erat, mox in lucem edere; sed malui exemplum ejus chartae impressum Romam mittere ad Cl. Fontaninum, ut antequam cum observationibus meis eam ederem, conferretur denuo cum imagine in ipso arcu Titi, & de quibusdam certior redderer an revera ita se in arcu haberent ac in imagine ad me transmissa depicta erant. Videbam ramos lychnuchi maximos & extremos, primum nempe & septimum, non esse similes; quod vix credendum putabam, quum ratio operis id flagitare videretur, quod cuivis facile intellectu est, ut non plura aut aliter essent disposita mala, crateres, & alia ornamenta

EFFIGIES LYCHNUCHI, UTI NUNC CONSPICITUR IN ARCU TITIANO.

Delineatum Romæ. In aes incisum Amstelodami.

to four & twenty inches. The breadth of the base & top of the candlestick is exactly twoo feet. The height, includnig the base, is two feet & nine inches. The candlestick is divided into three equal parts containnig eight inches a piece. I have not been so nice in the dimensions of the lesser members, as in their number & order.

Statim has literas Twymanni accepi, in aes incisa est lychnuchi imago, ita ut eam delineari praesens ipse, sicut supra significavimus, jussit. Potuissem illam, ut erat, mox in lucem edere; sed malui exemplum ejus chartae impressum Romam mittere ad Cl. Fontaninum, ut antequam cum observationibus meis eam ederem, conferretur denuo cum imagine in ipso arcu Titi, & de quibusdam certior redderer an revera ita se in arcu haberent ac in imagine ad me transmissa depicta erant. Videbam ramos lychnuchi maximos & extremos, primum nempe & septimum, non esse similes; quod vix credendum putabam, quum ratio operis id flagitare videretur, quod cuivis facile intellectu est, ut non plura aut aliter essent disposita mala, crateres, & alia ornamenta

in

in primo ramo ac in ſeptimo. Deprehendebam in rami ſeptimi parte infima, qua ſtipiti lychnuchi propinqua eſt, duos orbes, craterem, malum, craterem inverſum,& tum florem: verum in ramo primo duntaxat duos orbes & deinde florem. Ita ſculptos conſpici nihilo ſecius hos ramos in arcu Titi, & brachium hoc non eſſe alteri illi oppoſito ſimile, reſcripſit mihi Fontaninus, ſic ut quadratarii ipſius error hic videatur. Praeterea notavit Fontaninus puncta, quae in malis conſpiciuntur & crateribus, globulos non eſſe ſed cavitates; partem pedis ſuperiorem paullo ſtrictiorem eſſe oportere (quod mox fieri curavi a ſculptore) & reliqua quidem in effigie lychnuchi bene ſe habere adſcripſit. Ex quo facillime poteſt judicari, quanta cura lychnuchi imago expreſſa ſit ex arcu Romano. Fontanini ipſius verba addo, quum ad me remitteret effigiem illam in aes inciſam, quam ei miſeram, excepta ex literis ad me datis Roma x. Kal. Jan. CIↃIↃCCXI. ut eo certior evadat quicunque haec leget, non aliter in arcu Titi lychnuchum ſculptum eſſe ac eum damus in tabella aeri inciſa & hic inſerta: *Accipe ergo orthographiam can-*

 delabri,

delabri, a te huc missam, & cum ipso archetypo, non binis sed multis oculis illud explorantibus, diligentissime collatam, ita ut nihil accuratius expressum haberi possit.

CAPUT II.

ARGUMENTUM.

Disquiritur an lychnuchus in arcu Titi conspicuus idem sit ac lychnuchus sacer. Primo Josephi verba triumphum Titi describentia hanc in rem adducuntur. Deinde pretium & excellentia spoliorum Templi suadent non alium lychnuchum quam sacrum intelligere. Tum, quod lychnuchus talis qualis in arcu Titi conspicitur lychnucho Mosaico similis fuerit. Non licuit ea forma lychnuchos ad alios usus fabricare. Onias in templo suo lychnuchum talem non ausus conficere. In templo qui erant lychnuchi ab hac forma diversi. Quaeritur quomodo lychnuchi duo ex parietibus templi eruti a Thebuti filio similes fuisse lychnucho sacro dici possint. Λυχνίαι & Λυχνία *usurpatum a Josepho de lychnucho. Erant lychnuchi sacro similes, qui servabantur ut substitui possent lychnucho sacro polluto. Confirmatur nostra sententia a rei probabilitate, quod Titus haec vasa sancti haud dubie triumpho destinaverit;*

naverit: quodque non nisi unus lychnuchus & una mensa in arcu sculpta sint. Denique quod lychnuchus in triumpho latus a Josepho dicatur publicum esse testimonium honoris quo gens Judaica numerum septenarium prosequitur; quodque si is lychnuchus a sancto diversus fuisset, id Josephus indicasset.

Non desunt viri docti, qui dubitent hunc lychnuchum quem arcus Titianus exhibet imaginem esse lychnuchi Sacri in Sancto collocati, aliumque esse quendam suspicentur, qui in conclavi aliquo atriorum Templi repertus sit: sic ut autument frustra in hac imagine quicquam quaeri ad indagandam formam Lychnuchi Sacri. Haec si ita se habeant, supervacuus omnis est labor a nobis in hanc rem insumtus: nec aliquid hinc sperari potest ad illustrationem divinarum tabularum, sacrorumve Judaicorum. Demonstremus itaque accuratius hunc ipsum illum esse Lychnuchum, qui in Sancto Templi Hierosolymitani fuit. Testis est Josephus lib. VII. τῆς Ἰουδαικῆς πραγματείας (ita enim ipse hos libros nuncupat Antiq. XIII. 9. aut Ἰουδαικῶν, uti lib. XIII. 18.) id est de

bello Judaico cap. 24. secundum distinctionem Latin. at 17. Graec. in triumpho Titi spolia in Templo Hierosolymitano inventa fuisse circumlata, & inter illa eminuisse mensam auream, lychnuchum aureum, & volumen Legis: de lychnucho autem speciatim notat, longe alterius formae eum fuisse quam vulgares esse lychnuchi solerent. Διέτρεπε δὲ πάντων τὰ ἐγκαταληφθέντα τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῷ· χρυσῆ τε τράπεζα τὴν ὁλκὴν πολυτάλαντος, καὶ λυχνία χρυσοῦ μὲν ὁμοίως πεποιημένη· τὸ δὲ ἔργον ἐξήλλακτο τῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν χρῆσιν συνηθείας· ὁ μὲν γὰρ μέσος ἦν κίων ἐκ τῆς βάσεως πεπηγὼς, λεπτοὶ δ' ἀπ' αὐτοῦ μεμήκυντο καυλίσκοι, τριαίνης σχήματι παραπλησίαν τὴν θέσιν ἔχοντες λύχνον ἕκαστος αὐτῶν ἐπ' ἄκρων κεχαλκευμένος· ἑπτὰ δ' ἦσαν οὗτοι τῆς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἑβδομάδος τὴν τιμὴν ἐμφανίζοντες· ὅτε νόμος ὁ τῶν Ἰουδαίων ἐπὶ τούτοις ἐφέρετο τῶν λαφύρων τελευταῖος. *Eminebant inter alia, quae in Templo Hierosolymitano deprehensa sunt, mensa videlicet aurea quae pondere plura talenta aequabat, & lychnuchus ex auro similiter constructus, sed cujus opus diversum erat a nostri usus consuetudine. Medius stipes ex basi cui impactus*

pactus erat surgebat & tenues ab eo rami producebantur, uti in fuscina, in quorum singulorum apice lychnus erat fabricatus. Septem autem erant, numeri septenarii honorem apud Judaeos indicantes. Lex denique Judaeorum ultimum spoliorum circumferebatur. Non immorabor confutandis aliorum interpretum erroribus, qui haec Josephi aliter reddiderunt. Nec multis demonstrabo, licet ex ἱερῷ petita dicit, tamen ex ναῷ proprie illa fuisse eruta, si quis ἱερȣ̃ & ναȣ̃ nomina velit distinguere, uti & Josephus facere solet: ipse enim Josephus lib. XI. antiq. cap. 7. ἐν τῷ ἱερῷ scribit occisum Jesum fratrem Pontificis, at mox ἐν τῷ ναῷ plus semel: unde clarum est Josephum aliquando ipsam aedem sacram sive Ναὸν complecti nomine τȣ̃ ἱερȣ̃. Hoc observari velim, lychnuchum a Josepho describi & mensam quae ἐν τῷ ἱερῷ inventa sunt; lychnuchum & mensam auream fuisse; lychnuchum forma diversum fuisse a reliquis lychnuchis quibus Judaei vulgo utebantur, quique cum ea forma convenit quam Deus Mosi praescripsit, in illis videlicet, quae Josephus hic commemorat: porro inter reliqua spolia Judaica haec

haec eminuiſſe: at cur eminuiſſent? anne ob pretium? anne ob formam? atqui lychnuchos alios aureos, illi qui in Templo erat ſimiles, Titus a Sacerdote transfuga Jeſu filio Thebuti acceperat. Atqui & tubae duae ſacrae in triumpho circumlatae fuerunt, inſtrumenta ſancta, quae lychnuchis & menſis (niſi ſacra illa vaſa fuerint & ſancti ornamenta) quantumvis aureis erant ſanctiora. Verum & hoc forſitan nobis non dabunt, tubarum par in arcu Romano ſculptum imaginem eſſe tubarum ſacrarum. Mittamus ergo. Excellentia certe ſanctitati tribuenda eſt. Ideo haec excellebant quod ſanctiſſima eſſent & in loco Sancto cultui Divino ſacrata, nihilque evidentius oſtenderet magnitudinem triumphi de Judaeis, quam quod ſanctiſſima ſpolia ex penetrali Templi Hieroſolymitani interiore erepta Romae conſpicerentur ab unoquoque quae ſolis antea Sacerdotibus patebant. Ideo Imperator gloriabatur & ſe praecipue efferebat ob illa ſacra Judaeorum ſpolia, teſte Joſepho σεμνύμενος ἐπ' ἀυτοῖς. Et quis credat, quum & lychnuchum & menſam in Templo inventa narret Joſephus, alium lychnuchum aliamve menſam

ſam fuiſſe quam duo illa celebria Sancti Hieroſolymitani ornamenta? nec ſi alius ille fuiſſet lychnuchus, alia menſa, id ſilentio involuturus fuiſſet Joſephus, qui contrario ita de iis loquitur ac de ſanctiſſimis illis lychnucho & menſa loqui eum oportuit. Titus ipſe in Sanctum ingreſſus fuit & quae ibi erant ſpectavit, quum jam flamma depopularetur exteriora, uti Joſephus narrat lib. VII. cap. 10. vel Graecis cap. 26. Καῖσαρ δὲ, ὡς οὔτε τὰς ὁρμὰς ἐνθουσιώντων τῶν στρατιωτῶν κατασχεῖν οἷός τε ἦν καὶ τὸ πῦρ ἐπεκράτει, παρελθὼν μετὰ τῶν ἡγεμόνων ἔνδον ἐθεάσατο τοῦ ναοῦ τὸ ἅγιον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ, πολὺ μὲν τῆς παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις φήμης ἀμείνω· τῆς δὲ κόμπου καὶ τῆς παρὰ τοῖς οἰκείοις δόξης οὐκ ἐλάττω. *Caeſar autem, quum cohibere impetum inſanientium militum non poſſet, & flamma invaleſceret, cum praefectis ingreſſus intro Sanctum Templi conſpexit & quae in eo erant, longe praeſtantiora fama, qua apud extrarios erant, gloria autem & opinione qua erant apud Judaeos non minora.* Quae ſunt ea quae in Sancto vidit adeo clara & celebrata? Certe illa quae alibi lib. V. c. 14. de bell. Judaico nuncupat θαυμασιώτατα καὶ περιβόητα πᾶσιν ἀνθρώ-

ποις ἔργα, λυχνία, τράπεζα καὶ θυμιατήριον. Ita ipsum Templum erat περιβόητον, qua voce utitur in fine lib. 1. c. Apionem, quam Plinius reddit *nobile*: & lib. xx. 2. Antiq. τὸ πᾶσιν ἀνθρώποις περιβόητον ἱερὸν τοῦ Θεοῦ. Haec erant tria Sancti ornamenta. Haec vidit Caesar; quamvis de altari aureo dubitari possit quod in triumpho Titi non legatur fuisse, & forsitan ante Titi ingressum jam loco suo motum: qua de causa & a quibus incertum est. Sane inter Judaeos non desunt, qui putent lychnuchum & mensam loco suo removeri nunquam licuisse, quia Deus dixerat illa esse debere לפניו תמיד *coram facie sua semper* Exod. 25. 30. quod de altari aureo non legitur. Vide Codicem Chagiga c. III. 5. Forsitan itaque altare hoc a sacrilegis illis loco motum est, qui, teste Josepho, lib. VI. de bell. c. 16. πολλὰ πρὸς τὰς λειτουργίας ἀναγκαῖα σκεύη, κρατῆρας τε καὶ πίνακας καὶ τραπέζας, res sacras plurimas, mensas, crateres aliaque ad cultum divinum necessaria in usus privatos obsesso Templo converterunt, forsitan ab aliis. Sed non est hic nisi incertis conjecturis locus. Id mihi certum videtur, Titum, si

ſi potuit (milites enim tunc dicto audientes vix habuit, quum eo invito Templum exuſtum fuerit ἄκοντος Καίσαρος lib. VII. c. 10. de bell.) curaſſe ex Sancto vaſa haec praeſtantiſſima efferri, aut poſtea inter Templi rudera haec inventa ad Titum delata fuiſſe: quod ſi etiam altari aureo potitus fuiſſet Imperator, absque ullo dubio id quoque in triumpho circumferri juſſiſſet. Quod quum non fecerit, exiſtimem hoc altare ad manus Romanorum non perveniſſe.

Liquet porro hunc eſſe lychnuchum qui in Sancto Templi fuit ex eo quod forma ejus, in praecipuis certe partibus, conveniat cum forma lychnuchi Sacri a Moſe deſcripta. Nec licebat Judaeis lychnuchum iſtiuſmodi conficere, etiamſi uſibus ſacris deſtinatum, veluti lychnuchum Sabbathicum aut feſti Encoeniorum cauſa. Sanciverunt Patres Talmudici in Gemara Roſh haſſchana fol. 25. & Gemara Avoda Zara fol. 43. 1. לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרא תבנית אולם חצר תבנית עזרה שולחן תבנית שולחן מנורה תבנית מנורה אבל הוא עושה של ה׳ ושל ו׳ ושל ח׳ ושל ז׳ לא יעשה אפילו של שאר מיני מתכות

מתכות ר׳ יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי *Ne exstruat quisquam domum ad similitudinem aedis Sacrae, aut exedram instar pronai, aut aream instar atrii Sacri, aut mensam instar mensae, aut lychnuchum instar lychnuchi sacri: sed licebit lychnuchum facere quinque, sex, vel octo ramorum, nequaquam vero ramorum septem, etiamsi non ex auro sed ex aliis metallis constet. R. Jose fil. Jehudae sententia est, etiamsi ex ligno lychnuchum faciat, non licere, quod talem Chasmonaei fecerint.*

Quapropter ne Onias quidem, quum Templum in AEgypto struxisset, at nec illud simile aedi Sacrae respectu conclavium & spatiorum quae occupabant uti Josephus indicat, & altare Hierosolymitanum imitatus esset (quod sibi licere arbitrabatur ob dictum Prophetae Jes. 19. 18. in AEgypto fore urbes 5. &c. & quod etiam Elias & alii altaria constituerint extra locum Templi aut Tabernaculi) ausus fuit lychnuchum sacro similem facere: sed ἀναθήμασιν quidem Templum exornasse legitur, χωρὶς τῆς περὶ τὴν λυχνίαν κατασκευῆς *excepta fabrica lychnuchi.* Ὀυ γὰρ ἐποίησε λυχνίαν, *nec enim fecit lychnuchum,* sed aliquid simile

mile ei ſubſtituit, λύχνον χρυσοῦν *aureum lychnum*; tanquam ac ſi arderet ſplendore auri coruſcantem, ἐξεκρέμασε ſuſpendit.

Fuere quidem alii lychnuchi aurei in Templo מנורות הזהב qui 1 Chron. 28. 15. memorantur, & lychnuchi argentei, ſed non crediderim eos ſimiles fuiſſe lychnucho Moſaïco. Memorantur & מנורות של זהב in feſto Tabernaculorum *Succa.* v. 2. ſed quatuor lychnos habebant, nec ſimiles erant Moſaïcis. Salomon fecit lychnuchos decem ſacros, fateor, qui ſimiles eſſe potuerunt Moſaïco, ſed Prophetae numine divino inſtincti, multa fecerunt aliis hominibus interdicta, uti Elias, dum Templum ſtabat, altare in monte Carmelo exſtruxit & illic ſacra fecit.

Verum, dicet aliquis, narrat Joſephus ſacerdotem quendam ex aedis ſacrae pariete lychnuchos duos aureos; ſacro ſimiles, depromtos Tito obtuliſſe: fuere itaque plures lychnuchi forma haud diverſi, iique ſacro lychnucho ſimiles, & ex his forſitan ille fuerit quem Titus in triumpho oſtendit. Poſſet reſponderi, Joſephum non ſcribere illos lychnucho ſacro ſimiles fuiſſe, ſed ταῖς λυχνίαις. Sed ut verum

ſatear, nolim hoc urgere. Confiteor ſaepe Joſephum hunc lychnuchum vocare λυχνίαν numero ſingulari. Sic de lychnucho Tabernaculi Antiq. III. 9. τὴν λυχνίαν ἐξ ἑβδομήκοντα &c. & cap. 10. καὶ τῆς λυχνίας καὶ θυμιατηρίου. Et cap. 7. λυχνία ἐκ χρυσοῦ κεχωνευμένη. Lib. I. de bell. Judaico c. 5. de Pompejo ingreſſo in Sanctum τὰ ἔνδον ἐθεάσατο, λυχνίαν τε καὶ λύχνους καὶ τράπεζαν, ubi λυχνία ipſum lychnuchum & λύχνοι ſeptem lucernas ſive lychnos indicant. Rufinus minus recte illa vertit *candelabra cum lychnis & menſis* : ſi enim voce candelabri (licet minus apta) uti voluiſſet, utique non niſi *unum* memorare debuiſſet, non candelabra. Ita lib. XII. Antiq. cap. 11. de Juda Chaſmonaeo Templum luſtrante εἰσεκόμισε καὶ καινὰ σκεύη, λυχνίαν, τράπεζαν καὶ βωμόν. *Intulit nova vaſa, lychnuchum, menſam & altare* eaque *aurea*, ἐκ χρυσοῦ, contra ac R. Joſen audivimus exiſtimantem ſupra *pag.* 16. Mox legitur, fateor, in Latina verſione, *accenderunt lumina in candelabris*, ſed Graeca ἐπὶ τῆς λυχνίας unum candelabrum indicant. At non deſunt alii loci in Joſepho quibus lychnuchum in plurali numero λυχνίας videtur

tur appellare. Ant. XII. 67. de Antiocho legitur eum abstulisse λυχνίας χρύσεας, καὶ βωμὸν χρύσεον καὶ τράπεζαν *lychnos aureos & altare aureum & mensam.* Videlicet aut error erit librarii λυχνίας pro λυχνίαν exarantis, vel Josephus lychnuchum hunc quod septem λύχνους haberet, dixit λυχνίας, uti *quadrigae* plurativo numero appellatur currus unus: qua de re confer Gellium noctium Atticarum lib. XIX. cap. 8. Nam & λύχνον ἀθάνατον λεγόμενον παρὰ Ἰουδαίοις hunc appellat lychnuchum Diodorus Siculus lib. XXXIV. quum alias λύχνοι in numero plurium dici quoque possit & soleat; aeque enim λύχνους ac λύχνον in Templo arsisse dici potest: atque ita & λυχνίας aeque ac λυχνίαν: quia quilibet ramus ex septem quasi λυχνία est. Sed non deerunt forte qui negabunt Diodorum λύχνου nomine totum lychnuchum innuere & solum hac voce indicari unum lychnum מערבי dictum qui ad vesperam usque ardebat. Quicquid sit, hinc colligitur per λυχνίας in Templo locatas intelligi lychnuchum sacrum oportere: reditque ea difficultas quomodo duo illi lychnuchi Tito oblati similes esse lychnucho sacro potuerint;

 quum

quum Judaei nefas putent lychnuchos usurpare sacro similes. Responderi ergo hoc posset, de jure Judaeos loqui, non facto: licitum esse negant istiusmodi lychnuchos facere: at quid si fecerint illi, qui tam multa contra leges patrias facinora admiserunt? Quid si fecerint eos non ad usum (usus autem solus videtur fuisse interdictus, non confectio: uti pulverem aromaticum sacro pulveri similem facere non licuit ad usum communem, licuit tamen discendi gratia, ipsis testibus Judaeis) sed ad alios fines? Quid si similes dicantur, ita tamen ut non omnino similes fuerint?

Lubet ante omnia dare ipsa verba Josephi, ut deinceps ea illustremus ostendamusque non fuisse unum ex iis lychnuchum, qui in arcu Titi cernitur, & quomodo hi lychnuchi sacro similes esse potuerint, lib. VII. de bell. Judaico cap. 15. Ἐν δὲ ταῖς αὐταῖς ἡμέραις καὶ τῶν ἱερέων τις Θεβουθεῖ παῖς Ἰησοῦς ὄνομα, λαβὼν περὶ σωτηρίας ὅρκους παρὰ Καίσαρος, ἐφ᾽ ᾧ παραδώσει τινὰ τῶν ἱερῶν κειμηλίων, ἔξεισι καὶ παραδίδωσιν ἀπὸ τοῦ τοίχου τοῦ Ναοῦ λυχνίας δύο ταῖς κατὰ τὸν Ναὸν κειμέναις παραπλησίας, τραπέζας τε

καὶ

καὶ κρατῆρας καὶ φιάλας πάντ' ὁλόχρυσα καὶ σιβαρώτατα. *Illis diebus Sacerdos aliquis Jesus filius Thebuti accepta fide salutis a Caesare, ut cimelia quaedam sacra traderet exit, & ex muro aedis sacrae duos lychnuchos, iis qui in templo erant similes, mensasque & crateras & phialas, omnia ex auro solido & gravissima tradidit.* Eadem fere Zonaras tom. 1. annalium. Sed Josephus, qui duorum illic lychnuchorum meminit, monuisset, ubi triumphum Titi narrat, unum ex iis hunc fuisse: & cur non duos ergo lychnuchos in triumpho gestarunt aut sculpserunt in arcu, & mensas plures? Nec haec erant ἐγκαταληφθέντα ἐν τῷ ἱερῷ, sed a transfuga potius donata: & quomodo lychnuchus ille, si in Sancto non fuit, cum mensa sacra (quam duae thuris acerrae, & limbi duo, & pedum verorum formae satis ostendunt mensam sacram fuisse) in triumpho jungitur, quum alias lychnuchus & mensa sacra conjungi semper uti vasa praecipua Sancti sibi mutuo opposita soleant? Quid ergo de lychnuchis illis ex pariete aedis sacrae desumtis dicendum est? Cui usui inservierunt? & quomodo similes

illos fuisse ait Josephus lychnucho sacro? Dici posset illas λυχνίας ex uno ramo constitisse & illum ramum similem fuisse ramo alicui lychnuchi sacri, aut potius ea ἀναθήματα vel donaria fuisse gentium in Templi pronao reposita: nec enim vetitum fuisse existimo a gentibus dona recipere, quae materia & forma convenirent cum rebus sacris, modo ne ad usum adhiberentur. Mensam auream in Templo dedicavit Ptolemaeus, lychnuchum Helena Regina Adiabenorum in Pronao suspensum, & tabulam auream in qua פרשת סוטה erat inscripta; alii alia. Dici etiam posset per λυχνίας κατὰ τ̃ Ναὸν κειμένας intelligi nec debere nec posse lychnuchum sacrum in Sancto constitutum, quum uti supra diximus unicus tantum fuerit: at Josephum, qui λυχνίας hic commemorat, quum alias unam modo fuisse λυχνίαν in Sancto scribat, uti lib. XII. alias λυχνίας innuere, quae, quum in aede sacra tot conclavia fuerint excepto Sancto & Sancto Sanctorum, variisque usibus destinata, aliis in locis collocatae esse posuerunt: inprimis quum etiam מנורות זהב *lychnuchorum aureorum* in Templo primo fiat mentio, praeter illos Salomonicos, qui decem ab eo

co in Sancto collocati fuere.

Malim tamen credere, quum lychnuchus posset pollui, & tempore dierum festorum monerentur juniores sacerdotes ne ad lychnuchum accederent, alios hos lychnuchos esse fabricatos ut ei ad tempus substituerentur, nam lychnuchus debebat ardere תמיד coram facie Dei. Adscribam quae leguntur in Codice Chagiga, misna ultima מטבילים את הכלים שהיו במקדש ואומרין להן הזהרו שלא תגעו בשלחן ובמנורה ותטמאוהו כל הכלים שהיו במקדש יש להם שניים ושלישים שאם נטמאו הראשנים יביאו שניים תחתיהן *Immergere solebant aquis vasa quae erant in Templo: dicebant autem illis cavete ne tangatis mensam aut lychnuchum & polluatis illa. Omnibus vasis quae in templo erant, secunda & tertia erant (iis similia) ut si contingeret illa pollui haec eorum loco ponerentur.* Aliquando loco suo motus & mersus fuit lychnuchus. Id Sadducaei Pharisaeis (nam ex sententia Pharisaeorum omnia facta fuisse quae ad cultum publicum & sacra spectabant, Josephus adnotavit) vi-

tio vertebant. Vide Gem. Hierof. Chagiga 79. 4. פעם אחת הטבילו את המנורה.

Sed quid fudamus in inquifitione hujus rei, ubi certi effe vix poffumus an veram caufam fimus affecuturi & fexcentis, acutis licet argutisque conjecturis, rem perducturi ad liquidum. Sufficit in Jofepho illud, uti nunc eft, legi facerdotem Tito dediffe lychnuchos fimiles lychnucho facro. Unde illi, & cui bono, quis affirmabit? Nec tamen hos aut unum horum in arcu Titi fculptos effe exiftimo ob rationes quas adduxi, quum de excellentia & nobilitate vaforum in triumpho latorum egi. Quod fi quis illius lychnuchi quem facerdos Tito dedit imaginem hanc effe putet, quam nos pro lychnucho facro habemus, dicat quidni duos ergo fculptor exhibuerit: duos enim Tito dedit. Et hoc certe confiteri debebit imaginem lychnuchi in arcu Titiano fculptam fimilem effe lychnucho facro, quoniam λυχνίαι Tito datae erant fimiles λυχνίαις κατὰ τὸν ναὸν κειμέναις.

Praeterea, etiamfi nobis non conftaret Titum ex templo haec vafa eruiffe, an non probabile eft Imperatorem inprimis de vafis his fanctiffimis, quae erant περι-βόητα

ϐόητα πᾶσιν ἀνθρώποις ἔργα, ſollicitum fuiſſe ut illa flammae ſubtraheret & in pompa triumphali circumferret? Multum erat quum Pompejus jure victoriae templum ingreſſus vidit illud grande gentis arcanum patens, ſub aureo vitem coelo: verum plus erat adyti interioris vaſa, menſam & lychnuchum, per plateas urbis Romanae circumferri ſpectanda oculis omnium. Joſephus in prologo lib. I. de bello, de Tito narrat eum ſacra κειμήλια ex igne rapuiſſe. Quis credat illum, aliis rapiendis intentum, haec, quae ut videret ingreſſus eſt cum ſuis in Sanctum, igni praedam conceſſiſſe?

Tum ad hoc velim attendi: lychnuchum quem in triumpho Titus circumtulit, unicum fuiſſe, unicam & menſam: vel, ita potius loquamur, unicum hunc lychnuchum, unamque menſam, digna fuiſſe cenſita quae prae multis aliis vaſis & cimeliis, tanquam pretioſiſſima ſpoliorum in arcu triumphali ſculperentur in ſignum triumphi Judaici. Habuit tamen Titus, & ſine dubio in triumphum tulit, alios lychnuchos aureos, & menſas, quae ipſi data fuerunt a ſacerdote transfuga, filio Thebuthi. Sed nec illa nec alia in

arcu Titi ſculpta ſunt praeter unum lychnuchum, menſam, acerras, & tubas duas, quibus nonnulli addunt volumen legis Moſaicae, cujus indicium aliquod in arcu ipſo ſibi deprehendere viſi ſunt, inprimis quum & Joſephus Legis meminerit inter alia ſpolia circumlatae. De tubis ergo duabus quum vix videatur dubium quin illae ſacrae fuerint, & ad exemplum ☞ חצוצרות Moſaicarum factae: acerras quum videamus geminas menſae impoſitas, quae multarum aliarum rerum capax erat: menſam ipſam & lychnuchum quum certe negari non poſſit multum convenire cum forma quae lychnucho & menſae ſacrae tribuitur, nil eſt proclivius exiſtimatu, quam haec ipſa quae Sanctum olim adytum templi Hieroſolymitani exornarunt, heic quoque conſpici.

Porro, ex deſcriptione lychnuchi in triumpho conſpicui, quae apud Joſephum extat, liquet illum lychnuchum publicum fuiſſe teſtimonium quo honore gens Judaica numerum ſeptenarium proſequeretur, quod ſoli lychnucho ſacro convenit. Hunc nempe arcanam habere ſignificationem, nec ad ornatum modo ſeptem

ſeptem lychnos ejus fabrefactos fuiſſe, ſed eo numerum indicari ſeptem planetarum ipſe Joſephus libro III. Antiquitatum, ubi lychnuchum ſacrum deſcribit, affirmaverat. Haec autem eſt τιμὴ ἑβδομάδος, non diei ſeptimi, ut quidam, ſed numeri ſeptenarii honor, quem ἐμφανίζουσι, evidenter declarant, lychni ipſius lychnuchi, quoniam ſeptem ſunt: ideoque a Joſepho ad clariſſimam ἑβδομάδα corporum coeleſtium, ad planetas nobis conſpicuos, referuntur: nec Joſepho tantum, ſed & Philone, qui operoſus eſt in laudibus ἑβδομάδος, & tantum ei τιμῆς defert ut SEPTEM ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ & σεβασμοῦ dictum putet, & in libro de mundi opificio ſcribat de hoc numero quod τιμῆς ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει τῇ ἀνωτάτω & poſtea ἐκτετίμηται ὑπὸ τοῦ Μωύσεως pag. 29. qua de re vide librum ejus ſingularem. Hic libro tertio de vita Moſis pag. 669. Ἓξ μὲν κλάδοι τρεῖς δ' ἑκατέρωθεν τῆς μέσης λυχνίας ἐκπεφύκασιν εἰς ἀριθμὸν ἕβδομον· ἐπὶ δὲ πάντων λαμπάδιά τε καὶ λύχνοι ἑπτὰ, σύμβολα τῶν λεγομένων παρὰ τοῖς φυσικοῖς ἀνδράσι πλανήτων. *Sex quidem rami, tres hinc & inde, ex medio lychnuchi prodeunt,*

deunt, ut numerum ſeptenarium efficiant: & ſupra illos lucernae & lychni ſeptem ſunt, ſymbola planetarum de quibus phyſici agunt. Idem in libro quis rer. divin. haer. pag. 511. Τῆς κατ' ὀυρανὸν τῶν ἑπτὰ πλανήτων πορείας μίμημά ἐστιν ἡ ἱερὰ λυχνία καὶ οἱ ἑπτὰ λύχνοι οἱ ἐπ' αὐτῆς, *Imago eſt curſus ſeptem planetarum lychnuchus ſacer & ſeptem lychni qui ſupra illum ſunt.* Plura quae addit omitto, haec ratus ſufficere. Chriſtiani ipſi Judaeorum ſententiam ſecuti ſunt in myſterio ſeptem lychnorum. Hieronymus epiſtola ad Fabiolam: *Septem lucernae ſeptem errantia aſtra demonſtrant.* Clemens Alexandrinus Stromatum lib. v. ἥ τε λυχνία ἐν τοῖς νοτίοις ἔκειτο τοῦ θυμιατηρίου δι' ἧς αἱ τῶν ἑπτὰ φωσφόρων κινήσεις δεδήλωνται. *Lychnuchus ad auſtrum altaris ſuffitus erat, quo ſeptem luminarium motus declarantur.* Alios praetereo ne ſim longior. Quo ergo, niſi hoc, modo manifeſtus ſit honor quem ſeptenario numero deferunt Judaei, quod lychnuchus ſacer quum per plures vel pauciores digeri ramos potuerit, in ſeptem digeſtus ſit? Ad uſum enim cui non videantur aut ſex aut octo aeque apti fuiſſe? Si autem lychnuchus in pompa trium-

triumphali Titi circumlatus ſacer ille non fuit, fuit certe uti ſacer, digeſtus in lychnos & ramos ſeptem. Id Joſephus teſtatur. Similis ergo hac parte eſt lychnucho ſacro. Cur nihil de lychnucho ſacro addit, qui ἀρχέτυπος eſſe hujus reſpectu debuit; & cur huic tribuit quod illi ſummo jure conveniebat? Si lychnuchus ille ſacer non fuit, quomodo dici poſſet illum declaraſſe quanto in honore ſit apud Judaeos numerus ſeptenarius? Si nos, uti ſolemus, vel in aedibus privatis, vel templis, lychnuchos habeamus penſiles per ramos ſeptem aut novem digeſtos, num inde efficitur nobis numerum ſeptenarium aut alium, quiscunque ſit, eſſe in honore? Si menſa convivalis quatuor cereos ſuſtinere ſoleat, vel unum candelabrum quadripartitum ſit ut totidem ferat candelas, quid inde ad τιμὴν τετράδος; Nihil omnino. Adeoque ſi in his vel illis conclavibus atriorum aut aedis ſacrae inventus fuiſſet lychnuchus ſeptem ramis inſtructus, inde ne colligi quidem poterat, nedum declarari, numerum ſeptenarium apud Judaeos honorari. Quid? quod ſi vel maxime lychnuchus ejuſmodi ἑπτάλυχνος in aede ſacra repertus fuiſſet, vel

vel a transfugis Tito traditus, poterat esse ἀνάθημα & donarium regum AEgypti vel Syriae aliorumve. Ex conspectu talis lychnuchi vix nasci haec suspicio potuit. Sed quum ipsa Judaeorum confessione lychnuchus in Sancto ardens id mysterii adumbraret, & clarum esset causam esse oportere, cur septem lychnos, non plures nec pauciores, sustineret, apte & vere dicere potuit Josephus illum lychnuchum declarasse Judaeos ἑβδομάδα honore singulari prosequi.

Denique, si haec mensa, hic lychnuchus, illa non sint quae in Sancto fuerunt, cur id verbulo non monet? Verum, dicet aliquis, si illa fuerint, uti tu opinaris, cur & hoc quoque Josephus non adnotat? Respondeo, ne bis idem narraret; quum triumphum describit, adnotasse mensam & lychnuchum ex Templo fuisse rapta, & ex omnibus quae Josephus narrat de Titi ingressu in templum & mora quam illic fecit satis liquere haec vasa Titi jussu inde eruta. An non testatur Josephus Titum voluisse ab incendio tutum praestare templum & quae in eo erant? Num ergo haec vasa in templo reliquisset inde egrediens flammis voranda

da aut rapienda a militibus, quae triumphum ejus adeo poterant ornare & tam pretiosa erant? Mox etiam incenso templo narrat ἁρπαγὴν fuisse, rapinam, omnium quae iis in manus veniebant. Si lychnuchus, si mensa, alicui militi in praedam cessisset, num id Josephus reticuisset? anne etiam Tito illa non fuissent oblata? Ex serie ergo narrationis Josephi, iisque quae in descriptione horum vasorum continentur, satis liquere arbitror illa eadem fuisse. Jungit mensam & lychnuchum (uti illa ab eo & aliis semper jungi solent quum de sancti vasis agunt) utraque aurea, erepta utraque e Templo Hierosolymitano, quae prae aliis spoliis excelluerunt omnibus (διέπρεπε πάντων) & lychnuchum ait plane diversae formae fuisse ab iis lychnuchis, quibus Judaei vulgo utebantur, quique septem ramos habuit sustinentes totidem lychnos. Testor vestram conscientiam, quotquot unquam haec Josephum narrantem legistis, an non protinus de lychnucho & mensa sacra cogitastis? Et quis non de iis cogitaret? Cur ergo, si de altero lychnucho & altera mensa intelligi voluit, lectorem suum non admonet? Oculos denique vestros testor

testor qui lychnuchum & mensam in arcu Titiano contemplati, & illa Templi esse Hierosolymitani spolia edocti estis, an non menti vestrae protinus obversata fuit lychnuchi sacri & mensae imago?

CAPUT III.

Argumentum.

De altitudine ac latitudine lychnuchi nihil in sacris literis proditum. Judaeorum de his sententia haud multum diversa a forma lychnuchi uti in arcu Titi exhibetur. Descriptio formae lychnuchi ex Talmude. Imagines lychnuchi a Judaeis pictae. Gemmae, & lychni sepulcrales, in quibus lychnuchus. Num ex effigie lychnuchi in monumentis sepulcralibus conspicua tuto colligatur Judaeos ibi sepultos esse. Hypsistarii lychnos venerabantur.

Primum quod attentionem meretur in hac effigie lychnuchi est altitudo ac latitudo, quoniam de utraque nihil proditum est in sacris literis? Sine dubio tamen Deus utramque definivit nec Mosis arbitrio reliquit, quoniam Moses

les jussus est eum conficere secundum figuram ei a Deo in monte monstratam. Hoc Philo notat lib. quis rerum divinarum haer. pag. 512. ἄξιον δὲ σκέψασθαι διὰ τί, τῆς τραπέζης καὶ τοῦ θυμιατηρίου τὰ μέτρα δηλώσας, τῆς λυχνίας οὐδὲν ἀνέγραψε. *Illud inquisitu dignum est, cur (Moses) mensae ac altaris suffitus dimensiones declaraverit, lychnuchi vero nihil.* Id commune habuit lychnuchus cum operculo arcae, cujus altitudo etiam in Codice sacro non notatur, licet longitudo ejus & latitudo (par videlicet arcae ipsi) ex sacris literis nota sit. Ita legitur in Gem. Hierosf. Schabbath fol. 2. 4. כל הכלים שהיו במקדש נתנה התורה מידת ארכו ורחבו ונתנה שיעור קומתן הוץ מן הכפרת שניתנה התורה מידת אורכה ורחבה ולא נתנה שיעור קומת, *Omnium vasorum, quae in sanctuario fuerunt, quorum longitudo & latitudo in sacris literis tradita est, etiam altitudo vel crassitudo est tradita, excepto operculo arcae, cujus longitudo quidem & latitudo in lege Moses expressa est, crassitudo nequaquam.*

Judaei autem altitudinem lychnuchi palmos octodecim complexam fuisse, lati-

titudinem, id eſt, ab ramo primo ad ſeptimum fuiſſe palmorum duodecim. Ita autem in arcu Titi ſculptus eſt, ut latitudo duos pedes contineat, altitudo fere tres; ſic ut latitudo ad altitudinem ſe habeat uti 2 ad 3, id eſt 12 ad 18. Verum, ut diſtinctius cognoſci poſſit qua ratione hanc altitudinem digerant veteres Hebraei, ex corpore Talmudico nonnulla promemus quae in Gemara Menachoth leguntur fol. 28. 2. unde Raſchi ſua hauſit quae habet in commentario ad Exod. 25. 31. גובהה של מנורה י״ח טפחים הרגלים והפרח ג׳ טפחים וטפחים חלק וטפח שבו גביע וכפתור ופרח וטפחים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתר ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפחיים חלק נשתיירו שם ג׳ טפחים

Forma Lychnuchi ex ספר יוסף דעת
Forma Lychnuchi ex באורי מהרן
SIC. LUCEAT. LUX. VESTRA.
Lychnuchus in Amethysto.
Lychnuchus in Corniola.
P: G: fec.

titudinem, id eſt, ab ramo primo ad ſeptimum fuiſſe palmorum duodecim. Ita autem in arcu Titi ſculptus eſt, ut latitudo duos pedes contineat, altitudo fere tres; ſic ut latitudo ad altitudinem ſe habeat uti 2 ad 3, id eſt 12 ad 18. Verum, ut diſtinctius cognoſci poſſit qua ratione hanc altitudinem digerant veteres Hebraei, ex corpore Talmudico nonnulla promemus quae in Gemara Menachoth leguntur fol. 28. 2. unde Raſchi ſua hauſit quae habet in commentario ad Exod. 25. 31. גובהה של מנורה י״ח טפחים הרגלים והפרח ג׳ טפחים וטפחים חלק וטפח שבו גביע וכפתור ופרח וטפחים חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתור ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפח חלק וטפח כפתר ושני קנים יוצאין ממנו אחד אילך ואחד אילך ונמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה וטפחיים חלק נשתיירו שם ג׳ טפחים

טפחים שבהן ג׳ גביעין וכפתור ופרח
Altitudo lychnuchi erat 18 palmorum (qui hoc modo digeruntur) Pedes (quibus innitebatur) & flos (medii stipitis) faciunt 3 palmos: deinde spatium duorum palmorum erat laeve & sine ornamento alio: dein palmus in quo erant crater, malum & flos: dein duo palmi laeves: dein palmus, in quo spatio erant malum & rami duo hinc & inde ex eo egredientes surgentesque usque ad altitudinem summam ipsius lychnuchi. Dein palmus laevis, palmus in quo malum & alii rami duo assurgentes ad altitudinem lychnuchi, palmus laevis, palmus in quo malum & rami duo surgentes ad altitudinem lychnuchi. Dein duo palmi laeves, post quos relinquuntur tres palmi in quibus sunt crateres, malum & flos. Verum haec aptius in tabella oculis subjicientur, quam duplicem adjungimus, a Judaeis ipsis, uti ipsi mentem patrum suorum interpretati sunt, confectam. In illis quae attentione digna ducimus, uti formam craterum & pedis cui lychnuchus innititur quae longe aliter in una ac in altera conspiciuntur, postea significabimus ubi de iis agendum erit particulatim. Non desunt aliae imagines lychnuchi, in Synagogis

Judaeorum pictae ut ornamento sint parieti aut valvis armarii sacri. Duas expressas e gemmis Roma ad me transmisit Brencmannus noster, quarum altera carniola est & satis accurate lychnuchum sub tecto columnis fulto, (quasi in Tabernaculo Mosaico) exhibet, altera amethystus. Inventi sunt & lychni in sepulcris, in quibus hic lychnuchus sacer depictus creditur, qualem ex Bellorio mox dabimus. Fabrettus in Inscriptionibus suis pag. 389. etiam talem lychnuchum in lapide sepulcrali exhibet, signum, uti opinatur, Judaei. Non repugno. Nec tamen affirmare ausim, ubicunque ejusmodi lychnuchus in sepulcris depictus conspicitur, signum Judaei esse. Possent esse signa Hypsistariorum, qui multa cum Judaeis communia habebant & τὸ πῦρ καὶ τὰ λύχνα τιμῶσι *ignem & lychnos venerabantur*, uti Gregorius Nazianzenus testatur in funebri patris sui laudatione: de quibus multa nuper erudite disseruit amicus noster certissimus Maturinus Veyssiere de la Croze in vindiciis veterum scriptorum pag. 157.

C A-

CAPUT IV.

ARGUMENTUM.

Crassitudo ramorum lychnuchi, qualis in arcu Titi cernitur, nimia. Lychnuchus Mosaicus an habuerit ramos adeo crassos. Fueritne auri massa solida. מקשה *quid. Rami appellantur* קנים *cannae,* καλαμίσκοι *& quidem* λεπτοί. *Videntur fuisse intus cavi & non admodum crassi. Quam ob rem sculptor in arcu Titi ramos adeo crassos effinxerit. Crassi hi rami lychnucho ligneo conveniunt, qualem Chasmonaei fecisse dicuntur a R. Jose. E qua materia lychnuchum fabricare liceat. Alii inter Judaeos crassos quoque ejusmodi ramos lychnucho tribuunt: quorum sententia minus probatur. Rami omnes ad eandem altitudinem assurgentes.*

Si, uti vulgo creditur, lychnuchus Mosaicus ex massa auri solida constiterit, quae intus nulla parte spatium vacuum admiserit, certe adeo crassi esse stipes & rami nequaquam potuerunt, ac in arcu Titi extant, quoniam plus auri in eo fuisset, quam talentum, quum tamen talenti pondus non aequaverit Exod. 37. 24. Sed non est adeo certum מקשה

 notare

notare solidam ejusmodi massam, & Josephus certe lychnuchum factum fuisse διάκενον intus cavum disertis verbis notat. Sic ut מקשה credi possit intelligendum de auro quod non superinducitur ligno aut alii materiae uti erat aurum altaris & mensae ipsiusque arcae foederis, quod ὅλον (unde solum & solidum Latinorum ortum traxit) aurum est, sive ὁλόχρυσον. Ita & tubae duae argenteae Num. 10. 2. jubentur fieri ex argento מקשה, quae tamen intus esse cavae debuerunt: adeoque & stipes lychnuchi & rami ex auro מקשה esse potuerunt & tamen intus cavae. Adde & קנים *cannas* dici, quas notum est cavas esse.

At fuerint rami lychnuchi intus cavi, non est credibile adeo crassos ramos fuisse. *Cannas* קנים vocat Kimchi הבדים הדקים שהם כדמות הקנה *tenues bacillos, quia arundini similes.* Abenezra vocat hos ramos עגולים ארוכים חלולים *rotundos, oblongos & excavatos* Καλαμίσκους nuncupat Philo in lib. *quis haeres rerum divin.* pag. 510. δεδημιούργηται (ἱερὰ λυχνία) ἐξ καλαμίσκους ἔχουσα τρεῖς ἑκατέρωθεν, ἑβδόμη δὲ αὕτη μέση διακρίνουσα καὶ διαιροῦσα τὰς τριάδας. *Ita factus est lychnuchus*

nuchus ſacer, ut tres tenues calamos habeat utrimque: ipſe autem medius ſtipes diſcernat ac dividat triades ramorum. Joſephus λεπ]ὺς vocat ramos illius lychnuchi quem in triumpho Titus circumtulit, & quidem καλαμίσκους, qui quoniam hic ipſe eſt de quo agimus, & in arcu Titi non ſunt rami λεπτοὶ ſed craſſi, dicendum eſt ſculptorem ſibi indulſiſſe, aut oculis potius ſpectatorum, qui ut diſtinctius ſingula ornamenta ſingulorum ramorum poſſent conſpicere, ampliora illa finxit. Ita in Columna Trajani factum eſt, in cujus parte ſumma imagines multo majores ſculptae ſunt quam in ima, ut ſpectator humi ſtans ſuprema aeque ac infima viſu poſſit adſequi. Nec enim rami adeo craſſi λεπτοὶ dici poſſunt. Longus in Poemenicis lib. 1. pag. 230. καλάμους λεπτοὺς cera junctos memorat ad uſum canentum: quales iſti calami fuerint & uſus docet & notum eſt. Falluntur ergo quotquot tum inter Judaeos tum Chriſtianos ramos lychnuchi ſacri adeo craſſos fingunt ut λεπτῶν nomen iis non conveniat.

Craſſi ejuſmodi rami melius convenirent lychnucho ligneo quam aureo. Fuit, ſi R. Joſe ſit fides, lychnuchus ille li-

gneus, vel ξυλολυχνοῦχος (ut verbo Alexidis utar) ille, quem Chaſmonaei, pulſis Syris, in Templo ſecundo dedicarunt. Gemara Avoda Zara fol. 43. 1. ר׳ יוסי בר יהודה אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי, *R. Joſe dixit etiam ex ligno non licere lychnuchum facere ſimilem lychnucho ſacro, quoniam ex ligno lychnuchum ſacrum fecerunt Chaſmonaei.* Videlicet Antiochus rapuerat lychnuchum aureum e Sancto & in Syriam detulerat 1 Chaſm. 1. 21. &c. καὶ ἔλαβε τὸ θυσιαστήριον τὸ χρυσοῦν καὶ τὴν λυχνίαν τοῦ φωτὸς καὶ πάντα τὰ σκεύη αὐτῆς. Chaſmonaei autem alia vaſa eorum loco intuliſſe in Sanctum leguntur eodem libro 1 Macc. 4. 49. εἰσήνεγκαν τὴν λυχνίαν καὶ τὸ θυσιαστήριον τῶν θυμιαμάτων (poſt haec aliena & imperita manus inſeruit ſatis inepte καὶ τῶν ὁλοκαυμάτων, quaſi altare holocauſtorum ἐν Ναῷ, ſive in aede ſacra, fuiſſet, aut eo illatum, quod fieri nec potuit nec debuit) καὶ τὴν τράπεζαν εἰς τὸν Ναόν. Hic non dicitur e qua materia vaſa haec conſtiterint. Ex inopia autem feciſſe eos lychnuchum ex ligno innuunt ſatis ipſi ſcriptores Gemarici, quoniam dicunt, poſtquam res eorum melius

melius ſe habere inciperent, factum eſſe lychnuchum ex argento, denique ex auro העשירו עשאום של כסף חזרו והעשירו עשאום של זהב. Prolixe etiam diſputant Patres Talmudici in Gem. Menachot fol. 28. f. 1. & 2. de materia e qua lychnuchum ſacrum conſtrui fas eſt. Concedunt, *ſi aurum tanta copia non ſuppetat, licere ex argento, aere, ferro, ſtanno, vel plumbo lychnuchum conficere* תניא אין לו זהב מביא אף של כסף של נחשת של ברזל ושל בדיל ושל עופרת. Ex ligno, oſſe & vitro non licere ibidem ſtatuunt, niſi quod R. Joſe lychnuchum ligneum eſſe legitimum pronunciet, quia nempe talem Chaſmonaei fabricarunt. Verum licet ex ligno confectus fuerit lychnuchus ille Chaſmonaeorum, & illi craſſiores rami, ſimiles huic noſtro qui in arcu Titiano eſt, videantur poſſe tribui, quum tamen ex iis quae diximus conſtet aureum fuiſſe lychnuchum, capiente urbem Tito, & καλαμίσκους appellent ramos ejus auctores idonei, craſſitudo ramorum iſti cauſae, quam mox edidimus, videtur adſcribenda. Non moramur alios inter Judaeos, qui ramos

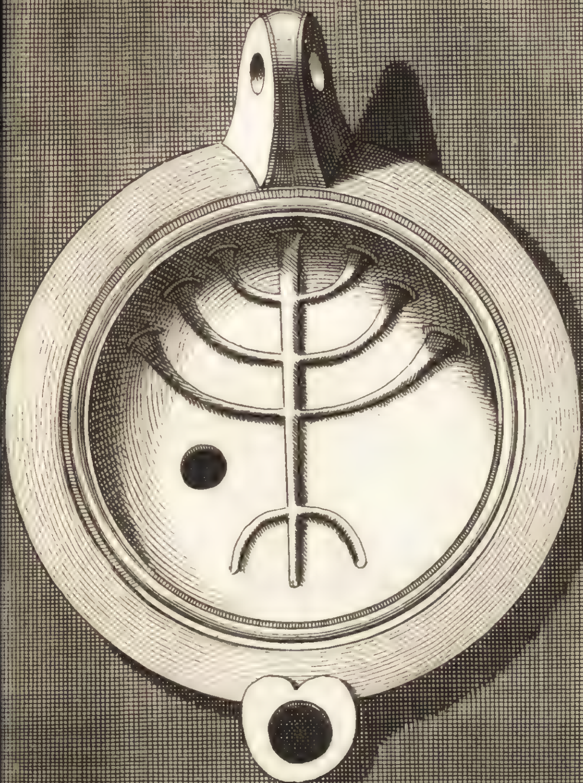
quoque lychnuchi adeo crassos fere fingunt (vide alteram imaginem lychnuchi in aes inscriptam capite III.) quoniam graves rationes mox allatae contra stant.

Denique observandum est ramos omnes ad parem altitudinem directos esse (confer quae supra pag. 35. e Talmude dedimus) sic ut unus lychnus non fuerit altior altero: secus ac nonnulli ramos hujus lychnuchi pingunt ita ut extremi fuerint omnium minime alti, quemadmodum videre est in lychnucho quem lucernae sepulcrali inscriptum Bellorius ita exhibet, ut tabella in aes incisa ostendit.

CAPUT V.

Argumentum.

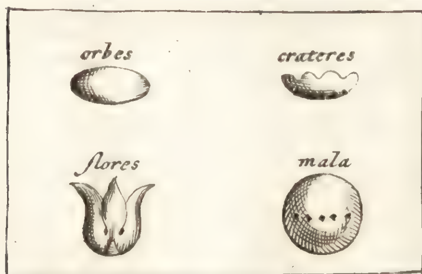
Numerus & forma ornamentorum lychnuchi. In arcu Titiano quatuor genera, orbes, mala, flores, crateres, a Josepho quoque agnita. Sacer Codex non nisi tria memorat. Numerus craterum certus ex sacris literis. Mala an 9, an vero 11. Flores an 8 vel 9. Judaeorum sententia, ad examen revocata. Non omnia quae Judaei tradunt pro falsis, nec omnia pro veris, habenda. Distinguenda illa

Forma Lychnuchi
in Lucerna Sepulcrali

illa quae Hebraei veteres narrant veluti historica a majoribus accepta ab iis quae ipsi argumentando colligunt latere in verbis Sacri Codicis. Forma craterum quae. גבעים *num pocula alta & operculis tecta.* Scala, *genus poculi. Pilei sacerdotum non dicti* מגבעות *ab insigni altitudine.* משוקדים *quid. Loci 5 in Sacro Codice, in quibus notatur incertum esse quorsum vox aliqua referri debeat, ad antecedentia an consequentia. Pocula Alexandrina celebrata.* Baucale *quid.* Κιβώριον *AEgyptiacum. Mala quae. Flores, an lilia.*

Qui attendit ad singula ornamenta, lychnuchi quem arcus Titi repraesentat, videbit ad quatuor genera illa referri posse 1. Orbes. 2. Mala. 3. Flores. 4. Crateres. Formam singulorum subjungo

Josephus lib. III. Antiq. cap. 7. etiam quatuor recenset ejusmodi ornamenta. Πεποίηται δὲ σφαίρια καὶ κρίνα σὺν ῥοΐσκοις καὶ κρατηριδίοις, ἑβδομήκοντα δὲ πάντα. Vetus interpres ita reddit, *Fecit autem & sphaerulas & lilia cum calamis & scyphis, erantque haec omnia septuaginta.* Ροΐσκα calamos reddit pro malis. In Sacro Codice non nisi tria ejusmodi recensentur, mala, flores & crateres. Quantum vero ad numerum eorum attinet Exod. 25. 33. de crateribus legitur, tres esse debuisse in unoquoque ramo egrediente ex stipite medio, & in ipso stipite medio quatuor, adeoque certus est craterum numerus

$$\begin{array}{r} 18 \\ \underline{4} \\ 22. \end{array}$$

Malum unum jubetur constitui in unoquoque ramo egrediente ex stipite medio. Deinde tria mala in stipite medio sub unoquoque ramorum pari egrediente ex hoc stipite, quae tria erant. Hinc nascuntur mala novem. Sed Judaei duo addenda esse existimant quia stipiti medio tribuuntur Exod. 25. 34. כפתוריה *mala ejus*, quae vox, quia in numero plurium est,

eſt, minimum duo notat: quamvis alii putent illa כפתורים non eſſe diſtincta a כפתורים quae commate 35 jubentur poni ſub unoquoque ramorum pari. Adeoque ſecundum Judaeos numerus erit malorum

6
3
2

11

Flos unus erat in unoquoque ramo, atque adeo ſex. Exod. 25. 33. In ſtipite medio leguntur fuiſſe פרחים *flores*, commate 34. Ergo ſane aliqui flores illic conſtitui debent: quot numero incertum eſt. Quia vox in plurali numero ſcripta eſt, non pauciores fuere duobus. Inde naſcuntur flores octo. His quidam addunt florem unum, qui ſtipiti medio tribuitur Num. 8. 4. *uſque ad florem ejus* פרחה. Unde reſultat numerus

6
2
1

9

Ipſa Judaeorum verba adſcribo, quibus

bus demonstrare satagunt illum esse numerum craterum, malorum & florum, quem indicavi. Ita legitur in Gemara Menachoth fol. 28. 2. ונמצאו גביעים כ׳ ושנים כפתורים אחד עשר פרחים תשעה גביעים מעכבין זה את זה כפתורין מעכבין זה את זה פרחים מעכבין זה את זה גביעין כפתורים ופרחים מעכבין זה את זה בשלמא גביעים עשרים ושנים דכתיב ובמנורה ד׳ גביעים וגו׳ וכתיב ג׳ גביעים משוקדים בקנה האחד כפתור ופרח וגו׳ ד׳ ותמני כר דקנים הא עשרין ותרתין כפתורין נמי אחד עשר כפתורים תרי וששה דקני׳ וכפת׳ וכפתו׳ וכפת׳ הא חדי סר אלא פרחים תשעה מנלן פרהים תרי וששה דקנים תמני׳ הוו אמר ר׳ שלמן כתיב עד ירכה ועד פרחה מקשה היא, *Deprehenduntur esse crateres 22, mala 11, flores 9. Craterum unus si desit, reliquos facit illegitimos. Malorum unum si desit, reliqua facit illegitima. Florum unus si desit reliquos facit illegitimos. Quid? quod si vel craterum, malorum, vel florum unum desit, reliqua reddat ille-*

illegitima. Verum, dicet aliquis, concedo tibi de numero craterum, eos esse 22, quia scriptum est Exod. 25. 34. In ipso lychnucho (id est, medio stipite qui מנורה *appellatur) quatuor sunto crateres, & commate praecedenti tres crateres in unoquoque ramo, malum & flos: nam quatuor & 18 faciunt 22. De malis quoque largior ea esse undecim quia scriptum est Exod. 25. 34. in lychnucho, (id est medio stipite) esse mala* כפתרים *quod ad minimum duo notat, & unum in singulis ramis Exod. 25. 33. & dein commate 35 ter vox* כפתור *mali legitur, quae mala essent in medio stipite sub ramis inde prodeuntibus: atqui ea efficiunt undecim. Sed flores esse novem unde colligitur? scilicet* פרחים *flores tribuuntur stipiti medio Exod. 25. 34, quo ad minimum debent duo intelligi, & commate praecedenti singulis sex ramis tribuitur flos. Adeoque haec octo efficiunt. Nonus flos, uti R. Schalman dicit, commemoratur Numer. 8. 4. usque ad florem ejus opus erit mikscha.*

De numero ipso dubitari posset an revera tot fuerint, si recesserimus a numero craterum in Sacro Codice definito, de quo dubium non est: quoniam in arcu nostro ramis sex a stipite egredientibus plura

plura tribuuntur ornamenta ac Patres Talmudici volunt: nec enim tres duntaxat crateres in unoquoque ramo ſed & poma & flores conſpiciuntur. Haec quidem cur ita voluerit ſculptor multiplicare, & ramos hac parte ſtipiti ſimiles reddere, rationem expiſcari nullam queo, niſi quod in archetypo ita viderit. Praeterea plura fuiſſe poma & flores quam Talmudici tradunt, ſuſpicari licet ex Joſepho qui LXX numero partes fuiſſe lychnuchi ſcribit Antiq. III. 9. Non ſolemus quidem ea quae de forma vaſorum ſacrorum ab antiquiſſimis Hebraeorum doctoribus memoriae ſunt prodita falſi arguere aut negligere, ſi nec Sacro Codici nec rationi adverſantur: & fidem, quam hiſtoricam dicimus, iis non negamus, quando oſtendi non poteſt illos erraſſe. Diſtinguendum tamen arbitramur inter ea quae teſtantur fide majorum, a patribus & avis per manus tradita, & inter ea quae ipſi per modum argumentationis aut ſequelae eliciunt ex verbis Legis divinae. In illis non repugno quo minus pro veris habeantur, quae falſi argui nequeunt: in his diſquirere oportet quo jure ex Codice Sacro rem ita ſe habuiſſe colligant. Quidni enim

nobis

nobis liceat ad examen revocare Judaicas legum Dei interpretationes & dispicere an vim vocum atque modorum loquendi assecuti & recte sint interpretati. Inter haec si retulero quae de numero florum in lychnucho Gemarici scribunt, non dubito quin habiturus sim qui mecum sentient. Mihi certe non fit verosimile ex illis verbis Dei quae laudant posse effici numerum malorum illum fuisse, quem ipsi secundum suam argumentandi consuetudinem fuisse ex iis se posse elicere autumant.

Ad formam quod attinet singulorum horum vasorum, exceptis σφαιρίοις de quibus nihil nisi ex Josepho constat & arcu Titiano, ita describitur a Maimonide in hilcoth beth habbechira cap. III. §. IX:
הגביעים דומין לכוסות אלכסנדריאה
שפיהן רחב ושוליהן קצר והכפתורים
כמין תיפוחי כרותיים שהן ארוכין מעט
כביצה ששני ראשיה כרין והפרחים כמו
פרחי העמודים שהן כמין קערה ושפתה
כפולה לחוץ *Crateres similes erant poculis Alexandrinis, quod os esset latum & fundus angustus. Mala erant similia malis*

Cretensibus quae oblonga sunt instar ovi & ab utraque extremitate lata. Flores erant uti flores columnarum, lanci similes cujus labia foras convoluta sunt. Haec fere ex Talmude descripta sunt, in Gemara Menachoth fol. 28. 2. וגביעין למה הן דומין כמין כוסות אלכסנדריים כפתורים למה הן דומין כמין תפוחי הכרתיים פרחים למה הן דומין כמין פרחי העמודים. *Cui rei similes erant crateres? Poculis Alexandrinis. Cui rei similia erant mala? Malis Cretensibus. Flores cui rei? floribus qui in columnis conspiciuntur.* De singulis aliqua notabimus.

Crateres גביעים appellantur, cui voci hanc vim subjectam esse volunt Judaei, ut altum quid & elatum notet. Non refragor. Voces cognatae גבע *collis*, גבע *extollere*, & aliae, eo nos ducunt. Nec tamen existimem necessario de insigni aliqua altitudine hic cogitandum esse. Modica altitudo, qualis est collium, sufficit ut aliquid a גבע dici possit. In lychnucho certe nostro quem arcus Titi habet nihil conspicitur, quod craterum nomen gerere aptum est, praeter ea pocula quae modo recta modo inversa sculpta cernimus

mus ſupra & infra mala tum in trunco tum ramis lychnuchi. Id genus poculi nos *een ſchaal* dicimus, meminitque hujus vocis Paulus Warnefridi filius, vulgo dictus Diaconus, lib. 1. de geſtis Longobardorum cap. 27. *In eo praelio Alboin Cunimundum occidit, caputque illius ſublatum ad bibendum ex eo poculum fecit quod genus poculi apud eos* ſcala *dicitur, lingua vero Latina patera vocitatur.* Nec video quid obſtet quo minus credamus crateres lychnuchi hanc formam habuiſſe. Crater ejuſmodi inverſus collem omnino refert; ſic ut non ſit neceſſarium collis formam quaerere in operculis poculorum Alexandrinorum, ſive *βαυκαλίων*, ut Judaei videntur feciſſe. Nihil cogit majorem iis altitudinem aut profunditatem tribuere, licet Judaei & his, & pileis ſacerdotum, qui & ipſi מגבעות dicuntur a גבע, inſignem tribuere ſoleant altitudinem, quos non ſequor ob rationem modo allatam. Veteres interpretes Graeci etiam varie reddiderunt, *ϲκύφον, φιάλην, κόνδυ.*

Si conſtaret quae vis ſubjecta ſit voci משוקדים, & an referenda ſit ad גביעים, hinc aliqua ad illuſtrationem formae craterum peti poſſent. Sed Judaei incertum

 arbi-

arbitrantur, debeatne hoc ad praecedentia an ad ſequentia reduci, uti videre eſt in Gemara Hieroſolymitana Avoda Zara fol. 41. 4. ubi inter 5 locos Sacri Codicis qui כרע non habent, hunc quoque recenſent. Horum locorum indicia ſunt voces quinque שאת ארור מחר משוקדים וקם ſecundum ſeriem qua occurrunt in Pentateucho. Primus eſt, qui ibi memoratur Gen. 4. 7. הלוא אם תיטיב שאת *nonne ſi bene feceris, condonatio?* ubi incertum eſt an שאת debeat ita jungi in conſtructione vocibus antecedentibus, an vero debeat ſequentibus adjungi, ut ſenſus ſit *poenam feres ſi male feceris.* Alter eſt Gen. 49. 7. עקרו שור ארור *avulſerunt bovem maledicti*, ubi incertum eſt an non ארור debeat referri ad ſequentia, *maledicta eſt ira eorum.* Tertius Exod. 17. 9. הלחם בעמלק מחר *pugna cum Amaleco cras*, ubi iſtud *cras* jungi poſſet ſequentibus, *cras ſtabo in vertice collis.* Quartus eſt hic ipſe locus agens de lychnuchi crateribus, de quibus ambigitur debeatne ita legi במנורה ארבעה גביעים משוקדים *in lychnucho erunt quatuor crateres amygdalati*, an vero משוקדים כפתוריה ופרחיה *amygdalata mala ejus & flores* Exod. 25. 34.

34. Quintus locus eſt Deut. 31. 16. ubi incerta dicitur eſſe conſtructio vocis וקם debeatne jungi praecedentibus הנך שוכב עם אבותיך וקם *ecce tu cubabis cum patribus tuis & reſurges*, an vero ſequentibus וקם *& ſurget* populus hic & ſcortabitur. De ultimo loco obſerva etiam R. Gamalielem, ut videre eſt in Sanhedrin initio capitis *chelek*, demonſtrare conatum ex eo reſurrectionem mortuorum quia Moſi dicitur וקם *& reſurges*: adeoque junxiſſe illud וקם cum antecedentibus. Quod vehementer mirabuntur nonnulli, quoniam accentus athnach in voce praecedenti אבותיך videtur ſuadere contrarium. Sic quoque in loco tertio ſupra laudato עמלק habet athnach & גביעים in loco quarto. Ipſi tamen fatentur Talmudici incertam eſſe harum vocum conſtructionem, nec liquere quo debeant referri; licet mihi dubium non ſit quin משוקדים debeat jungi cum גביעים quia commate 33 ejuſdem capitis non poteſt niſi ad גביעים referri. Cur ergo commate ſequenti referretur alio? Graeci משוקדים reddunt ἐκτετυπωμένους καρυίσκους, vel ἐξημυγδαλωμένους *inciſos forma amygdali, vel nucis*, ita ut partes in-

cisae amygdalum referant: καρυΐνην enim nonnulli, quod alii ἀμυγδαλίνην, vertunt, uti observavit Chrysostomus ad Jerem. I. 11. Theodoretus quoque ibidem מקל שקד, ῥάβδον καρυΐνην ἢ κατὰ τ Σύρον καὶ τ Ἑβραῖον ἀμυγδαλίνην. Sic Philo virgam Aaronis κάρυα protulisse scribit lib. III. de vita Mosis.

Quod attinet ad pocula Alexandrina, formam satis describunt Judaei. Meminerunt etiam scriptores alii, apud quos frequens mentio vitrorum AEgyptiacorum. Martialis

Quum tibi Niliacus portet crystalla cataplus.

Βαυκαλίαι τ͂ς Κλεοπάτρας memorantur etiam. Nos quoque *baucale* appellamus ejusmodi poculum, *een bocaal*. *Bauca* legitur apud Anastasium in vitis Pontificum, unde baucale. Glossae. Βαύκη, hoc viniferum. Βόκκολα, εἶδος ἀγγείȣ. Acron ad Horat. II. 7. *Ciboria Alexandrina poma quae habent similia colocasiis folia, in quorum similitudinem facta pocula eodem nomine appellantur.* Hesychius, Κιϐώριον Αἰγύπτιον ὄνομα.

Mala כפתורים videntur quibusdam esse mala Punica, ῥοίαι. Figura horum expres-

expressa cernitur in nummis in quibus est imago Minervae victricis quae dextra habet ῥοΐαν, sinistra galeam. Vide Suidam ad vocem Νίκη. Σφαιρωτῆρας reddunt Graeci.

Flores, פרחים, κρίνα τοῖς ό, uti & שושנים *lilia* Targumistae, & ἄνθη Symmacho, videntur nonnullis flores malorum Punicorum fuisse, sive balaustia, quorum imagines in Nummis Rhodiorum conspici viri docti existimant qua de re vide Spanhemii, viri illustris, opus egregium de Nummis. Aliis quoque lychnis tribuitur פרח flos in Misna Oholoth c. IX. 8. quo nomine suprema pars lychni extrorsum voluta intelligitur. Qui lilia intelligunt, nituntur voce κρίνων. At illa quosvis flores significare apta est, quod ad Matth. 6. 28. jam ad Interpretibus adnotatum est: hinc Ps. 35. 1. pro חבצלת κρίνον quoque habent Graeci.

CAPUT VI.

ARGUMENTUM.

De basi lychnuchi disputatur. Num referat gradus ante lychnuchum locatos. Num ירך.

Pars inferior lychnuchi an non a ſacrilegis ablata. Baſis quae in arcu Titiano cernitur non videtur in templo fuiſſe. Potuit pegma eſſe ſuſtinens lychnuchum. Sculptor non exhibuit accurate lychnuchum Aquilarum ſimulacra, luſus ſculptoris. Judaei abhorrebant imagines animalium. Alieniſſimi, ſtante Templo ſecundo, ab omni idololatria. Monſtra marina non fuere in lychnucho ſacro. Modis diverſis illa picta a veteribus. Conjectura de cauſa quamobrem haec monſtra hoc loco ſculptor finxerit. Alae monſtrorum. Alarum varia genera ad certas claſſes relata.

Judaei tradunt tribus pedibus nixum fuiſſe lychnuchum: ſed nihil ſimile in arcu Titiano. Meminerunt quidem graduum collocatorum ante lychnuchum, per quos adſcenderet ſacerdos lychnuchum concinnaturus: ſed illi tres erant, non duo: nec illis lychnuchus inſiſtebat, verum erant ante ipſum. Eſt tamen ירך lychnuchi, ſive baſis, quam ita deſcribunt, ut videatur poſſe haberi pro eo, quod in arcu Titi conſpicitur. Abarbanel ſcribit in comm. ad Pentateuch. ירך הוא הרגל של מנורה של מטה העשוי כמין תיבה שעליו נִשְׁעֶנֶת המְּנוֹרָה *Jerech est pes*

pes lychnuchi factus instar cistae, cui insistit lychnuchus. Sed in Gemara Menachot tres pedes memorant, quibus lychnuchus nititur: ergo forma arcae huc nil facit. Alii itaque hanc formam arcae concipiunt supra pedes tres. Ita Raschi ירך הוא הרגל של מטה העשוי כמין תיבה ושלושה הרגלים יוצאים וכו׳ *Jerech est pes inferior lychnuchi factus ad formam arcae & tres pedes alii inde egrediuntur.* Idem ad Num. 8. 3. scribit esse etiam *in lychnuchis argenteis principum* מנורת כסף שלפני השרים istiusmodi ירך supra pedes, vel שידה *cistae speciem.* Nos quoque in usu quotidiano habemus candelabra quae in medio stipitis vel in parte inferiore habent fere ejusmodi ירך quale describit Raschi.

Dici posset, quia lychnuchus ex auro constabat, partem ejus aliquam, basin videlicet, a Joanne ablatam, & aliam substitutam qualis in arcu Titi conspicitur, (si imagines excipias a sculptore Romano profectas) quum vasis templi aureis manus sacrilegas injiceret. Josephus rem narrat lib. VI. de bell. Judaico cap. 16. Πολλὰ μὲν ἐκ τῶν ἀναθημάτων κατεχώνευε τοῦ Ναοῦ· πολλὰ δὲ τῶν πρὸς τὰς λειτουργίας ἀναγ-

ναγκαίων σκεύη, κρατῆρας τε καὶ πίνακας καὶ τραπέζας. *Multa ex anathematibus in Templo dedicatis sustulit, & multa vasa ad cultum Dei necessaria, crateras, lances & mensas.* Verum, dicet aliquis, si lychnuchum mutilasset, id non praeteriisset silentio Josephus. Quis id affirmare ausit? Certe, uti altare aureum a Tito inventum non fuit in Sancto, quod tamen ibi fuit, & esse debuit, nec id conspicitur in arcu Titi cum mensa & lychnucho, ita potuit pars lychnuchi ex Sancto fuisse ablata antequam eo Titus potiretur. Sed quid his immoramur? Plures causae esse potuerunt quamobrem sacrilegi illi manus suas ab hoc vase Sancti, imo templi totius, pretiosissimo, abstinere non voluerint, & fieri vix potest ut ex iis una certa causa eligatur, quoniam vetera monumenta silent.

Mea certe sententia, quod in arcu nostro conspicitur infimo loco & pro basi lychnuchi posset haberi, non videtur pars censenda lychnuchi sacri aut in Templo Hierosolymitano unquam fuisse. Quum Deus Mosen jussit lychnuchum totum aureum conficere, non fuisse molem auream adeo ingentem & auri collati ratio

(quo-

(quoniam lychnuchus & omnia vafa ad eum fpectantia talenti pondus modo aequarunt) & alia fuadent. Quod fi pegma illud effe dicamus, cui fuperimpofitus fuit lychnuchus dum in triumpho ferebatur, & reliqua, furfum oculos tollendo, credamus lychnuchum ipfum effe, quid fiet de proportione, inter latitudinem & altitudinem? quid de fulcro aut pedibus quibus corpus adeo in latum expanfum nifi debuit? an credibile eft fulcrum adeo exiguum deftinatum fuiffe tantae moli fuftinendae, quae ad minimum contactum facerdotis lychnos parantis in periculo corruendi fuiffet? Vix mihi tempero, quin erraffe fculptorem non dubitanter affirmem, illumque videri contentum fuiffe fi aliquo modo exhibuerit lychnuchum & partes quafdam ut erant fculpferit, alias fecus. Uti enim nec tot mala nec tot crateres exhibet in ftipite medio, quot Deus ipfe in eo fabricari juffit, quotque fine dubio etiam in lychnucho Templi fecundi a Tito diruti fuerunt (nec enim ratio dari poteft, quamobrem voluiffent ii qui lychnuchum fabricarunt a numero malorum a Deo juffo recedere) ita in aliis ingenio fuo indulgere potuit. Qua

propter

propter nec hoc ſolo monumento niti aliquem volo, ut ea quae hic videt revera in vaſis ſacris hic exhibitis fuiſſe ſibi perſuadeat; ſed ſi aliqua hic conſpiciantur quae aut ratio doceat, aut Joſephi aliorumque Hebraeorum auctoritas, in iſtis vaſis locum habuiſſe, hi quidem lucem hinc accipiant, & nobis ipſis argumentum diſquiſitionis praebeatur quatenus vera forma vaſorum ſacrorum videatur in hoc eximio monumento Romano expreſſa.

Sculptoris quoque luſus eſt, ſi quid judico, par aquilarum baſi inſculptum, qui ornamenta haec fore lychnucho exiſtimavit. In Romanorum monumentis ſaepe duas aquilas conſpici, orientis & occidentis Romanis ſubjecti indicia, notum eſt. Joſephus lib. III. de bello capite 5 ſcribit aquilam eſſe τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον Romanis. Judaeos certe non eſt credibile aquilarum imagines ferre voluiſſe in aede Sancta, & illo vaſe, cujus fabricam adeo accurate Deus Moſi deſcripſerat, nulla facta aquilarum mentione aliarumve belluarum quae hic conſpiciuntur. Nam aquilae in labris Salomonicis, non erant in aede ſacra, & a Deo erant juſſae aut ejus inſtinctu factae & ideo probatae. Cherubini etiam a Deo juſſi erant

rant confici, nec similes ulli animali creato. Aquilam ne imponi quidem portae magnae ab Herode permiserunt Judaei, teste Josepho. Verba sunt lib XVII. Ἀρχαιολογ. c. 8. Ἦν γὰρ τῷ Ἡρώδῃ τινὰ πραγματευθέντα παρὰ τὸν νόμον, ἃ δὴ ἐπεκάλουν οἱ περὶ τὸν Ἰούδαν καὶ Ματθίαν· κατεσκευάκει δὲ ὁ βασιλεὺς ὑπὲρ τοῦ πυλῶνος μεγάλου τοῦ ναοῦ ἀνάθημα καὶ λίαν πολυτελὲς ἀετὸν χρύσεον μέγαν· κωλύει δὲ ὁ νόμος εἰκόνων τε ἀναστάσεις ἐπινοεῖν καὶ τινῶν ζώων ἀναθέσεις ἐπιτηδεύεσθαι τοῖς βίουν κατ' αὐτὸν προῃρημένοις, ὥς τε ἐκέλευον οἱ σοφισταὶ τὸν ἀετὸν κατασπᾶν. *Fecerat enim Herodes aliqua quae vitio ipsi vertebant illi qui cum Juda & Mathia erant. Dedicaverat enim aquilam magnam auream & pretiosam supra portam magnam Templi. Cumque lex nostra eos qui vitam suam secundum illam instituere student vetet erigere imagines aut animantium effigies, discipulos illos doctores instigarunt ut aquilam detraherent.* Idem lib. I. de bell. Jud. cap. ult. ubi factum hoc narrat addit, ἀθέμιτον γὰρ εἶναι κατὰ τὸν ναὸν ἢ εἰκόνας ἢ προτομὰς ἢ ζώου τινὸς ἐπώνυμον ἔργον εἶναι. *Nefas esse, si in aede sacra imagines, vultus aut simulacra anima-*

animalis cujusdam existerent. Haec verba erant doctorum. Illic dixerant l. xvii. nempe Ant. c. 8. interdictum esse εἰκόνων ἀναστάσεις ἐπινοεῖν, *erigere imagines*, vel *erectionem imaginum comminisci* (τὸν πυργὸν ἐπινοήσαντας apud Eusebium in Onomastico apud vocem Βαβὲλ reddit Hieronymus *qui aedificaverunt turrim*) aut τινῶν ζώων ἀναθέσεις ἐπιτηδεύεσθαι. Quae manifesto ostendunt, non licuisse aquilarum in Sancto imagines tolerare.

Quid? quod adeo abhorrerent ab omni specie cultus imaginum, ut tropaea ipsa, in theatro Hierosolymitano ab rege Herode erecta in honorem Caesaris, suspicarentur nescio quid sub armis reconditum habere, & εἰκόνας esse τοῖς ὅπλοις περιειλημμένας, *imagines armis vestitas*, quum tamen meri essent stipites; & voluerint ea retegi, ne viderentur vetitas imagines in urbem recepisse. Rem narrat Josephus Antiquitatum lib. xv. cap. 11. Petronio se mactandos obtulerunt potius quam imagines Caesaris inferri Hierosolymis sinerent. Josephus Antiq. xviii. 11. Pilatus quum nocte intempesta opertas Caesares imagines insciis Judaeis Hierosolymis intulisset, coactus fuit eas auferre.

ferre. Vide Josephum de bell. Judaico lib. II. c. 8. Idem quum non in Templo sed in Regia Herodis, quae simul erat οἰκία ἐπιτρόπων in qua Pilatus uti procurator Judaeae degebat, auratos clypeos dedicasset nulla imagine insignes nec quicquam habentes Legi divinae contrarium, solum nomen dedicantis & cui dedicati essent continentes, commota plebs petiit eos tolli: quod quum Pilatus recusaret, Tiberii Imperatoris jussu facere coactus est. Rem narrat Rex Agrippa in epistola ad Cajum, quae extat apud Philonem legatione ad Cajum, pag. 1033. & 1034. qui & testatur in Templo nullam esse effigiem, aut in occulto aut in propatulo οὐδέν ἐστιν ἀφίδρυμα οὔτε φανερὸν οὔτε ἀφανές. Unde clarum est aquilas & monstra marina nulla lychnucho insculpta fuisse. Quomodo rex Agrippa pro gente Judaica intercesserit, ne statua Caji Hierosolymis poneretur, legere est in eadem Philonis legatione ad Cajum & Josephi Antiq. l. XVIII. cap. 15. Quid? quod ipsum Salomonem in eo peccasse censeat Josephus Antiquitatum libro VIII, capite 2, quod boves aereos labro suo sive mari suppostuerit: οὐδὲ γὰρ, inquit,

αὐτὰ

αὐτὰ ποιεῖν ὅσιον. Ego quidem heic cum Josepho non facio: nec enim videtur Deus, si Salomon imagines boum contra Dei legem in atrio Templi locasset, hanc aedem sibi ut gratam sedem agniturus fuisse & probaturus operam a Salomone in ea constituenda atque adornanda positam. Vide 1 Reg. 8. 10. & 9. 3. adde 2 Chron. 7. 1. Sed licet erraverit hac in re Josephus, discimus tamen quam alieno fuerint Judaei qui stante Templo secundo vixerunt ab idololatria animo, quippe qui sine offensa Numinis imagines boum in atrio constitui non posse crederent. Idem lib. III. Antiq. 5. varias res pictas in velis tabernaculi narrat, exceptis ζώοις, & ibidem, πλὴν ζώων μορφῆς *exceptis animalibus*. Verum, dicet aliquis, Cherubini ipsi ζῶα Josepho dicuntur. Fateor: sed ipse addit ζῶα fuisse nullis cognitis ζώοις similia, quod de aquilis certe dici nequit. Quae quum ita se habeant, credat qui volet, has imagines quas lychnuchus arcus Titiani oculis offert, ab Judaeis ipsis lychnucho impressas fuisse: ego non adducar ut credam.

Non magis mihi laborandum censeo, ut ostendam monstra illa marina, caudis & alis

alis inſtructa operis Romani eſſe, non Judaici. Qui aliqua monumenta veteris aevi ante oculos habuerunt, viderunt animalia his ſimilia. In Claudii Menetreji opere, quo ſymbolicam Dianae Epheſiae ſtatuam illuſtravit, Romae edito anno 1688, eſt pag. 57. icuncula Dianae duplex in cujus parte adverſa monſtrum huic ſimile conſpicitur. In columna Trajani, pag. 31, 42, 72. & 76 edit. Bartoli, etiam haud multum diverſa animalia conſpiciuntur. Capita modo equina, modo vitulina, modo alia pro arbitrio iis tribuuntur. Vide Bellorii lucernas ſepulcrales tab. 1. fig. 4. Ipſum illud monſtrum cui Andromeda fuit expoſita (quod ante urbem Palaeſtinae Joppen in inſula Paria contigiſſe quidam veterum memoriae prodiderunt: unde ſuſpicari aliquis poſſet, ut repraeſentaret memoriam victoriae de Syris Palaeſtinis, id eſt, Judaeis, reportatae, haec animalia hic ſculpta fuiſſe) in nummo Trajani ita fere pingitur.

Alas ſaepe addiderunt veteres hippocampis & ſimilibus monſtris marinis, quod & ipſum heic videre eſt. Quod ad earum ſpectat magnitudinem, non eſt quod conqueramur nimis exiguas illas appictas

esse quam ut ad usum volandi comparatae videantur. Non ignorarunt prisci artifices, quum heroibus aut Diis speciem humanam indutis alas tribuebant, illas spatiosas esse & prolixas debuisse, quod clarum est ex nummis Graecorum & Romanorum in quibus Victoriae imago alata conspicitur. Solus est Cupido alis adeo exiguis instructus in monumentis veterum, ut vix alarum nomen mereantur. Verum temere nimis propterea carpuntur artifices. Habuit olim Cupido, ut quo vellet pervolare posset, alas maximas, sed Dii eas praesecuerunt, & Victoriae illas dedere gestandas. Rem narrat Aristophon in Pythagoriste, postquam dixisset Cupidinem a Diis duodecim condemnatum fuisse ut coelo ejiceretur ob seditiones & lites quas excitabat,

--- ἀποκόψαντες αὐτοῦ τὰ πτερὰ
Ἵνα μὴ πέτηται πρὸς τὸν οὐρανὸν πάλιν
Δεῦρ᾽ αὐτὸν ἐφυγάδευσαν ὡς ἡμᾶς κάτω·
Τὰς δὲ πτέρυγας ἃς εἶχε τῇ νίκῃ φορεῖν
Ἔδοσαν περιφανὲς σκῦλον ἀπὸ τῶν πολεμίων.

--- Alas ipsi praeciderunt
Ne in coelum posset iterum evolare,
Et illum in exilium depulerunt huc ad nos.

Quas

Quas autem ipse gesserat alas, Victoriae
Dederunt, spolium hostile praeclarum.

Verum & aliud mihi videor in forma harum alarum obſervaſſe. Temere luſerim ſi hoc nil ſit. Incurvae ſunt & quales animalibus monſtroſis (quale etiam in arcu noſtro conſpiciuntur) veteribus tribui deprehendo; non certe tales, quales Dea Victoria geſtat. Confer alarum quadruplicum formam in nummo, qui in Begeri theſauro Brandeburgico tom. 1. pag. 301 extat.

Quae quum ita ſe habeant, videntur alae in monumentis veterum pictae aut ſculptae in quinque genera diſpertiri poſſe, quorum primum conſtituunt alae Cupidini datae, de quibus mox egimus. His non memini alas minores videre tributas alicui Deo vel animali. Alterum genus eſt alarum, quas myſticas nuncupare poſſumus vel arcani quidpiam denotantes, nec adeo ad uſum volandi datas quam quidem ut per eas aliqua velocitas rerum quibus tribuitur aut quidpiam ſimile indicetur. Ita in gemma theſauri Brandenburgici pag. 78. & 76. operis Begeriani ſunt lapides quibus caput impoſitum eſt & pone ala, quos ille pro Ter-

mino alato vel Jove terminali habet. In eodem opere pag. 269. in nummo regis Prusiae caput est alatum, & pag. 49. Minervae cassis alam habet. Ita & caduceus Mercurii est virga volatilis, ut Marcianus Capella loquitur. Tertium alarum genus est recurvum, quod monstrosis animalibus tribuitur: vide gryphem ita alatum in opere modo laudato Begeri pag. 496. Sphingem alis insigniter in orbem flexis pag. 421. Equum marinum alatum pag. 331. qui sine alis exhibetur pag. 325. & 294. omnia ex nummis descripta. Adde equum marinum alis istius formae instructum in nummo Commodi a Lampsacenis cuso: vide Patini numism. Impp. ex aere pag. 211. Quartum dein & maximum alarum genus est, quod Victoriae tribuitur, in nummis sexcentis qui supersunt & passim conspiciuntur in cimeliarchiis. Egregie sculpta illa hodieque videnda est in columna Trajana, ubi humana forma major & alata clypeo votivo inscribit. Vide, cui Romam adire non licet, tabellam in aes incisam, numero septuagesimam, rerum in Columna Trajana sculptarum. Quintum Psyches alae, quae formam habent alarum papilionum? Notum

Notum eſt Pſychen amicam eſſe Cupidinis. Huc gemmam refero a me viſam, in qua Cupido face admota papilionem urebat. Haec ſunt quae de alis monſtrorum monenda habui, & univerſim de iis, quae animadvertenda duxi in ſimulacro lychnuchi. Ad menſam ſacram me confero.

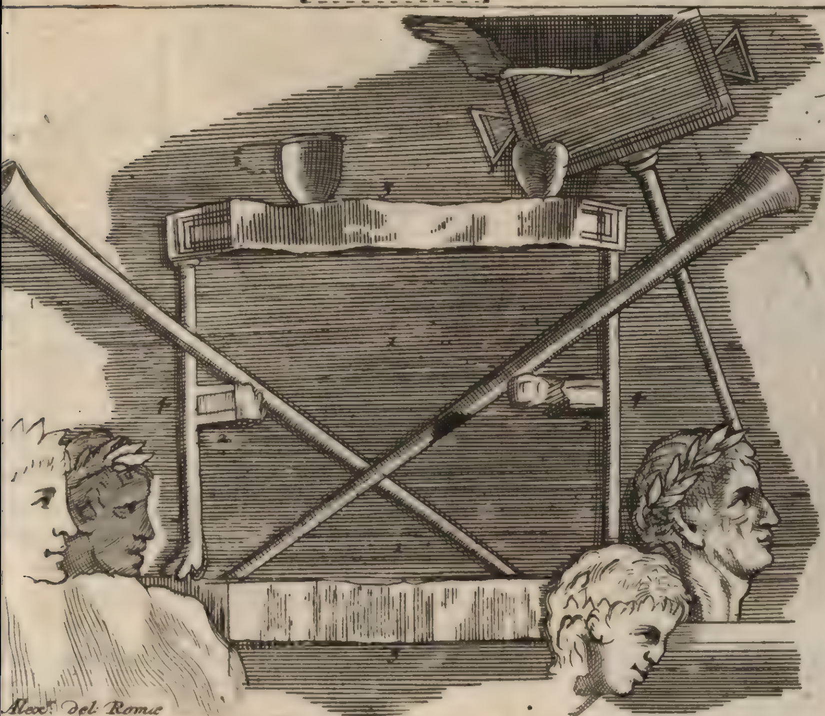
CAPUT VII.

ARGUMENTUM.

Menſae ſacrae effigies in arcu Titi. Superficies ejus plana, nec limbo eminente circumdata. Id probabile redditur ex uſu quem praebuit in excipiendis panibus. Cautio, ne confidentius de forma vaſorum ſacrorum loquamur, aut quid decorum quid indecens fuerit. Duo limbi in menſa ſacra, unus qui tabulam menſae ſupremam, alter qui cingulum pedum, ambit. זר *quid.* Στρεπτὸν κυμάτιον, ϛρεπτὴ ϛεφάνη. *Opus interraſile quid. Varia cymatiorum genera. Quare* ϛρεπτὰ *quaedam dicantur.* Ὀρθὸν *&* ἄϛρεπτον *oppoſita. Emendatio Iſidori tentata. Limbus, quia* זר, *num propterea eminuiſſe ſupra ſuperficiem menſae dici debeat. Limbum altaris aurei & arcae foederis hac parte ſimiles fuiſſe hinc ſuſpicari licet.*

Effigies mensae, quam in aes inscriptam vides, ita conspicitur hodie in arcu Titi, ad me missa ab Henrico Brencmanno, Academico Florentino, ut mihi, qui id rogaveram & cui eum maxime cupere non ignorabam, satis faceret. Primum quod in illa dignum animadversione duco hoc est, quod ex conspectu vasculorum mensae impositorum, quorum unum satis est integrum, colligere liceat planam fuisse omnino mensae superficiem, nec circumdatam limbo ejusmodi aut corona quae eminuerit supra ipsam mensae superficiem, & ab viris doctis tantum non omnibus creditur mensam cinxisse. Quum enim haec vascula non desierint in acumen, qua ratione consistere non potuissent, sed planitiem in ima parte habere debuerint, ita hic exhibentur, ut haud minor planities, quam hic conspicienda est, videatur ipsis dari posse cui insistant. Tota itaque conspiciuntur ab imo ad summum, adeoque limbus elevatus supra tabellae superficiem nullus hic loci est, qui si esset partem vasculorum infimam conspectui subduxisset, quandoquidem videlicet ita sculpta est mensae superficies, ut oculus spectatoris non intelli-

ENSURA POLLICIS, QUORUM XII PEDEM CONSTITUUNT, QUO IN METIENDO USUS SUM.

Alex: del: Romæ

1 Tabulae	Altitudo interior est pedis	1	et	2 pollicum
2 ———	Latitudo interior	1	&	6
3 ———	Altitudo exterior	1	&	8
4 ———	Latitudo exterior	1	&	9
5 Tuba dexterior		2	&	1
6 Altera tuba		1	&	11

Effigies mensae, quam in aes inscriptam vides, ita conspicitur hodie in arcu Titi, ad me missa ab Henrico Brencmanno, Academico Florentino, ut mihi, qui id rogaveram & cui eum maxime cupere non ignorabam, satis faceret. Primum quod in illa dignum animadversione duco hoc est, quod ex conspectu vasculorum mensae impositorum, quorum unum satis est integrum, colligere liceat planam fuisse omnino mensae superficiem, nec circumdatam limbo ejusmodi aut corona quae eminuerit supra ipsam mensae superficiem, & ab viris doctis tantum non omnibus creditur mensam cinxisse. Quum enim haec vascula non desierint in acumen, qua ratione consistere non potuissent, sed planitiem in ima parte habere debuerint, ita hic exhibentur, ut haud minor planities, quam hic conspicienda est, videatur ipsis dari posse cui insistant. Tota itaque conspiciuntur ab imo ad summum, adeoque limbus elevatus supra tabellae superficiem nullus hic loci est, qui si esset partem vasculorum infimam conspectui subduxisset, quandoquidem videlicet ita sculpta est mensae superficies, ut oculus spectatoris non intelli-

telligatur ſublimior illa extitiſſe, quare & ipſa ſuperficiei planities non conſpicitur ita uti ſolet ab aliquo cujus oculus ipſa ſuperficie eſt altior. Quoniam ergo in ſimulacro menſae arcui Titi inſculpto non animadvertimus quicquam, quod indicet planam non fuiſſe omnem menſae ſuperficiem, & in Sacro Codice nihil legatur quod huic ſententiae adverſum ſit (de limbo enim cingulum menſae ambiente videbimus infra) putamus menſam ita pingi oportere ut aequalis per omnia ſit ſumma tabulae ſuperficies.

Suadere hoc ipſum quoque videtur uſus menſae, panum exceptio. Quum enim fieri vix poſſit quin particulae quaedam aut micae in menſam decidant, tolli debuerunt & menſa purgari, quod adducta manu aut alio inſtrumento commodius fieri potuiſſe videtur, ita ut colligantur in aliquod vaſculum, quam ſi in pavimentum Sancti flatu oris ſpargantur aut inſtrumento aliquo idoneo congregentur, quod ex angulis limbi eruere partes minimas haud ita facile poterat.

Sed haec ita dicta ſunto ut ſententiam meam confirmem; nequaquam ut contendam aliter ſe rem habere non potuiſſe,

 aut

aut aptiorem futuram fuisse mensae formam si sine limbo eminente fuisset quam si omnino. Absit enim vero ut ego aut mortalis quisquam tantum sibi tribuat ut de vasis sacris scribens, de quorum forma ambigitur inter viros doctos, dicere audeat eam formam, quam ipse decoram autumat, adeo praeferendam formae alii, ut eam solam veram esse affirmet, & reliquas inornatas esse & minus aptas ad usus, quibus illa vasa Deus destinavit, asserat. Quum enim homines simus & quotidie imbecillitatem ingenii nostri experiamur, atque adeo falli possimus, quid futurum credimus si hac in re fallamur, & uti ineptam rejecerimus atque indecoram illam vasorum sacrorum formam, quae revera auctorem habet Deum? Fieri certe potest, ut illa forma, quae nunc mihi uti vera arridet, postea ob rationum graviorum momenta displiceat. Temere ergo mihi agere videntur quotquot aut de Templo aut Tabernaculo vasisque sacris scribentes audacter, licet certa & extra dubium posita sententiae suae firmamenta non habeant, aliter esse non potuisse, vel si aliter res se habuerit, incongruum & indecorum futurum fuisse scribunt

bunt. Nobis sufficit dicere, videri, quantum quidem nobis perspicere datur, aptissimam fore ad usus a Deo definitos talem vasorum formam; nec tamen ita ut aliae ineptae sint. Multo minus de ornatu & elegantia judicium ferendum est, & ex nostris moribus & consuetudine templa aut palatia extruendi censendum de structura tabernaculi & templi. Unicuique genti suum est ingenium, & quod in Europa ornatum atque elegans videtur, Asiaticis saepe displicet: atque ita vicissim. Quid? quod una eademque gens in ornatu vasorum & forma sibi non constet, verum illa forma mensarum, cistarum, lectorum, vestium, quae patrum nostrorum memoria elegans habebatur, nobis haud placet: nec meliorem auguror nostram sortem fore venturorum respectu nepotum. Praeterea, quum de ornatu templi aut vasorum sacrorum agitur, non hominum judicia sed lex & voluntas Dei ponderanda sunt. Ornatum sufficientem habet, quod ita confectum est uti Deus voluit: nec est quod ars humana & ingenium credant ornatius fore, si de suo quid addiderint.

Ceterum duos fuisse limbos in mensa

Exod. 25. Moses docet. Josephus etiam meminit ἕλικος quae non modo partem superiorem mensae, τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματος, verum & inferiorem, τὸ κάτω, cingebat. Uterque in mensa arcus Titiani conspicitur, superior integer, inferior confractus. זר dicitur uterque, *labium* Interpreti vulgato, στρεπτὸν κυμάτιον Alexandrinis, quod genus est ornamenti habens undae similitudinem, qua propter a Vitruvio nonnunquam unda nuncupatur. Alibi vertunt στρεπτὴν στεφάνην. Josephus lib. XII. Antiquitatum cap. 2. ubi mensam describit a Ptolemaeo Philadelpho AEgypti rege donatam Templo Hierosolymitano (quae descriptio omnino enucleanda est ab illo qui descriptionem mensae hujus sacrae apud Josephum intelligere cupit aut explanare) illi quoque tribuit στεφάνην παλαιστιαῖαν & κυμάτια στρεπτὰ, uti & Aristeas lib. de 70. Interpp. Clemens Alexandrinus στρωμάτων libro VI. eadem κυμάτια mensae memorat, & visus est sibi mysterium quoque eorum detexisse. Γῆς δ' οἶμαι εἰκόνα ἡ τράπεζα δηλοῖ, τέσσαρσιν ἐπειριδομένη ποσὶ, θέρει, μετοπόρῳ, ἔαρι, χειμῶνι, δι' ὧν ὁδεύει τὸ ἔτος. Διὸ καὶ κυμάτια στρεπτὰ φησὶν ἔχειν

τὴν

τὴν τράπεζαν, ἤτοι ὅτι περιόδοις καιρῶν κυκλεῖται τὰ πάντα, ἢ καὶ τάχα τὴν ὠκεανῷ περιῤῥεομένην ἐδήλου γῆν. *Mensa videtur telluris imaginem exhibere, fulta quatuor pedibus, aestate, autumno, vere & hyeme, per quos annus fertur. Propterea & undulata ornamenta habere mensam dicit, quoniam circuitu tempestatum omnia ambiuntur, aut forsitan quod Oceani undis terra cingatur.* Plutarchus in Symposiacis *lib*, VII. *quaest.* 4. mensam ipsam domesticam imaginem telluris referre existimat: ἐμοὶ δὲ ἐδόκει καὶ μίμημα τοῦ γῆς ἡ τράπεζα εἶναι &c. quae ibi legere est. Nomen זר a זרה spargendo ductum videtur aliquid significare quod ultra superficiem alterius rei spargitur & sese effundit. Nec mensae huic modo sed & altari aureo & arcae foederis tribuitur זר aureus.

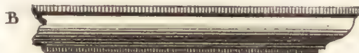
Qui formam limbi superioris & inferioris (utrobique enim זר fuit) in mensa contemplatur, videbit mediam ejus partem magis esse depressam & formare cavitatem, quod opus interrasile (hanc vocem Vulgatus hic habet pro ϛρεπτὸν, uti & glossae ϛρεπτὸν *interrasile*) dici potest. Quare & illos qui cymatium hic fuisse statuunt, & qui opus interrasile, qui-

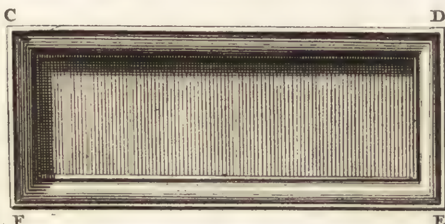
quique coronam & στεφάνην (modo voces hae accipiantur uti apud veteres solebant) in unam sententiam congregare licet. Hoc est quod Josephus innuit, quum de mensa scribit quod cavitatem habeat ad unumquodque latus, quae per spatium palmare excavet ipsam limbi substantiam tam superioris quam inferioris. Videlicet plana non erat limbi superficies sed excavata cymatiis, ita quidem ut spatium profundius in medio esset, quod iistis cymatiis cingebatur. Quare Interpretes Graeci στρεπτὰ illa κυμάτια appellabant, id est quae non essent eodem ductu in longum porrecta, sed flexa & circumlata, quale ornamenti genus etiam hodie solet adhiberi in fabrica mensarum & vasorum similium. Cernimus illa κυμάτια στρεπτὰ evidenter in ipsa mensa arcus nostri, in qua illustranda versamur, non in limbo tantum superiore sed inferiore: & ut mentem nostram clarius exponamus, in tabella delineatam damus partem columnae ordinis Corinthiaci in ruderibus templi Hierapolitani inventae, ubi ad literam A κυματίου formam videre est & quidem recti. Literae autem CDEF indicant figuram κυματίου στρεπτοῦ & circumflexi. Κυμάτιον ab

undae

Variae formae Cymatiorum.

undae forma dici certum eſt, quare in cymatio duplex flexus ſive curvatura cernitur uti ad literam A. Haec aliquando a forma convexa incipit & deſinit in concavam, uti ad *lit.* B. aliquando a concava capit initium & deſinit in convexam. Vitruvius etiam duplex genus κυματίων, Doricum & Lesbium, diſtinguit. Eſt & κυμάτιον inverſum: vide literam G.

Ex iis quae diximus de cymatiis poſſet aliquis ſuſpicari illa quae κυμάτια ϛρεπ]ὰ nuncupantur Joſepho non dici ϛρεπ]ὰ quod convertantur in orbem, ſive quod flectantur per quatuor latera limbi, ſed quod voce ϛρεπ]ῶν notetur quale genus id cymatiorum fuerit. Duplex enim eſt Vitruvio & aliis cymatiorum genus, rectum alterum, quale reperitur in ſummo trabeationis Corinthiae, quare Heſychius κυμάτια eſſe dicit ὑπεροχὰς παρὰ τέκτοσι καὶ λιθοποιοῖς, alterum inverſum, quale in ſtylobate ordinis ejuſdem. Adeoque rectum, ὀρθὸν, quum ſit ἄϛρεπτον, interprete Heſychio, inverſum, quod τῷ ὀρθῷ opponitur, ϛρεπ]ὸν erit. Verum quo minus haec ſententia mihi probetur, ſequentia faciunt. Στρεπτὸν in gloſſis veteribus *interraſile* redditur, atque ita etiam Vulgatus interpres,

pres, *coronam interrasilem* mensae tribuit pro κυματίοις στρεπτοῖς. Praeterea cymatium ὀρθὸν sive rectum idem est ac inversum, quando nempe κυμάτιον in quadrum, uti in mensa nostra, circumducitur: illud enim quod conspicitur a C usque ad D rectum erit, quod ab E ad F, erit inversum: atque ita, si mensa invertatur, κυμάτιον quod ante erat inversum apparebit rectum. Quapropter haec κυμάτια inversa non magis quam recta dici possunt, nec στρεπτὰ dicuntur, ita ut huic nomini illa vis subjecta sit, quod sint cymatia *inversa*, non *recta*: sic ut alia de causa nomen στρεπτῶν adepta sint. Adde quod in descriptione mensae Ptolemaicae Josephus στριεπτὰ fuisse κυμάτια scribat & deinde quam formam ἀναγλυφῇ referrent addat, unde consequitur στρεπτὰ illa non dici respectu formae quam gerebant aut scullpturae, sed conversionis qua circa limbi superficiem euntia in se redibant, quali limbo tabulae pictae & specula cingi atque ornari solent.

Obiter dum de cymatiis agimus, emendandum suspicamur locum in glossis Isidori, *Cima, cocumula*. Scripsit forsitan Isidorus,

rus, *Cymation*, *undula*. Illi qui Vitruvium & alios architectonicen tractantes inſpicit, apud quos *cymation* & *undula* promiſcue uſurpantur, non diſplicebit, uti opinor, haec correctio.

Ut limbus hic fuiſſe credatur altior ipſa menſae ſuperficie (licet hic certe nulla indicia appareant limbi eminentis, & plura ad hujus rei confirmationem dicta ſint in initio hujus capitis ubi de menſae ſuperficie) impulit quoſdam vox coronae, ac ſi illa miro artificio effícta imaginem regiarum coronarum geſſiſſet. Sunt qui & originem vocis זרה ad partes vocent, ac ſi *ſpargere* ſe debuerit זר ſupra menſae ſuperficiem. Sufficit quod ultra menſae ſuperficiem ſe ſpargat & planitiem tabulae ſuperioris aliqua parte augeat illam ambiendo. Simus ergo his contenti, & credamus limbum talem aureum menſae tabulam cinxiſſe, qualis in arcu Titi exhibetur.

Ex quibus intelligitur non videri alium limbum tribuendum eſſe altari aureo & arcae foederis, quoniam iiſdem verbis traditur Exod. 37. 26. ויעש לו זר זהב סביב *& fecit ipſi limbum aureum circumquaque*, & commate 2. ubi neſcio quae orna-

ornamenta pro ſuo & ſeculi noſtri genio pictores & artifices fingunt, quae nos omnia uti non neceſſaria, & maxime incerta, omittimus, quoniam non liquet ea illic fuiſſe. Limbum quidem arcae foederis concedi poſſet aliqua ſui parte eminuiſſe ultra arcae ſuperficiem, quantum videlicet requiritur ad coërcendum arcae impoſitum operculum, ne moveri loco poſſet; quamvis ne hoc quidem ſit neceſſarium, quoniam vel minima pars eminens, vel particula auri gemina inſtar clavi ferrei in latere interiori operculi vel margine arcae, prohibere apta eſt ne operculum delabi poſſit; ſed altaris aurei limbum, uti & limbum menſae noſtrae, quamobrem ipſa altaris ſuperficie altiorem ſtatuerem cauſam nullam video. E contrario, quoniam hoc altare imaginem habebat altaris exterioris quod in atrio erat, ἰσόπεδον id in ſummo fuiſſe, ut ſola cornua eminuerint, ſuſpicor. Porro ipſa cinerum ablatio ex altari aureo, uti a Judaeis veteribus deſcribitur, ita ut cinis everriculo propulſus vaſculo excipiatur (כיבר את השאר לתוכו של הטני Tamid. III. 9. id eſt, poſtquam pugillo quantum poterat cinerum ceperat,
reli-

reliquum everriculo propulit in vasculum) videtur ostendere non eminuisse circumquaque limbum ejusmodi ; sic ut ex hoc ipso limbo altaris aurei aliquid vicissim petamus ad confirmandam sententiam nostram de limbi figura qui mensam cinxit, quoniam idem loquendi modus de utroque usurpatur (uti vidimus) & in altari aureo non eminuit ultra superficiem altaris.

Praeterea , si quae in limbis arcae & altaris ornamenta statuenda sint, dicamus, judicium ferentes de uno vase secundum id quod de altero certum est, more Judaico, דנין כלי מכלי , opere interrasili fuisse , ita ut κυμάτια quoque ςρεπτὰ illic fuerint. Ita Vulgatus interpres 1 Reg. 7. 27. reddit , *ipsum opus basium interrasile erat*, ubi in contextu Hebraeo legitur וזה מעשה המכונות מסגרות להם *hoc autem erat opus basium , cingula ipsis erant*. Videlicet, uti מסגרת mensae sacrae erat opere interrasili, ita quoque haec מסגרות esse credidit.

CAPUT VIII.

Argumentum.

De cingulo pedum mensae. Id sacer codex מסגרת *nuncupat. Tria probe distinguenda* 1. זר, limbus *ambiens summam mensae tabulam.* 2. מסגרת cingulum *pedes mensae in medio connectens,* & 3. זר limbus *alter qui cingulum ambiit. Forma nominis* misgereth *enucleata. Grammatici Arabum in formis nominum explicandis diligentes. Nomina loci quae. Latitudo hujus cinguli palmaris. Cubitus pentadorus & hexadorus Judaeis. Discrimen palmae & palmi. Limbus cingulum ambiens qualis.*

In arcu Titi adeo manifeste cingulum mensae conspiciendum datur, ut nisi ipsa ratio & consuetudo juberet illud ibi fuisse necessarium ad pedes suo loco retinendos jungendosque, & Sacer Codex illud indicasset voce מסגרת, non debuerit ita negligi ac vulgo fieri consuevit.

Deus, postquam commate 24 capitis xxv Exodi dixerat, *& facies mensae limbum* (זר) *aureum circumquaque*, mox addit, *& facies ei* (מסגרת) *cingulum palmare circumquaque, & cingulo ipsi facies* lim-

limbum aureum circumquaque. His verbis clarum puto innui, poſtquam tabulae ſupremae limbus aureus erat circumdatus, conficiendum eſſe cingulum ex eadem materia, ligno videlicet, qua ipſa menſa conſtans, & auro obductum, quod pedes contineret, ne loco ſuo dimoveri & recedere a ſe invicem poſſent: & huic quoque cingulo limbum non ex ligno, ſed ex auro, confectum addendum eſſe, quo pars ejus anterior ornaretur, & ſimilis eſſet parti menſae ſuperiori quam alter limbus aureus circumdabat.

Hae partes videntur mihi a Moſe ita diſtincte indicatae ut ſaepe miratus fuerim tam obſcure & intricate haec verba ab interpretibus verſa fuiſſe, quo ipſo prodiderunt ſibi tenebras in illorum lectione offuſas fuiſſe. Vulgatus interpres ita reddidit: *Facies illi* (menſae) *labium aureum per circuitum: & ipſi labio coronam interraſilem altam quatuor digitis & ſuper illam alteram coronam aureolam.* Haec & ab Hebraeo contextu abeunt, nec aliquid clari diſtinctive animo offerunt. Verſiones alias prudens praetereo. Diſtinguenda erant tria, quorum primum eſt זר, *limbus*, cingens ipſam ſupremam

 men-

mensae tabulam, alterum מסגרת, *cingulum*, sive taenia palmaris quae pedes conjungit & cohibet, tertium זר, limbus qui hoc cingulum ambit.

Ipsa forma vocis מסגרת collata cum vi subjecta verbo unde originem traxit, סגר nempe, veram notionem vocabuli vel sola prodere apta est. סגר *sagar* est *clausit*, *conclusit*. Graeci per κλείω, ἀποκλείω & συγκλείω, reddere solent. Ab eo itaque quod pedes ambitu suo includat & clausum (סגור) conjunctione eorum corpus efficiat cingulum hoc nomen adeptum est. Quare & מסגרת per σύγκλειστον reddunt Graeci 1 Reg. 7. 27. alibi per συγκλεισμόν.

Ad formam nominis quod attinet, video illam plerumque negligi a lexicographis & interpretibus, quamvis & frequentibus exemplis in usu sermonis Hebraei, & monitis grammaticorum Arabum, qui in illis distinguendis accuratissimi sunt, eo duci debuerint, ut conferendo voces similium formarum elicerent significationem quae ipsis convenit. Deprehendit nullo negotio, qui deducta a verbis nomina, praeposito tribus radicalibus literis Mem cum Chirek, contemplatur, illa fe-
r

re ſimilia eſſe voci מִקְדָּשׁ & locum indicare cui actio illa convenit quae per tres literas radicales notatur. Ita שכן eſt habitavit, משכן *locus habitatus*, *tentorium*, in quo veteres habitare ſolebant. A שמר *cuſtodiit* fit משמר locus cuſtodiae, i. e. carcer; a בצר *munivit* מבצר locus munitus, a סתר *latuit* מסתר locus in quo latere licet, a שגב *altum eſſe* משגב locus editus, a פרץ *rupit* מפרץ locus perruptus, & quae ſunt plura talia. Nec in his tantum, quae appellare poſſumus nomina formam loci perfectam habentia, ſed & in aliis quae ob literarum ex quibus conſtant naturam paullum ab hac forma quae in perfectis eſt recedunt, cernere eſt hanc ſignificationem obtinere. Ita מִזְבֵּחַ altare eſt, ac ſi locum dicas זבחים, ſic מַעֲבָר locum tranſitus notat ab עבר *tranſiit*, ubi Chirek ſub Mem non eſt, ob ſequens cateph-patach ſub litera gutturali Ain. Sic מַעֲמָד locus quo ſtatur, ſtatio, a עמד *ſtetit*. Interdum additur ה vel ת faemininum, quod nec ipſum tollit ſignificationem vocis ad quam forma modo indicata manu ducit, uti מִקְלַעַת locum inciſionis notat a קלע *incidit*, מִשְׁבְּצָה locus occellatus a שבץ,

 ſic

ſic מִפְשָׂעָה locus in corpore humano ubi ingreſſus incipit, coxendix, a פשע *inceſſit*.

Nec tamen in his omnibus adeo rigide notio loci ſpectanda eſt, ut non in ea ipſa contineri ſignificatio inſtrumenti ſaepe credatur, quoniam ſaepe idem locus & inſtrumentum eſt, uti carcer משמר locus eſt & inſtrumentum cuſtodiae, uti מִקְטָר & מִקְטֶרֶת thuribulum notat, locum nempe & inſtrumentum in quo odores incenduntur; atque ita & מכנרת ſignificabit locum in quo pedes conjunguntur, vel, ſi quis mavelit, inſtrumentum conjunctionis: nec enim haec ſollicite & more Philoſophico enucleamus, ſolum ſpectantes uſum & ſignificationem vocum quam illis aſſignari ab Hebraeis cernimus: nec aliquas voces eſſe negamus hujus farinae, quibus tamen illa loci notio non adeo convenire exiſtimabitur, de quibus hic uberius agere non conſtituimus. Quia enim non omnes ſignificationes radicum Hebraicarum nobis hodie ſunt cognitae, vix videtur obſervatio plurimarum vocum exemplis nixa debere convelli paucis aliis, quae ſi ſermo Hebraeus integer ad aetatem noſtram perveniſſet, forſitan
in

iis ipſis confirmaretur. Certe quum vocem מסגרת ita explicamus, uti fecimus, nihil nos ea in re commiſiſſe a linguae genio alienum, facile, ut opinor, unusquisque nobis largietur.

De latitudine cinguli hujus menſae non agam multis. Notum eſt Judaeos tradere in quibuſdam vaſis templi adhibitos fuiſſe cubitos qui ſex palmos comprehenderent, in aliis autem cubitos qui quinque eſſent palmorum. Ad ſola autem altaria, vel nonnullas partes eorum, ſpectavit cubitus quinque cubitorum, ſic ut menſa haec ſacra & cetera vaſa ad cubiti hexadori, non pentadori, menſuram confecta ſint. Ad illuſtrationem eorum quae dixi duos adſcribo locos, Hieronymi alterum, alterum Vitruvii. Hieronymus ita ſcribit comm. in Ezechielis caput XL. *Palmus rectius Graece dicitur παλαιςὴ & eſt ſexta pars cubiti. Alioquin palmus σπιθαμὴν ſonat, quam nonnulli pro diſtinctione palmam, porro παλαιςὴν palmum, appellare conſueverunt.* Vitruvius lib. II. de architect. cap. 3. *Doron Graeci appellant palmum, quod munerum datio Graece Δῶρον appellatur: id autem ſemper geritur per manus palmum. Ita quod eſt quoquoverſus*

quinque palmorum pentadoron, quod quatuor, tetradoron dicitur: & quae sunt publica opera pentadoro, quae privato tetradoro struuntur. Idem lib. III. cap. I. *Palmus habet quatuor digitos.*

Ornatum fuit hoc mensae cingulum limbo זר *dicto* in sacris literis, qui similis fuit, quantum ex arcu Titiano datur colligere, limbo alteri qui tabulae supremae latera ambiit, & κυματίοις στρεπτοῖς, quemadmodum ille, ornatus. Quae itaque de illo limbo capite praecedenti notavi, huc quoque referri possunt.

CAPUT IX.

Argumentum.

Pedes mensae formam habuere pedum animalium. Ita in arcu Titi conspiciuntur. Ita & Josephus testatur. Τελέως ἀπηςτισμένον *quid. Pedes lectorum Doricorum. Interpres Josephi vetus ad partes vocatus. Pars superior pedum fuit quadrata. Ab eo discrimine aliquid petitur ad confirmandum locum cinguli mensae in medio pedum.*

Mensae sacrae pedes (qui singularii artificio fusi ex auro non lignei & inaurati, uti

uti mensae ἐπίθεμα, & cingulum erant Exod. 37. 13.) in arcu Romano fictos non ita laesit confectrix rerum vetustas, quin deprehendere liceat illos desinere in simulacra verorum pedum, quales sunt animalium; nam ungularum tripartita distinctio manifeste adeo se oculis ingerit, ut data opera hanc iis formam sculptor dedisse credi debeat, quod ita viderit in ipsa mensa aurea se pedes habuisse. Josephi verba eodem nos ducunt lib. III. Antiquitatum cap. 6. Ἦσαν δ' αὐτῇ πόδες τὰ μὲν ἐξ ἡμίσους ἕως τοῦ κάτω τελέως ἀπηρτισμένοι, οἷς Δωριεῖς προστιθεῖσι ταῖς κλίναις ἐμφερεῖς, τὸ δὲ πρὸς αὐτὴν ἀνατεῖνον τετράγωνοι τῇ ἐργασίᾳ. Quorum sensum ita reddimus: *Erant mensae pedes, qui dimidia parte illa quae inferior erat perfectam omnino pedum formam habebant, quales lectis suis apponere solent Dores; illa autem parte dimidia quae sursum tendebat quadranguli erant operis.* Convenit forma pedum ejusmodi cum gravitate & soliditate operum Doricorum. Amabant illis naturam ipsam imitari. Quid convenientius, quam pedes fingere pedibus animalium similes? Pedes erant τελέως omnino, uti Josepho An-

tiq. III. I. regio, qua ducebantur Hebraei ad montem Sinai appellatur χώρα τελέως ἔρημος, ac si diceret, nomen illa habet מדבר solitudinis, ac revera τελέως ita erat. Et hi demum ποδῶν nomine vere nuncupari merebantur, qui imaginem pedum habebant. כרעי המטה vocant Talmudici tales lecti pedes: vide Succa cap. II. misn. 2. Illi erant pedes τελέως ἀπηρτισμένοι *omnino perfecti*, vel *ad plenum* (uti in glossis veterum est) quod nostrates dicerent, *volmaakte voeten.* Quid enim, obsecro, sibi haec volunt, quod pedes dicantur τελέως ἀπηρτισμένοι, nisi id quod monuimus illis innuatur? Num id erit, pedes fuisse perfectos & summo artificio elaboratos? Verum an hoc de pedibus magis affirmari debuit quam aliis partibus? Et quis non animadvertit aliquid ad formae descriptionem spectans in his verbis latere, quum pars superior pedis & inferior opponantur, ita quidem ut illa operis fuerit quadranguli, haec autem πὸς τελέως ἀπηρτισμένος, quod & magis convenit parti inferiori quam superiori, quoniam pars inferior, uti & planta pedis animalis, solum subjectum premit & attingit. Quare ad verum accessit mea sen-

ſententia propius interpres Joſephi vetuſtus, quem Epiphanium vocant, qui ita reddit: *Erant autem pedes ejus ex medietate inferioris partis facti per circuitum rotundi & tornatiles, quod vero ad ſuperiora tendebat quadranguli operis erat.* Sed nec ille mihi ſatis facit, quod Flaviana illa οἷς Δωριεῖς προστιθεῖσι ταῖς κλίναις ἐμφερεῖς plane praetermiſerit ac ſi in ſuo codice illa non legiſſet; &, quod caput rei eſt, verba τελέως ἀπηρτισμένοι in Latinum ſermonem convertens ſcribat *facti per circuitum rotundi & tornatiles.* Hanc ego vim in illis verbis non agnoſco, ſed in τετορνευμένοι, στρόγγυλοι & ſimilibus.

Ad partem quod ſpectat pedum ſuperiorem, quae exhibetur in arcu Titiano, fateor illam quadrangularis formae fuiſſe inde non poſſe colligi. Sed quis ignorat quadrata, ut poëtae verbis utar, attritis angulis rotari? Si pedes, ante ſexdecim ſecula quadratim ſculptos eosque ut hi ſunt exiguos, tempus ipſum ambederit, ſi quod alias partes hujus operis laeſit atque eroſit, heic quoque effecit ne adeo diſtincte acuta angulorum promineant, quid miramur? Joſepho ſane accurate menſam deſcribenti fides omnino habenda eſt prae ſcul-

ſculptore, ſi vel maxime partem pedum ſuperiorem rotundam dediſſet. Quod autem pes menſae uſque ad medium quadratae, & inde ulterius formae diverſae fuerit, praeterquam quod ad ornatum faciat, etiam confirmat & illuſtrat ea quae de loco cinguli pedes connectentis ſcripſimus. Id in medio locabamus, quod illic in arcu Titi conſpiciatur, quum ceteroquin poni potuerit circa infimam partem pedum non longe ab ipſo ſolo. Nunc quum didicerimus pedes in duo diſtinctos fuiſſe, ita ut aliam formam habuerit pars ſuperior alteram inferior, conveniens eſt ut circa medium locetur, ubi flexus & quaſi crus pedis eſt, & quoniam quadratum erat, ut impingat in latus pedis quadratum, ſic ut infima pars cinguli congruat infimae parti quadratae pedis.

CAPUT X.

Argumentum.

Annuli pedibus menſae ſacrae affixi heic nulli. Fuerunt tamen in menſa Moſaica. Num poſtea,

postea, quando mensa efferri extra Sanctum non debuit, annulis caruerit. Sculptor videtur annulorum rationem non habuisse. Cui lateri mensae annuli fuerint appositi. Forma horum quae. Collatio Sacri Codicis cum Josepho ut situs annulorum & figura eruatur. לעמת *quid.* Νέρθεν ἐξαίρετον *quid Vectium per annulos transmissorum nomina Hebraea & Graeca.* Boia *quid.*

Annulos vel uncos hic nullos cernimus ad latera pedum mensae. Fuisse tamen in mensa Mosaica certum est, diserte mandante Deo Exod. 25.26. ועשית לו ארבע טבעות זהב *& facies ei quatuor annulos aureos.* Salomonem, quum templo suo mensas inferret, imitatum esse formam mensae Mosaicae credibile est: certe contrarium non legitur. Ita quoque de mensa Templi secundi credere par est. Nec est quod quis putet annulos mensae affixos duntaxat usum suum habuisse stante tabernaculo quum vasa sacra deferri ad loca diversa debuerunt, & inutiles fuisse postquam templo condito illata locum mutare non habebant necesse. Judaei quidem nonnulli, ut supra vidimus, de mensa & lychnucho Templi secundi agentes, monent illa non licuisse loco

loco ſuo movere, quoniam תמיד, *ſemper*, coram facie Dei illa manere oportuit. Verum manere illa ſemper loco ſuo debuerint, ideone annulis caruiſſe neceſſam credemus? Quid ergo de arca foederis ſtatuendum eſt, quam Deus voluit etiam in Templo Salomonico non modo annulos retinere quos habuit, ſed & vectes eis perpetuo ineſſe, etiamſi illa ad מנוחה & quietem ſuam perveniſſet. Adde quod Joſephus hos annulos ita deſcribat ut non e Moſe ſed αὐτοψίᾳ didiciſſe eorum formam videatur.

Omiſerit ergo forſitan ſculptor Romanus hos uncos, uti res exigui momenti & vix futuras conſpicuas ſpectatori in ſolo conſiſtenti: praecipue quum vectes ipſos, quorum gratia hi unice facti erant, ſecum non attuliſſet Titus. An potius hic illud latus menſae exhibitum dicemus in quo annuli non erant? Nam a duobus modo lateribus erant annuli. Sed tunc certe ad latera pedum ſculpi debuiſſent. Prius magis mihi arridet. Si tamen ſculpi annuli debuerint in hac imagine, ad latera collocandi fuiſſe videntur: quod colligimus ex Joſepho qui vectes menſae deſcribens illos dicit non fuiſſe διηνεκεῖς aut perpetuo

petuo rectos, ſed deſinentes in περονίδας antequam εἰς τὸ ἄπειρον pertinerent. Illud videtur indicare longiores fuiſſe vectes, quam fuiſſent ſiquidem lateribus menſae minoribus fuiſſent applicati & illic annuli fuiſſent: nam ita vix cubiti ſpatium fuiſſet plane διηνεκὲς, quoniam vectes διηνεκεῖς non erant niſi uſque ad locum annulorum: annuli autem, ſi lateri menſae breviori fuiſſent affixi, cubiti ſpatio, certe non amplius, diſtabant. Probabile ergo eſt, ut longiori ſpatio διηνεκεῖς concipiantur fuiſſe vectes, longiori menſae lateri adhaeſiſſe. Ceterum non memini hac de re aliquid certi in ſcriptis Hebraeorum legere, fuerintne vectes latitudini menſae an longitudini admoti. De arca tradunt vectes ejus lateribus brevioribus adhaeſiſſe, ita ut velum quod Sanctum & S. S. diſtinguebat contingerent; quum arca ita eſſet poſita, ut longitudo ejus latitudini tabernaculi & templi eſſet obverſa.

Hi annuli Hebraice טבעות dicuntur, ab infigendo, טבע, adeoque licet annulos etiam notent quibus digiti inſeruntur, aptiſſime tamen uncos & alia indicant, in & per quae aliquid tranſmittitur, notatusque

que jam eſt ab aliis eorum error,qui quando vectes aut tranſtilla jungentia aſſeres tabernaculi trajecta per טבעות legunt, annulos ſibi fingunt pendulos, per quos tranſtilla miſſa non tam arcte aſſeres jungunt ac per uncos qui dimidii circuli aut quadrati figuram habent, & ejuſdem formae tranſtilla admittunt. Δακτυλίους Graeci interpretes reddunt ubique, excepto quod bis ζύμβλησιν exhibeant. De annulis per quos vectes arcae foederis mittebantur, diſerte notat Joſephus Ant. III. 6. illos per totam ligni ſubſtantiam penetraſſe, κρίκοι τοῦ παντὸς διήκοντες ξύλου. De annulis menſae nihil tale memoriae prodidit.

Situs horum annulorum vix poteſt explicari niſi & figura ſimul ſciatur, quam unus Joſephus tradidit. Videndum paucis quid in Sacro Codice de illis legatur. Jubetur artifex annulos vel uncos collocare לעמת מסגרת, id eſt (uti nos vertimus mox reddituri rationem verſionis) *ut reſpiciant verſus cingulum*, Miſgereth dictum, quod pedes menſae ambit in medio altitudinis menſae. Sunt qui haec verba ita ceperint ac ſi ipſi cingulo miſgereth annuli affigi debuerint; ſed aliud notat

notat לעמת, *versus, e regione.* Abesse ergo a misgereth debuit, sed ita tamen ut ad eam conversi sint: quod ut clarissime capi possit Josephus facit, qui docet vectes immissos in hos uncos fuisse *νέρθεν ἐξαιρετοὺς deorsum exemtiles*, id est, si quis eos ex annulis vellet eximere, non debuisse vectes usque ad capita sua & ulterius per uncos propelli (quod fieri non poterat propter vectium *περωνίδας*) sed versus inferiora ferri secundum ductum ipsius unci, donec per spatium apertum inter uncum & pedem mensae demitti possent & eximi.

Vectes ipsi *στελεοὶ* appellantur a Josepho, qui tamen vectes arcae & altaris aurei non ita vocat, sed *σκυταλίδας*, unde suspicio oritur credidisse eum vectes mensae fuisse figurae diversae a figura reliquorum. בדים appellantur Num. 36. 14. vectes mensae, uti & arcae & altaris aurei: nam lychnuchus non portabatur vectibus בדים dictis sed super המוט. Confudisse videntur haec duo בדים & מוט interpretes Graeci, vel potius utrisque vocibus nomen dedisse commune, *ἀναφορεῖς* reddentes & hanc & illam, uti & Latinus, *vectes.* Rectius tamen di-

 stin-

stinxissent, uti alibi מוט per ζυγὸν & κλοιὸν reddentes. Κλοιὸς in glossis veteribus redditur *Boia* & equuleum. Et ibidem *in Boia*, κλοιὸν περιτίθημι. Ita enim has voces usus videtur junxisse, ut pro una habita hunc locum in glossario occupaverit. Sic puella *in capillo* dicta fuit medio aevo innupta. Sic *in crastinum*, *in domo*, *in procinctu* & alia inter voces ab litera I inchoatas in glossis inveniuntur. Ceterum in glossario Latino Saxonico Aelfrici grammatici legitur *Nervi*, *Boia*, fot-copsa. Boia vocem esse probam Hieronymus docet in libello de nominibus Hebraicis ad vocem Luza, ἀμύγδαλον. *Licet quidam interpretentur* κλοιὸν, *torquem videlicet damnatorum*; *quam vulgo Boiam vocant*. Inde est vox Belgica, *boeyen*, i. e. vincula quibus rei constricti tenentur. Idem in commentario ad Jeremiae cap. XXVII. κλοιὸς *qui Hebraice appellantur MUTOTH*, & *sermone vulgari* boias *vocant*.

CAPUT

CAPUT XI.

ARGUMENTUM.

Duae acerrae thuris ſupra menſam in arcu Titi conſpicuae. Probabile redditur non alia vaſcula illic ſculpta eſſe quam ea quae thus continebant. Forma acerrarum thuris quae. כף quid notet. בזכין appellantur a Judaeis. Conciliantur Joſephi & Talmudicorum dicta de igne altaris in quem thus cremandum immitteretur. Μαγὶς *patera diſtincta a* בזך, *& idem quod* σκυτάριον. Scuta, Scutella, אסקוטלא, *Belgarum* ſchotel. Citra, cetra. קערות *forſitan vaſa quibus acerrae thuris deferendae ad menſam imponebantur. Conſuetudo orientalium vaſa majora minoribus ſupponentium ad uſum & ornatum. Acerras thuris impoſitas vaſis majoribus teſtantur Talmudici. Vaſcula minora* בזכין *appellant, majora* כפות. *Judaei ſaepe voces Hebraeis in ſcriptis ſuis aliter uſurpant ac ſcriptores ſacri. Utrumque illud vas* כף *a Judaeis aliquando dictum. Quinque vaſorum haud multum diſſimilium genera, quorum uſus erat quotidie in Sancto.* קערות *quid notet. Conjectura de* קשות *&* מנקיות, *forſitan & illa par vaſorum fuiſſe quorum unum ſuſtinuit alterum, & ad menſam ſpectaſſe. Num calami inter panes poſiti & ſtipites erecti illis vocibus indicentur. Thus*

 effu-

effusum e vasis in ignem altaris. Haec vasa σπονδεῖα recte dicta. Φιάλαι & σπονδεῖα diversa. Acerrae in quibus thus ad altare deferebatur, θυμιατήρια Josepho, uti & illae in quibus prunae in Sanctum inferebantur. Θυμιατήριον in Sancto Sanctorum non erat altare suffitus. Altaris aurei mentio vel omissa ab iis qui vasa sancti describunt vel non conjuncta cum descriptione mensae & lychnuchi. Vox θυμιατήρια in Josepho restituta. Nomen acerrarum כף nos ducit ad formam literae Caph. Acerrarum thuris magnitudo.

Par vasculorum mensae impositum non videtur nisi geminas thuris acerras exhibere. Praeter panes, quos hic nullos conspicimus, quoniam Titus eos in mensa non invenit, cessante diu cultu sacro, nihil aliud in mensa solebat poni praeter duo illa vascula, vel sola, vel uti nos suspicamur imposita ταῖς קערות de quibus mox; quum videlicet mensa loco suo in tabernaculo vel templo erat constituta. Quum enim velo contecta una cum apparatu suo deportari debuit per deserta Arabiae, voluit Deus non tantum panes super eam esse, & has acerras, verum & קשות ומנקיות. De quarum vocum significatione, praecipue ultimarum, ambigitur

bigitur inter viros doctos: nam קערות probabile eſt lances vel vaſcula planiora & ſupponenda vaſculis כפורת dictis indicare. qua de re mox uberius erit diſceptandi locus. Adeoque quum non alia vaſcula quam geminae thuris acerrae juſſa ſint a Deo menſae ſacrae imponi, cur in arcu Romano ſuper menſam conſpicuum par vaſculorum aliud fuiſſe crederemus?

Huc facit quod ipſe ſitus id ſuadeat. Sola illa conſpiciuntur ſuper menſam, quum tamen plura vaſa ſacra Hieroſolymis delata ad manum fuerint, quae vix illuſtriori loco in pompa circumferri & ſpectatorum oculis exponi poterant quam ſupra menſam. Cauſſa ergo fuit quamobrem haec duo minuta vaſcula, eaque ſola, ſuper menſam ſint collocata, de quibus ſine dubio interrogaturi eſſent omnes qui ea viderent quid ſibi illa minuta vaſcula, eaque ſolitaria, & vix aliquo externo ornatu, ſi materiam excipias, oculos perſtringentia vellent. Hoc videlicet erat quod hae acerrae vaſa eſſent ipſi menſae propria, adeoque ſupra ipſam menſam ſculpi debuerint, & ea quidem ſola quod ſola illa menſae olim imponi conſueviſ-

 ſent.

ſent. Unde obiter animadvertere licet, hinc quoque liquere menſam quae hic conſpicitur eſſe menſam ſacram, non aliam, quoniam acerrae ſolae huic menſae vaſcula erant propria.

Forma ipſa id confirmat. Nomen כפות, ſi quis ex vocis origine judicium de figura ferre deberet, iſtiuſmodi vaſcula notare, quae uti haec cava ſunt, & recipiendo thuri aptiſſima, qualia hic exhibentur, unusquisque nec injuria exiſtimaret. Quamobrem nihil vetat quominus hoc vaſculorum par idem eſſe credamus quod nomine כפות in Sacro Codice nuncupatur.

Veteres quidem Hebraei in Miſna Joma cap. v. miſn. 1. appellant thuris illas accerras menſae ſacrae imponendas non כפות, uti Moſes, ſed בזיכי לבונה של לחם הפנים *Bezeche thuris quod apponi debet (aut imponi) panibus propoſitionis.* Ita & in Siphra nuncupantur fol. 263. 1. editionis Venetae quae cum luculento commentario קרבן אהרן prodiit. Unde ſuſpicari licet idem vas כף & בזך nuncupari. Ita quoque in Codice Tamid cap. 11. miſn. 5. שם היו נותנין שני בזיכי לבונה

לבונה של לחם הפנים *Illic* (loquitur de foco altaris exterioris ſecundo, qui erat circa angulum altaris notozephyrinum, 4 cubitis fere ab illo ſeptentrionem verſus remotus) *dabant* (in ignem) *duo Bezeche thuris panum facierum*. At Joſephus ab hujus Miſnae auctore diſſentire videtur lib. III. Antiq. cap. 10. ſcribens illud thus quod in ſacra menſa fuit crematum fuiſſe ἐπὶ τῷ ἱερῷ πυρὶ ἐφ' ᾧ καὶ ὁλοκαυτοῦσι τὰ πάντα, *igne ſacro quo omnia holocauſta cremabantur*. Is erat focus altaris primus, id eſt major, ad ortum altaris: niſi forſitan Joſephus omnem altaris exterioris ignem appellaverit ignem holocauſtorum, uti altare ipſum altare holocauſtorum dici ſolet, etiamſi non iis ſolum ſed aliis multis uſibus ſervierit: praeterquam quod ipſi Talmudici de numero focorum in altari exteriori non conſentiant. Sed omnino notandum, Joſephum non de altari Templi ſecundi loqui, in quo tot foci diſtincti fuerunt, ſed de altari tabernaculi, ubi non niſi unus fuiſſe videtur.

Chaldaeus quoque interpres כפות reddit בזיכין, & בזיכין ſane vaſcula notat aut eadem ac כפות aut certe haud multum diverſa. Judaei etiam בזיכין vocant vaſ-

cula quibus oleum in lychnucho ſacro continetur, quae ſi reſpiciamus formam quam illa habent, aut cavitates in quas immittuntur, in lychnucho arcus Titiani (vide ſupra pag. 6.) non adeo profunda erant quam כפות ſive acerrae thuris, concava tamen ita ut a lancibus planioribus debeant diſtingui. In cultu quotidiano agnus mane, agnus veſperi, mactabatur, & quum aliae partes manu deferrentur ad altare, *inteſtina & pedes* קרבים וכרעים dicuntur impoſita vaſi בזך verſus altare delata. Tamid. IV. 3. Ita quoque ſanguis agni Paſchalis excipiebatur in בזיך, quod ipſa rei natura ſuadet concavum & profundum fuiſſe ut ſanguinem rite continere poſſet: verum ablegmina ejuſdem agni in מגים *ἐν μαγίδι*, deferebantur danda in altare. Ita legere eſt in Codice Miſnico Peſachim capite quinto, miſna 5. & 10. Sic in Joma VI. 7. in *μαγίδι* juvenci & hirci comburendorum ablegmina deferebantur ad altare. Sunt autem *μαγίδες* lances, (vide Plinium Hiſt. XXXIII. II.) & *μαγὶς λέγεται παρὰ Ἄραψι τὸ σκουτάριον*, *Magis apud Arabes nuncupatur ſcutella.* Liceat ita reddere verba auctoris Etymologici magni Nos

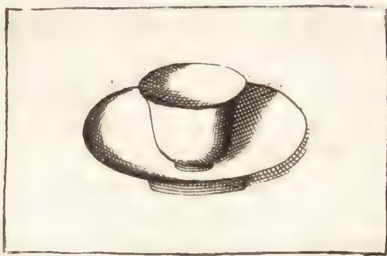
ipſi

ipsi a forma scuti (aut scutulae, quod Salmasio placet) solemus lances *schotelen* nuncupare quasi scutellas. Scutam enim, uti scutum, veteres dixere. Lucilius: *scutam ligneolam cerebro infixit.* Scutum minus erat clypeo. Clypei peditum, scuta equitum erant, teste Servio AEn. IX. 370. Hebraei veteres in Codice Misnico Moed Katon cap. III. 7. hanc vocem אסקוטלא usurparunt pro vase in quo cibus deferri solet, uti & קנון quod est κανοῦν Graecum, canistrum unde Belgicum *Canis.* Σκουτάριον in glossis veteribus redditur *Citra.* Docta manus ad marginem codicis mei emendavit *Cetra.* Non dubito, quin vere. Chaldaeus interpres Onkelosus voce eadem מגיסיא reddit vocem Hebraeam קערות Num. 4. 7. quod & ipsum nomen est quo vas exprimitur mensae sacrae non quidem semper sed aliquando (quum deferebatur de loco in locum) impositum, & uti nos quidem existimamus lanx istiusmodi, cui כף id est acerra thuris imponebatur, quando thus ad mensam sacram deferri debuit: quod quoniam ad illustrationem notionis & usus ipsarum λιβανωτίδων de quibus agimus, omnino

 facit,

facit, paullo altius repetendum eſt ab ipſis gentium Aſiaticarum conſuetudinibus.

Mos eſt populorum orientalium, qui una cum potu calidae ad nos dimanavit, vaſculis rotundioribus & minoribus (qualia nos quoque & plerique Europaei, vocibus ab Hebraea כף ortis, ſolemus appellare *copas*, *couppes*, *& coppen*) ſupponere & uſus & ornatus cauſa; ne videlicet aliquid ex vaſe minori effuſum pereat, aut, ſi liquor ſit calidus, manum bibentis laedat admotam vaſculo, vaſcula alia planiora quae lancium magis formam habent, & nobis *ſchoteltjes* vel *bakjes* dicuntur, his fere ſimilia.

Id hodie copioſius docere non eſt neceſſa-

ceſſarium quo uſus potus calidi foliis Theae & fabis Coffi mixti ita invaluit, ut vix dies, imo vix dici particula, ſine illo multis abeat,non ſine diſpendio bonarum horarum. Vaſcula in quibus oleum erat ad uſum nocturni luminis habebant apud ipſos, uti & apud nos aliquando, alia vaſa planiora, כלי תחת הנר לקבל בהם את השמן וניצוצות quibus oleum excipitur, ſi quod ex vaſe interiori effunderetur, aut ſcintillae, uti Talmudici loquuntur in Codice Schabbath, capite III. miſna 6. aut quibus aqua infunditur, uti ibidem legere eſt.

Quum pulvis ſuffitus quotidie deferretur in Templum Hieroſolymitanum, eodem modo acerra ipſa thuris ſolebat imponi alii vaſi, minor majori, ne quid ex vaſculo minori effuſum in pavimentum decideret: tunc enim, ſi quid pulveris aromatici ex vaſculo minori in majus ſparſum eſſet (נתפזר ממנו) poterat ex majori in quod inciderat tolli, uti legere eſt in Codice Miſnico Tamid capite VI, miſna 3. Vaſculum autem minus in quo thus erat appellant Hebraei in eodem capite & Miſna בזך, uti & Chaldaeum interpretem reddidiſſe vocem Biblicam

כף

כף audivimus, & vaſculum majus nuncupant כף, uti ſolet tempus vocum uſum immutare, & Judaeis ipſis non eſt religio vocibus Biblicis aliam ſignificationem tribuere ac iis convenire certum eſt in Codice ſacro: quod ſi hoc ageremus ex uſu vocis עצרת, שופר & aliarum poſſemus confirmare. In verſione Hiſpanica Codicis Tamid, a Judaeis edita, haec verba שזכה בקטורת היתה נוטל את הבוך מתוך הכף ונותנו לאוהבו ita exhibentur *Aquien tocaua el ſahumerio tomaua la copa pequenna de entre la grande, y daua la grande a ſu amigo.* Appoſite, ſi quid judico. בוך eſt *copa* (liceat ea voce uti) *minor*, & כף eſt *copa major*, copa tamen utraque.

Ita etiam כף uti vas majus deſcribitur capite quinto Tamid §. 4. הכף דומה לתרקב גדול של זהב מחזיק שלושה קבין והבוך היה בתוכו מלא וגדוש קטורת וכסוי היה לו *Vas*, כף *dictum*, *ſimile erat tricabio* (*modio* alii, Hiſpani *quarteron*: ita & *Sabinorum lingua trimodiae dicebantur vaſa minora quae capiunt quinque aut ſex modios*, teſte Acrone ad Horat.

Horat. Sat. I. I.) *magno aureo, quod continebat tres cabos, & בזך erat in medio ipsius plenum & accumulatum pulvere suffitus, & operculo contectum.* Erat ergo בזך, uti alii Hebraeorum recte scribunt, כף קטון בתוך כף גדול *Caph parvum in medio caph magni.* Quare suspicor aliquando permutata fuisse in Misna ipsa voces כף & בזך tanquam synonymas, uti quum in hoc ipso Codice Tamid capite septimo, misna 2. legitur sacerdotes, munere peracto in Sancto, stetisse in gradibus pronai cum quinque vasis quibus usi fuerant, ita ut singuli singula haec manu tenerent

1. הטני, vasculum aureum, quo cinis ab altari interiori exceptus continebatur. Describitur in Misna Tamid. III. 6. mentio fit etiam in Misna Kelim XVI. 7. operimenti vel כסוי quo Teni tegitur. Mox videbimus & כף habuisse כסוי.

2. הכוז, quod est الكوز Arabum, القسط Damascenorum. Vasculum aureum quo utebatur ille qui lychnuchum sacrum aptabat. Distinguendum hoc est a כוס, quod in eodem capite tertio

tertio §. 4. nomen datur vasi vel poculo aureo ex quo agnus sacrificii jugis adaquari solebat, & in Siphra vasi, quo sanguis victimarum excipitur & spargitur.

3. המחתה, πυρεῖον. Vasculum in quo prunae continebantur ab altari exteriori petitae ad adolendum suffitum. *La paletta* Hispanis. Eodem nomine & illud vas argenteum dicitur, quo prunae ab altari exteriori tolli & deferri consuevere ad pavimentum ad ortum altaris, ubi avium ingluvies & cineres altaris interioris & lychnuchi colligebantur: quod dicitur תרום את המזבח. Vide Tamid. 1. 4. ubi dicitur illud מחתה positum fuisse in angulo inter clivum & altare ad occidentem clivi. Probe distinguendum hoc a פסכתר sive olla cinerum quam sacerdos hinc & sacerdos inde per solum clivi dirigebat. Tamid. v. 5. מורידין בו את הדשן מעל גבי המזבח adeoque hoc est דישון את המזבח, non vero תרום.

4. הבזך.

5. כף וכסויה vasculum כף, & operculum ejus.

Hic

Hic ſane כף dicitur operculo tegi, quod modo de בזך dictum fuerat.

Quae quum ita ſe habeant, crediderim per קערות quae conjunguntur cum כפות uti vaſcula menſae imponenda, quum deportanda eſſet alio, intelligi oportere vaſa alia majora quibus כף imponitur quando ad menſam defertur. Chaldaeus, uti vidimus, μαγίδων nomen iis tribuit, Alexandrini τρυβλία. Joſephus etiam pro קערה τρυβλίον habet Antiquitatum libro tertio, capite nono, quando confertur cum Numerorum capite VII. commate 12. ubi τρυβλίον pro קערה, φιάλην pro מזרק, θυΐσκην ponit pro כף, & de כף quidem ibidem legitur vas fuiſſe thure plenum, vel pulvere adolendo, מלאה קטורת, ſic ut כף in Sacro Codice adhiberi fere videatur pro acerra thuris. קערה appellatur in Codice Schabbath cap. XVI. 7. vas quod invertitur ſuper lucernam (ita tamen ne extinguat) ne flamma trabem corripiat, & ſuper ſcorpionem ne mordeat. In Siphra & Korban Aharon, eximio in librum illum commentario fol. * 262. legitur tres fuiſſe ſpecies vaſorum, quae τύποι, דפוסין, a Judaeis dicuntur, quod formam panum propoſitio-

positionis aut efficiant aut conservent, primam in qua panibus forma sua datur, secundam in qua dum coquitur in furno est, tertiam in qua sunt panes e furno exemti, ut formam eandem retineant. Tertiam hanc speciem esse illa mensae sacrae vasa, quae קערות dicuntur, ibidem legere est.

Observatio illa, de more gentium Asiaticarum supponendi vascula majora minoribus, non modo usum habet in vasis describendis quae ad odores quotidie incendendos adhibebantur & in iis quae in mensa posita thus continebant; verum quum & קשות & מנקיות ita jungi videamus, facit ut suspicemur etiam iis indicari par similium vasculorum, quorum unum alterum sustinet. Fuerunt certe haec vascula ad mensae sacrae usum facta, nam appellantur קשותיו & מנקיותיו, *keschoth ipsius & menakkioth ipsius.* Sic ut de spondeis (ita Apulejus scriberet) aut vasculis quibus vinum libabatur in altari exteriori neutiquam cogitandum sit. Tunc enim non mensae sed altaris קשות videntur dici debuisse. Praeterquam quod si istum usum habuissent, ratio dari vix possit cur illa, quando tabernaculi vasa

alio

alio tranſportabantur menſae fuerint impoſita. Vaſa erant altaris exterioris. Cum iis potius transferenda eſſent: aut ſi cum aliquo vaſe Sancti, cum altari interiori, quoniam utrumque altare erat, inter quae major eſt convenientia quam inter altare & menſam.

Quoniam ergo Keſoth & Menakkioth vaſcula fuerunt menſae ſacrae uſui aptata, quaenam illa fuiſſe dicemus? Non niſi panes & thus menſae erant impoſita, panes ipſi menſae, thus in כפורת ſupra panes, quae כפורת, uti mox vidimus, potuerunt ταῖς קערות imponi. Quem uſum ergo praeſtiterunt קשות ומנקיות? Sunt Judaei qui de calamis inter panes collocandis & ſtipitibus hic cogitant. Et profecto conjecturis locus eſt, quoniam incerta eſt vocis utriusque ſignificatio. Mihi magis placet veſtigia veterum Graecorum & Chaldaei interpretis legere, & his nominibus vaſcula duo, alterum alteri imponendum, denotari, in quae thus infundebatur quod in Sancto per dies ſeptem fuerat, ut ex iis in altare exterius daretur igni cremandum. Hoc ſuadet uſus quem ſacrae literae iis adſignant אשר יסך בהן *quibus libabitur, effundetur,*

tur, in altare exterius. Ideo Kesoth appellantur הנסך *effusionis* Num. 4. 7. In Joma cap. v. misn. 1. diserte leguntur in Sanctum inferri solita singulis Sabbathis בזיכי לבונה acerrae thuris, quibus sane thus inerat diversum a thure quod in mensa erat: adeoque uti panes, ita & thus permutari oportuit. Haec vascula apte ςπονδεῖα nuncupantur ab effundendo thure.

Falluntur sane qui σπονδὴν & σπένδειν non nisi de vino libaminis accipi posse autumant, & propterea vascula vino repleta mensae huic imposita fuisse crediderunt. Josephus certe οἰνοχόας vocat (nomine a ςπονδείοις diverso) vasa in atrio collocata juxta vel e regione altaris exterioris, quae non possunt esse nisi vascula e quibus vinum libandum invergebatur simpulo altaris, lib. III. Antiq. cap. 7. Sic etiam Antiq. III. 2. distinguit suis nominibus, agens de mensa sacra, φιάλας καὶ σπόνδια, fecisse illa Salomonem narrans, & supra mensam ea fuisse collocata: quae indicant (ni fallor) par illud vasorum quod thus continebat, sic ut minus φιάλα dicatur, majus σπονδεῖον. Certe ita vascula thure repleta phialae appellantur Apocal. 5. 8. Φιάλαι γέμουσαι θυμιαμάτων,

των, & nomen כבלן (quod convenit cum nomine כפורת quod Mofes acerris thuris tribuit) Syrus interpres Apoc. 15. 18. pro φιάλη adhibet. Jofephus voce φιάλης utitur Antiq. lib. II. 3. pro vafe e quo bibitur, uti & Antiq. III. 10. ubi vas e quo mulier adulterii fufpecta bibit φιάλην vocat, uti & illud פיאלי dicitur in Mifna Sota II. I. Ita & in Siphra fol. * 129. I. vas fupra quod avis leprofi mactatur פיילי φιάλα nuncupatur, & Chaldaeus interpres Judic. 6. 38. pro Hebraeo כפל, vafe quo aqua continebatur, habet פיילי. Aelfricus denique in gloffario, *Fiala* vel *fcala*, *bledu*, id eft, vas potorium, Anglofaxonibus.

Videtur ergo Jofephus φιάλων nomen, de menfa facra agens, tribuiffe acerris thuris, five כפורת, & σπονδείων nomen vafculis majoribus quae fupponebantur acerris; certe non vafis iftis quibus vinum libabatur: nam eodem loco quem mox indicavimus (Ant. III. 2.) fed poft interpofitam lychnuchi defcriptionem, diftinguit οἰνοχόας & φιάλας, fic ut οἰνοχόας vocet vafa vinum continentia, vel meraria, (ἀκρατοφόρα, ut loquitur idem lib. VI. de bello cap. 16.) & alia vafa facra

commemorat quorum nomina & usum notat, πίνακας, in quibus simila macerata ad altare deferebatur, κρατῆρας in quibus simila oleo subacta deferebatur, μέτρα quibus metiebantur arida & liquida, θυμιατήρια quibus ignis ab altari majori ad minus portari consuevit & thus deferebatur in sanctum. Haec ideo diligentius adscribo, ne quum hae voces aliis locis in Josepho leguntur aliquis putet se vim earum assecutum esse, si noverit quid κρατὴρ, quid πίναξ, Graecis sonet. Immo vero ex Josepho ipso discere convenit quid fuerint κρατῆρες, non quaelibet vasa, non illa in quibus vinum aquae miscebatur, aut pocula (uti Graeci vocem κρατήρων usurpare solent) sed ea quae supra descripsimus ex Josepho (nisi ipse doceat quo modo velit intelligi, uti quum πίνακας thure plenos commemorat lib. III. Ant.) qui etiam Ant. XII. 2. κρατῆρας, & φιάλας & σπονδεῖα a Ptolemaeo missa distinguit plus semel.

Praeterea σπονδείων nomen non necessario ad libationem vini nos ducit. Αἷμα esse σπονδὴν ψυχῆς Philo scribit libro de victimis. Αἷμα ἐπισπένδειν dicit Josephus Ant. XIII. 18. Θυσία καὶ σπονδὴ Graeci red-

reddunt Dan. 9. 27. voces זבח ומנחה. Hesychius Σπενδόμενος, ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ, & Σπένδεται, θύεται. Jerem. 52. 18. Aquila & Theodotion reddiderunt מזרקות per σπονδία. Adeoque σπονδεῖα, licet vulgo significaret vascula vinum libandum continentia, tamen illa semper a Josepho & aliis hac notione usurpari debuisse non magis consequitur quam vocem κρατῆρας, quae, si originem ejus spectes, notat vasa quibus vinum aquae miscebatur, & tamen a Josepho usurpatur pro vasis in quibus simila ad altare deferebatur.

Ex his intelligitur apte illa vascula ex quibus thus in ignem altaris exterioris effundebatur σπονδεῖα dici posse, praecipue stante Templo secundo, quando eaedem illae acerrae quae in mensa Sancti fuerant ad altare exterius deferebantur & σπονδείων vicem praestabant. Ita enim Judaei in Codice Menachoth cap. XI. §. 7. describunt modum permutandi panes & acerras thuris, ut duo sacerdotes reciperent duos panum ordines ex mensa, & duo acerras thuris, alii duo inferrent panes recentes, & duo alii recentes thuris acerras. Quem quidem ritum an ab aetate Mosaica non derivabimus (quando

potuerint acerrae thuris evacuatae & thus in alius formae vaſcula infuſum igni immiſſum fuiſſe) ſed recentiorum temporum conſuetudine, quando omnia ex Phariſaica Leges Divinas interpretandi methodo fieri conſueverunt, ſecus ac olim? An potius hoc dici poſſit, plures numero acerras thuris fuiſſe, ſicut & plurima θυμιατήρια in templo primo & ſecundo fuiſſe memorantur: ita ut כפות ſive acerrae thuris permutatae fuerint in menſa ſingulis Sabbathis, & thus, quando adolendum eſſet in altari exteriori, infuſum in alia vaſcula quae nomen Keſoth & Menakkioth gerunt. Ita non videtur ſupereſſe difficultas. Quod enim Talmudici ſcribunt הקטירו הבזיכין *adolent acerras*, non acerras ipſas ſpectat ſed thus in iis contentum, ut ſenſus ſit thus quod fuerat in בזיכין adolitum fuiſſe in altari: unde non efficitur neceſſario thus quando adolebatur ex ipſis illis בזיכין effundi debuiſſe.

Convenit idem cum vulgari dicto Talmudicorum אין עניות במקום עשירות *non eſt paupertas in loco divitiarum:* quo innuunt nihil non magnificum in vaſis & apparatu templi credi oportere, nec illic ad

ad uſus duntaxat neceſſarios vaſa fuiſſe comparata verum & ad magnificentiam & decus. Non ſolebat illic canon philoſophorum obſervari, quod fieri poteſt per pauciora non eſſe faciendum per plura, & exempla non deſunt quaedam ex uno vaſe in aliud transfuſa fuiſſe, licet in vaſe priori commode manere potuerint & ad locum quo deſtinabantur deferri. Vide quae de prunis ab altari exteriori petitis leguntur in Tamid v. 5.

Joſephus thuris acerras impoſitas menſae ſacrae (vel panibus ipſis: ita enim plus uno loco ſcribit, quamvis in Siphra fol.* 263. 1. legatur, ne pondere ſuo panes premerent impoſitas fuiſſe acerras ipſi menſae נותנם על גבי השלחן כדי שלא יבצע את הלחם) nuncupat libro III. Antiquitatum πίνακας λιβανωτȣ̃ γέμοντας. *Pateras thure plenas* reddidit interpres vetus Latinus, Epiphanius creditus. Sed acerras, quibus thus imponebatur adolendum in altari interiori, θυμιατήρια vocat libro octavo, & idem nomen dat illis vaſis quibus prunae ab altari exteriori deſumtae deferuntur ad altare interius, quorum tamen illa Hebraeis כפות, haec מחתות, appellantur. Ita ſcribit loco lau-

 dato

dato θυμιατήρια δὲ χρυσᾶ ἐν οἷς ἐκομίζετο θυμίαμα εἰς τὸν ναὸν δισμύρια, ὁμοίως ἄλλα θυμιατήρια, οἷς ἐκόμιζον ἀπὸ τοῦ μεγάλου βωμοῦ πῦρ ἐπὶ τὸν μικρὸν βωμὸν τὸν ἐν τῷ ναῷ, πεντακισμύρια. Fecit Salomo θυμιατήρια *aurea, quibus thus in aedem ſacram inferebatur, viginti mille, & alia* θυμιατήρια, *quibus ignis deſumtus ab altari majori defertur ad altare minus in aede ſacra, quinquaginta millia.* Quo magis admiranda eſt illorum temeritas, qui per θυμιατήριον in epiſtola ad Hebraeos, capite nono, commate quarto, ipſum altare aureum indicari autumant; quod certe in Sancto Sanctorum fuiſſe unquam collocatum ſcribere audere quemquam hoc noſtro ſeculo, & in tanta qua fruimur luce literarum, non putem. Et quidni omittere potuit mentionem altaris aurei ſcriptor ſacer, etiamſi id in ſancto fuerit, qui ſe negat de ſingulis agere velle, qui Moſis veſtigia legiſſe dici poteſt qui de menſae quidem & lychnuchi fabrica agit ſed de altari nonniſi magno poſtea intervallo? Joſephum ipſum addo, qui quum Pompejum in Sanctum introducit lib. 1. de bello cap. 5. vidiſſe eum narrat lychnuchum, menſam & vaſa libato-

batoria, ac acerras, nulla facta altaris aurei mentione; uti nec illud a Tito ex sancto elatum est, conspiciendum ceteroquin una cum mensa & lychnucho in hoc ipso arcu triumphali. Erat tamen illic altare tempore Pompeji, quod haud ita diu ante Judas ipse novum fabricaverat, teste Josepho: & ipse, templum describens a Tito obsessum, memorat praeter mensam & lychnuchum in Sancto altare fuisse.

Reposuerim libens in Josepho lib. XII. cap. 7. vocem hanc θυμιατήρια pro ea quae nunc legitur θυσιαστήρια, ubi Antiochus ex Templo rapuisse dicitur λυχνίας χρύσεας, καὶ βωμὸν χρύσεον καὶ τράπεζαν καὶ τὰ θυσιαστήρια. Praeter enim βωμὸν χρύσεον non erat nisi unum θυσιαστήριον, nec illud ἐν ναῷ, nec dirutum aut ablatum ab Antiocho, sed profanatum, & quod Judas ipse Maccabaeus demolitus est.

Ceterum quod spectat ad nomen כף his acerris datum, facile quivis intelligit, si formam literae Caph cum iis conferamus, ea ipsa fere imaginem horum vasorum exprimi. Sic Vau litera & notat & figura sua exprimit clavos, qui solo

infixi funes tabernaculi erecti tendebant.

Denique illud te, lector, esse admonitum volo ut ad harum acerrarum attendas magnitudinem, quae satis bene convenit cum iis quae Judaei de illa tradunt. Volunt *pugillum thuris* קומץ לבונה singulis fuisse impositum. Disertis verbis id R. Simeon tradit, cujus sententia refertur in Siphra, antiquo illo in Leviticum commentario, qui & תורת כהנים dicitur ac si Pandectas juris Sacerdotalis diceres, fol. * 262. 1. שהיא טעונה שני קמצים מלא הקומץ לסדר הזה ומלא הקומץ לסדר הזה *Requiruntur duo pugilli thuris, unus pugillus plenus pro uno ordine panum, alter pro altero.* Capacia ergo vasa debuerunt esse pugilli, qualia omnino hac acerrae sunt.

CAPUT XII.

Argumentum.

Tubae duae sacrae apud Judaeos in usu. Lex Dei de illis inflandis. Josephi verba. Non in omnibus sacrificiis audiebantur tubae sed holocaustis tantum & salutaribus. Receptacula nummorum in templo similia tubis. Stante

Stante templo ſecundo & poſtea confuſae voces שופר buccina & חצצרות tubae. *Joſephus quoque illas confundit ſaepius.* שופר *eſt* κέρας, חצוצרות σάλπιγγες. *Hieronymi monitum de diſtinctione buccinae & tubae.*

Quartum & ultimum ſpoliorum ſacrorum genus per triumphum a Tito latum, & in arcu ei erecto conſpicuum, tubae ſunt eaeque geminae. Tot numero Deus olim eas fabricari juſſit Num. 10. 1. *Fac duas* חצוצרות *argenteas, operis* Mikſcha (*ductiles* reddit Hieron. ad Ezech. VII. ita ut opponatur opus hoc malleo ductum operi quod funditur & מוצק dicitur) *facito illas, & ſunto ad hos uſus, ut convoces multitudinem, & proficiſci facias exercitum.* Deinde a Sacerdotibus quidem illas inflari voluit, & non tantum illo tempore, ſed perpetuo quamdiu ſalva eſſet res publica Iſraëlitica לחקת עולם לדורתיכם *in ſtatutum ſempiternum in aetates veſtras.* Quare ſubjungit iis utendum eſſe quum praelia inirent, quum publice dies laetos feſtosque & novilunia agerent, quumque holocauſta ac ſacrificia ſalutaria facerent. Haec quidem lex Moſis, quam ita interpretatur, qui ipſum fratrem Moſis inter majores

ſuos

suos numerabat, Josephus lib. III. cap. II. Ἐῦρε δὲ καὶ βυκάνης τρόπον ἐξ ἀργυρίȣ ποιησάμενος. Ἔςι δὲ τοιαύτη· μῆκος μὲν ἔχει πηχυαῖον ὀλίγω λεῖπον· ςενὴ δ' ἐςὶ σύριγξ αὐλȣ̃ βραχὺ παχυτέρα· παρέχȣσα δὲ εὖρος ἀρκȣ̃ν ἐπὶ τῷ ςόματι πρὸς ὑποδοχὴν πνεύματος, εἰς κώδωνα ταῖς σάλπιγξι παραπλησίως τελȣ̃ν. Ἀσώσρα καλεῖται κατὰ τὴν Ἑβραίων γλῶσσαν. Γίνονται τε δύο. Quae ita reddit Epiphanius, vel si quod aliud nomen est interpreti veteri. *Adinvenit autem & modum tubae ex argento factae quae est hujusmodi. Longitudine quidem habens pene cubitum: est autem angusta fistula cantatoria, calamo capacior, praebens latitudinem quae conveniat ori ad susceptionem spiritus & classico sono vicina est, quae Hebraica lingua vocatur Asosra.* (Confer Hos. 5. 8.) *Factae sunt tales duae.*

Quod vero attinet ad usum, praeter convocationem populi & motionem castrorum (ubi tamen nota unam inflatam aliquando, aliquando alteram) observat harum usum fuisse in oblatione victimarum & sabbathis & reliquis diebus: nulla facta distinctione sacrificiorum salutarium holocaustorumque a reliquis, ac si

ſi ad ſingula ſacrificia tubis clanxiſſent. In Codice Tamid cap. VII. 3. legitur quotidie ſtetiſſe ſacerdotes duos in atrio templi ſecundi ad menſam adipum quae erat ad occaſum clivi altaris & שתי חצוצרות של כסף בידם *duae tubae argenteae erant in manibus eorum*, quibus clangebant quum vinum libabatur. Tradunt porro Judaei in oblatione ſacrificiorum illorum quae libamen vini non requirebant, qualia erant ſacrificia piacularia & pro delicto, ſacerdotes tubas non inflaſſe, ideoque Deum juſſiſſe clangorem tubarum non in omnibus ſacrificiis ſed tantum in עולות ושלמים *holocauſtis & ſalutaribus.* Ceterum ſemel & vigeſies ad minimum quotidie inflatas fuiſſe tubas in templo docetur in Codice Succa cap. V. miſn. 5. ubi videre eſt quando & quam ob rem. Rabbini etiam in jejuniis publicis tubas adhibuerunt, id colligentes ex verbis Dei Num. 10. 9. *contra hoſtem prementem.* Vide codicem Rosh haſſchana cap. III. 4.

Forma tubarum, praeterquam quod luculenter ex deſcriptione Flaviana poſſit intelligi, alia quoque vaſa Templi Hieroſolymitani illuſtrat. Fuerunt in atrio mulie-

mulierum tredecim receptacula nummorum, in quae ficli & alii immittebantur, (nec in Templo folum fed in aliis urbibus Palaeftinae, uti traditur in Schekalim cap. II. mifn. I.) quae a forma fua *tubae* appellantur five שופרות. Vide Cod. Schekalim VI. 5. Ita enim nunc reddo hanc vocem, quam, ftante templo primo aut tabernaculo fi vixiffem, buccinas aut cornua reddidiffem: ufum fecutus, quem penes loquendi norma & arbitrium eft. Judaei enim ftante Templo fecundo coeperunt confundere tubas & buccinas, inftrumenta diverfa omnino, uti alio loco ubertim oftendimus, & poft ejus excidium plane unum pro altero fubftituerunt, uti Raf Chafda teftatur, & חצוצרתא שופרא ושופרא חצוצרתא *chatzotzarta* appellarunt *fchophra*, *fchophra* autem *chatzotzarta*. Forfitan boni ominis caufa coepta eft fubftitui vox Schophar pro Chatzotzera, quoniam Schophar index effe rerum laetarum folebat. In Mechilta lego fol. 40. I. כל מקום שנאמר שופר סימן טוב לישראל, *Ubicunque legitur in Codice Sacro vox* שופר, *fignum eft rerum fauftarum Ifraëlitis.* Videntur ergo illa receptacula nummorum hujus fere figurae

RECEPTACVLA
Siclorum
in Templo.
P. Goeree in: et fec.

rae fuisse, & ideo tubarum nomine dicta quoniam διὰ τὸ ἐκ ςενότητ☉ ἀνευρύνεσθαι κώδωνι σάλπιγγ☉ erant similia, ut verbis utamur Pollucis 11. 4. Κώδων proprie est πλατὺ τῆς σάλπιγγ☉, teste scholiaste Sophoclis in Ajace μαςιγοφ. In os angustum superne immittebantur nummi, & extrinsecus inscriptum erat receptaculis quibus nummis recipiendis essent destinata, uti in uno videre est quod tabella in aes incisa oculis subjicit.

Josephus βυκάνας vocans has tubas innuit jam suo tempore buccinarum & tubarum vocem coepisse confundi. Sic ut βυκάναι sint חצוצרות. Ita & Antiq. IX. 12. scribit ἱερεῖς βυκάνας ἔχοντες ἐσάλπισαν. At erant tubae i. e. חצוצרות, vide 2 Chron. 29. 26. Juvat idem confirmare ex antiquo volumine Midrasch schir haschirim dicto fol. 12. col. 2. ubi שופרות distinguuntur a βυκάναις plane uti apud Josephum. Verba haec sunt כשבא המלך ומצאם ישנים העמיד עליהם בקלאנין בוקינס ושופר *quum venit Rex & invenit eos dormientes excitat eos* קלאנין *buccinis &* שופר. Sunt tres species instrumentorum sonum edentium, מיני משמיעין קול,

קול, uti glossator notat. Hic βυκάναι diversae sunt a שופר, & eaedem ac חצוצרות. Verum alibi Josephus lib. v. Antiq. cap. 1. שופרות appellat κέρατα, uti etiam Jos. 6.5. idem קרן & שופר dicitur. Κέρασιν σαλπίζειν ei est inflare cornua, & ςαλπίσας κέρατι scribit Antiq. VII. 10. & cap. 11. κέρασιν ἐπιςαλπίζοντας βοᾶν & lib. IX. 4. ςαλπίζοντες κέρασιν. Atque ita interpretes V. T. שופר per κερατίνην saepe reddiderunt, sed frequentius per σάλπιγγα. At quum חצוצרה semper reddant per ςάλπιγγα, & sine dubio שופר & חצוצרות instrumenta fuerint diversa, praestitisset שופר semper per κερατίνην reddere & חצוצרות per σάλπιγγας. Joseph. lib. v. 8. שופר quod appellatur Judic. VII. describit κριȣ̃ κέρας, ᾧ ἐχρῶντο ἀντὶ σάλπιγγος *cornu arietinum quo utebantur loco tubae*, & propterea ipsum illud cornu σάλπιγγα vocat paullo post, quia ςάλπιγγος sive tubae vicem praestabat, ςάλπιγγι scribens ἠχήσαντες. Sic quoque lib. VII. Antiq. cap. 11. quod 1 Reg. 1. legitur שופר, ςάλπιγξ dicitur Josepho. Σάλπιγξ ceterum tuba est, quumque de Romanis agit lib. III. de bell. Jud. cap. 3. ἐξεῖναι τȣ̃ ςρατοπέδȣ δέον ὑποσημαίνει ἡ σάλπιγξ.

ϛάλπιγξ. *Signum exeundi e castris facit tuba.* Et Josephus ipsas has tubas ϛάλπιγγας vocat Antiq. VIII. 2. Σαλπίγγων κατὰ Μωυσέως ἐντολὴν μυριάδες εἴκοσι 20. *myriades tubarum.*

Hieronymus prudenter in commentario ad Hos. 5. tubas & buccinas ita docet distinguere. *Buccina pastoralis est & cornu recurvo efficitur: unde & proprie Hebraice sophar, Graece* κερατινὴ, *appellatur. Tuba autem de aere efficitur vel argento, qua in bellis & solennitatibus concrepabant.* Ita & lituum a tuba distinguit Acron Horatianus carm. I. I. *Inter lituum & tubam hoc distare inveni: lituus equitum est & incurvus; tuba vero peditum est & directa.*

CAPUT XIII.

ARGUMENTUM.

Fata horum spoliorum enarrantur, postquam e Templo Hierosolymitano rapta sunt. Judaeorum commenta de Tito. Καταπετάσματα *duo inter sanctum & sanctum sanctorum. Spolia haec Romae in templo Pacis collocata. R. Eliezer filius Jose testatur se laminam frontalem Pontificis Maximi Romae*

I vidisse.

vidisse. Sub imperio Commodi templum Pacis conflagravit. Rumor Alaricum Roma capta Carcassonem haec spolia detulisse. Gezerichus illa in Africam transtulit postquam Roma potitus erat. Belizarius devictis Vandalis ex Africa Constantinopolim ea tulit. Inde Hierosolymas missa sunt. Ratio quamobrem illa Constantinopoli Imperator servare non duxerit consultum.

Ultimo hoc capite ea consectabor quae de fatis horum spoliorum in monumentis veterum memoriae prodita inveni, utque illa per tres partes orbis eo tempore cogniti, Asiam, Europam, atque Africam lata sint. Josephus quidem libro VII. de bello cap. 24. meminit velorum templi, καταπετασμάτων, & libri Legis Judaicae, quae Romae in palatio fuerint reposita. Hebraei narrant, sed ex odio Titi quem אותו הרשע vocant, ac si Latine hominem longe post homines natos sceleratissimum diceres, non modo velis sacris eum vasa templi imposuisse, sed & contaminasse adytum impio facinore, in Gemara Gittin. fol. 56. 2. תפש זונה ונכנס לבית קדשי הקדשים והציע ס'ת' ועבר עליה עבירה נטל סייף וגידר את הפרכת ונעשה נס והיה דם

דם מבצבץ ויוצא וקסבור הרג את עצמו *Cepit meretricem eaque inducta in ſanctum ſanctorum, ſtratoque Legis volumine, facinus patravit ſuper illud: dein ſtricto gladio velum perrupit, unde ſanguis, facto miraculo, miſſus eſt, ſic ut exiens Titus putaret ſe Deum ipſum peremiſſe.* (ſc. in aliis codd. poſt עצמו ſequitur הק׳ב׳ה) & deinceps נטל את הפרכת ועשארה כמין גרגותני והביא כל כלים שבמקדש והניחן בהן והושיבן בספינה לילך ולהשתבח בעירו *Acceptum velum* (in midras Coheleth ubi idem fere fol. 101. col. 3. legitur שתי הפרכות *duo vela:* videlicet utrumque hoc פרכת & *καταπέτασμα* dici poteſt, quia unum velum ita ſuſpendi potuit, ut utraque ſui parte, pendula & cubiti ſpatium diſtante, ſpeciem duorum velorum exhibuerit: quo ſenſu Matthaeus c. 27. 51. *καταπέτασμα* ruptum ſcribit, licet utrumque velum ruptum fuiſſe, non unum, probabile ſit) *in formam ſacci compoſuit* (gloſſà סל גדול ששפין בו יין) *& vaſa omnia Templi ei impoſita navi commiſit, ut Romae ea oſtentaret, σεμνυνόμενος ἐπὶ αὐτοῖς*, uti Joſephus

loquitur lib. VI. de bello Júdaico c. 24. Poſtquam Romae in triumpho Titi Veſpaſiani lychnuchus circumlatus eſt, uti liquet ex arcu triumphali adhuc ſuperſtite, collocatus fuit in Templo Pacis (loco aptiſſimo, quum etiam *Jeruſalem* nil niſi *poſſeſſionem pacis* ſignificet) teſte Joſepho lib. VII. de bell. Jud. cap. 24. (ſequor diſtinctionem Rufini) Ἀνέθηκε δ' ἐνταῦθα καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἱεροῦ τῶν Ἰουδαίων χρυσᾶ κατασκευάσματα. *Depoſuit illic quoque aurea vaſa Templi Judaeorum.* Fuiſſe autem lychnuchum & alia ſpolia Templi Hieroſolymitani in hoc Templo pacis uſque ad ejus incendium probabile eſt. Judaei certe memorant laminam auream fronti Pontificis Maximi praefigi ſolitam Romae conſpectam fuiſſe a R. Eliezere filio Joſe, qui R. Akibae σύγχρονος imperante Hadriano fuit. Legitur in Gemara Succa fol. 5. 1. ציץ דומה כמין טס של זהב ורחב שני אצבעות ומוקף מאזן לאזן וכתוב עליו שני שיטין יו״ד הא׳ למעלה וקדש ל׳מד למטה ואמר ר׳ אליעזר בר יוסי אני ראיתיו ברומי וכתוב עליו קדש לה׳ בשיטה אחת *Lamina erat inſtar folii aurei* (πέταλον ideo Graeci vocant)

cant) *cujus latitudo erat duorum digitorum, longitudo pertinebat ab una aure ad alteram scriptum erat in ea duobus versibus, nomen* יהוה *supra & literae* קדשל *infra* (ea, licet videantur ordine praepostero disposita, quidam ita scripta fuisse autumant, ut nomen Dei sanctissimum obtineat primum & supremum locum) *R. Eliezer filius Jose dicit: ipse conspexi Romae hanc laminam, sed uno versu erant omnia* קדש ליהוה. Huc spectant etiam quae de hac lamina Josephus Antiquit. VII. 2. scribit, ἡ στεφάνη εἰς ἣν Μωυσῆς τὸν Θεὸν ἔγραψε, μία ἦν καὶ διέμεινεν ἄχρι τοῦ δὲ τῆς ἡμέρας. *Corona in qua Moses Dei nomen inscripsit unica erat, & superstes est in hunc usque diem:* adeoque post urbis excidium.

Imperante Commodo deflagravit hoc templum Pacis, teste Herodiano historiarum lib. I. cap. 14. sed cum eo non periisse haec spolia Hierosolymitana certum est, quoniam saeculo quinto a Christo nato ea in Africam delata sunt, ut mox videbimus.

Ab illo tempore secula quaedam elapsa sunt, quibus altum apud scriptores, quos quidem nos legerimus, silentium est de

loco ubi haec templi ſpolia latuerunt. Invenio apud Procopium lib. 1. de bello Gothico, pag. 343. editionis regiae, quae huc poſſent referri. Καρκασιωνὴν δὲ πολλῇ σπουδῇ ἐπολιόρκουν· ἐπεὶ τὸ βασιλικὸν πλοῦτον ἐνταῦθεν ἐπύθοντο εἶναι ὃν δὴ ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις Ἀλάριχος ὁ πρεσβύτατος Ῥώμην ἑλὼν ἐληΐζατο. Ἐν τοῖς ἦν καὶ τὰ Σαλομῶνος τοῦ Ἑβραίων βασιλέως κειμήλια ἀξιοθέατα ἐσάγαν ὄντα. Πρασία γὰρ λίθος αὐτῶν τὰ πολλὰ τὸ ἐκαλλώπιζεν, ἅπερ ἐξ Ἱεροσολύμων Ῥωμαῖοι τὸ παλαιὸν εἷλον. *Summa contentione Carcaſſionem obſident, ferente fama, gazam ibi Imperatoriam aſſervari, quam aetate ſuperiori, Roma capta, Alaricus ſenior abſtulerat. In ea erant Salomonis Hebræorum regis cimelia viſu digniſſima. Erant enim praſiis ornata lapidibus complura vaſa quae quondam Romani Hieroſolymis exportaverant.*

Verum diſerta magis ſunt verba Anaſtaſii, bibliothecarii, hiſtoriae eccleſiaſticae pag. 43. editionis regiae (qui in his, ut alibi, Theophanem exprimit) ex quibus docemur haec vaſa anno aerae Chriſtianae 450 Roma in Africam fuiſſe delata. *Praeterea Gezerichus, nemine ſibi reſiſtente, introivit Romam tertia die Maximi fugae,*

gae, & ſublatis omnibus pecuniis & civitatis miraculis in naves receptis, in quibus erant eccleſiaſtica cimilia tota ex auro, lapidibus pretioſis ornata, & vaſa Hebraica, quae Titus Veſpaſiani filius poſt captivitatem Hieroſolymorum Romam detulerat, una cum Eudoxia Imperatrice ac filiabus ejus in Africam navigavit.

Deinde circa annum 520 devictis a Belizario Vandalis iterum ex Africa in Europam delata ſunt. Anaſtaſius: *Cumque Belizarius Byzantium una cum Gelimere & Wandalis perveniſſet magna praemia percipere meruit, qualibus nimirum temporibus priſcis Romanorum praetores in maximis victoriis digni efficiebantur. Sexcentis enim annis tranſactis nemo ad talem pervenit honorem niſi Titus, Trajanus, & alii Imperatores qui magiſtratum contra barbaricas nationes obtinentes mirabiliter triumpharunt, exuviisque oſtenſis & ex bello mancipiis in media urbe pompis haec publicavit, quod triumphum vocant Romani. Sic veteri quidem modo ſed pedeſtri incedens in domo ſua uſque ad Hippodromium. Erant autem exuviae quotquot adminiſtratorio principis ordini competebant, id eſt, throni aurei & rhedae quibus regum uxores vehuntur ornatus-*

que de lapidibus pretiosis compositus, argenti quoque multa millia talentorum & diversorum Imperialium vasorum quae Gezerichus, Romano despoliato palatio, in Africam tulit: inter quae & Judaeorum vasa quae Vespasiani filius Titus post captam Hierosolymam Romam detulerat.

Procopius lib. II. cap. 9. de bello Vandalico, ultimus est, quod sciam, qui meminit horum spoliorum in descriptione triumphi Belisarii. Ἦν δὲ λάφυρα μὲν ὅσα δὴ ὑπουργίᾳ τῇ βασιλέως ἀνεῖσθαι εἰώθει, θρόνοι τε χρυσοῖ καὶ ὀχήματα οἷς δὴ τὴν βασιλέως γυναῖκα ὀχεῖσθαι νόμος· καὶ κόσμος πολὺς ἐκ λίθων ἐντίμων συγκείμενος· ἐκπώματά τε χρυσᾶ καὶ τὰ ἄλλα σύμπαντα ὅσα ἐς τὴν βασιλέως θοίνην χρήσιμα· ἦν δὲ καὶ ἄργυρος ἕλκων μυριάδας ταλάντων πολλὰς καὶ πάντων τῶν βασιλικῶν κειμηλίων πάμπολύ τι χρῆμα ἅτε Γιζερίχου τὸ ἐν Ῥώμῃ σεσυληκότος παλάτιον ὥσπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρέθη, ἐν τοῖς καὶ τὰ Ἰουδαίων κειμήλια ἦν ἅπερ Οὐεσπασιανοῦ Τίτος μετὰ τὴν τῶν Ἱεροσολύμων ἅλωσιν ἐς Ῥώμην ξὺν ἑτέροις τισὶν ἤνεγκε. Καὶ αὐτὰ τῶν τις Ἰουδαίων ἰδὼν καὶ παραστὰς τῶν βασιλέως γνωρίμων τινί· ταῦτα, ἔφη, τὰ χρήματα ἐς τὸ ἐν Βυζαντίῳ παλάτιον ἐσκομί-

ἐϛκομίζεσθαι ἀξύμφορον οἴομαι εἶναι· ȣ γὰρ οἷόν τε αὐτὰ ἑτέρωθι εἶναι ἢ ἐν τῷ χώρῳ, ȣ δὴ Σολομὼν αὐτὰ πρότερον ὁ τῶν Ἰȣδαίων βασιλεὺς ἔθετο. Διὰ ταῦτα γὰρ καὶ Γιζέριχος τὰ Ρωμαίων βασίλεια εἷλε καὶ νῦν τὰ Βανδίλων ὁ Ρωμαίων ϛρατός. Ταῦτα ἐπεὶ ἀνενεχθέντα βασιλεὺς ἤκȣσεν· ἔδεισέ τε, καὶ ξύμπαντα κατὰ τάχος ἐς τῶν Χριϛιανῶν τὰ ἐν Ἱεροϛολύμοις ἱερὰ ἔπεμψεν. *Erant autem ſpolia, ea quae regiis uſibus inſervire ſolent, ſellae aureae, vehicula uxoris Principis, mundi gemmei ingens vis, pocula ex auro, epularis omnis ſupellex regis, talentorum argenti multae myriades & magna regiorum vaſorum copia quae Gezericus, uti ſupra memoravimus, ex Romano palatio rapuerat. In his vaſa Judaeorum erant quae Titus Veſpaſiani filius poſt Hieroſolymorum excidium Romam cum aliis adſportaverat. Ea conſpicatus Judaeus quidam adſtans uni ex Auguſti familiaribus eum monuit :* non expetit, uti ego exiſtimo, haec in palatium Byzantinum inferri. Nuſquam enim ſervari poſſunt, niſi ubi principio repoſita fuerunt a Salomone Judaeorum rege. Quod quia factum non eſt (& alieno loco haec vaſa Templi in terris Gentium collocata ſunt) ideo Gezerichus Roma-

I 5 nam

nam regiam cepit, & Vandalicam Romani. *Haec Imperatori renuntiata metum incusserunt, ita ut omnia illa Hierosolymas miserit ad templa Christianorum quae ibi erant.* Credibile est Judaeo in mentem venisse quod arcae foederis acciderat, quae in urbes gentium delata ubicunque esset male mulctabat incolas, donec coacti fuerunt Philistaei illam ad locum suum & populi Israëlitici regiones remittere. Forsitan & ad Belsazarem respexit, qui vasis templi in regia sua usus est & ea re poenas dedit. Quid porro his spoliis acciderit, & an navis, cui credita sunt, in Palaestinam appulsa sit, aut alia his vasis reditum praeciderint, nos latet. Certe Hierosolymis nunc non conspiciuntur.

والله يعلم.

F I N I S.

IN-

INDEX RERUM.

A.

B.

Buc-

קשורת

Κόνδυ,

D.

E.

F.

G.

H.

I.

L.

. . Sa-

M.

. . *Hie-*

N.

O.

Phiala

R.

S.

. . An

vaſis

טבעות

T.

V.

. . *Quae*

FINIS.

ERRATA.

Pagina 38. versu 15. lege *intus cavi*. Pag. 39. 6. lege καυλίσκους. Pag. 55. 19. *ab interpretibus*. Pag. 59. 11. *niti debuit*. Pag. 67. 6. *monstrosis, quae etiam*. Pag. 67. 7. *a veteribus*. Pag. 88. 3. *privata*. Pag. 88. versu penultimo, *pedes (de quibus in sacris literis nihil legitur nisi quod fuerint quatuor, & lateribus eorum annuli jubeantur apponi, qui singulari artificio fusi &c.* Pag. 95. 14. *adhaesisse: quod latus in arcu Titi non conspicitur, sed latus brevius; ceteroquin enim major esse deberet mensae longitudo*. Pag. 97. 2. *misgereth debuerunt*. Pag. 105. 20. *mensae sacrae, etiamsi censeatur illi fuisse non quidem semper*. Pag. 109. 8. *permutatas*. Pag. 117. 14. *apte & illa*. Pag. 120. 7. *& aliorum* θυμιατηρίων. Pag. 128. v. penult. *cap. 3. scribit*. Pag. 137. 22. *expedit*.

HADRIANI RELANDI

ORIENTALIUM LINGUARUM IN ACA-
DEMIA TRAJECTINA PROFESSORIS

GALATEA.

LUSUS POETICUS

ET

VARIA POEMATA

Editio Quarta.

TRAJECTI ad RHENUM,

Apud HENRICUM SCHOUTEN, 17[illegible]1.

By den Drukker deses, is nog gedrukt,

Joh. Christ. Löers Dissertatio Theologica de Angelorum Corporibus.

P. E. Jablonski Dissertatio de Lingua Lycaonica.

LATINAE POËSEOS
FAUTORIBUS
S. P.

Eſcio fere, quo caſu fortunato hic luſus Poeticus Viri Cl: HADRIANI RELANDI, Orientalium Linguarum dum viveret in Academia Trajectina Profeſſoris, in meas manus dincrieit. Elegans hoc carmen idvidiſſet ſuo ſeculo Poëta, quod plurima carmina ineunte aetatis flore ducta, iis forte qui ſupercilium non ſatis ponunt minus grata fore verebatur: ſed dandum aliquid eſt aetati. Hi luſus ſuo auctori fere ſubducti ſunt; nec carmina haec, Naſonem & ejus genium ſpirantia ipſe Cl: RELANDUS unquam edidiſſet: ſed ejus amicus. inſcio auctore, illa praelo commiſit. Elegantias in illis notare poteris & nihil quod honeſtas aures offendit. Utere hiſce mi Lector, & animum, gravioribus curis defeſſum, refice. Ultrajecti CIↃ IↃ CCXXIV.

AD CELEBERRIMUM VIRUM

PETRUM FRANCIUM.

FRANCI, *qui Batavo fugientem limine Phoebum*
Sistis ad Amstelias, numine plenus, aquas,
Cujus ad heroos stupuit Germania cantus,
Queis voluit toto Caesar ab orbe legi:
Hadria quem placidus suspensis audiit undis,
Dum canis Jonio parta tropaea mari,
Quem Charites, quem blanda Venus, tenerique lepores,
A cunis faciles edocuere modos.
Da veniam, Vir Magne, tuis advolvitur aris
Musa, Cytheriacae facta ministra Deae.
Si vacat, incultas exacta litura Camoenas
Deleat arbitrio stentque cadantque Tuo.
Tu puerum teneris finxisti primus ab annis,
Si quid in his superest artis, id omne Tuum est.

ELE-

ELEGIA
PRIMA.

Cilicet, incaſſum tenero pugnamus amori,
Et fugimus blando ſubdere colla jugo.
Experior ſpretae, male providus, arma Diones.
Suſcitat extinctas Numinis ira faces.
Teligerum quicunque Deum contemnit amator
Aſperat ultrices in ſua fata manus.
Ah! quoties dixi? longe fugiemus amores:
Dira ſub obducto melle venena latent.
Quin oculos docui, ne quae ſibi vulnera quaerant,
Figere in oppoſito lumina caſta ſolo?
Heu, ubi nunc decreta recens conſtantia mentis,
Credita non ullas poſt alitura faces?
Non ulli tam certa unquam ſervire puellae,
Sed comes aethereo fida futura choro.
Quicquid id eſt, periit. Mea me ſapientia, ſi qua eſt
Deſerit, illecebris pulſa, puella, tuis.
Depaſcis nova flamma meas, Galatea, medullas.
Frigidaque, occulto, ſis licet, igne noces.
Da veniam quod amem. Sit amor culpabilis: illa
Naſcitur ex meritis unica culpa tuis.
O cur tam lato nos dividis intervallo
Sors deſideriis non ſatis apta meis!
Me miſerum? O utinam liceat ſperare quod opto!
Spem ſi concipiam, ſpes mihi crimen erit.
Ingenii quod adhuc ſuper eſt, audacia vota
Culpat, & inſani ridet amoris opus.
Ipſe meae judex cauſae me judice damnor.
Arbitrium alterius cauſa tacenda fugit.
Aeſtuat internis agitatus motibus ardor,
Quaſque fovet vires ſuſtinet ipſe ſuas.

At tibi ſi prodam (quid enim niſi prodere ſperem?)
Dicar amicitiae jus violaſſe Tuae.
Quae Venerem, quae tela Dei narrata cachinno
Excipis, ardores num paterere meos?
Laeſa novo dices convitia mille calori.
Forſan & a facie cogar abeſſe tua.
Ah! facie privata tuâ ſi tempora cogar
Ducere, ſat poenae flamma ſuperba ſubit.
Nulla dies miſero tunc illuceſcet amanti,
Et mens aeterna nocte ſepulta gemet.
Nil mihi vobiſcum eſt, qui Phoebum inducitis orbi,
Qua lubet, ignivomi currite ſolis equi:
Clarius illuſtrat mentem, praeferre nitori
Sidus Apollineo quod meus audet amor.
Una mihi facies tenebras inducit opacas,
Una fugat tenebras, reſtituitque diem.
Quo mihi libertas nimium conceſſa furenti,
Libertas flammae cauſa futura meae?
Quid genua arſuro propius conjuncta ſedili,
Quaeque mihi finxi lumina blanda, juvant?
Inſidiata mihi toties Cytheraea videndam
Te dedit, & ſolis juſſit adeſſe locis.
Scilicet, ut mediâ, qua cingitur, indiget unda,
Captat & incertos Tantalus ore cibos,
Sic levibus tantum numeris Galatea canatur,
Nec detur votis illa fruenda meis.
Falſa canam vates: parili mea flagret amore,
Et ſciat in venas, quem negat, eſſe Deum.

E L E G I A II.

Dî, quibus eſt mandata meae tutela ſalutis,
Ferte mihi, ſi quam ferre poteſtis, opem.

Hoc

Hoc habet. Haesuros animo concepimus ignes,
Nec licet arbitrium mentis habere meae.
O nunquam delenda meis Galatea medullis,
Tu mihi, dum vivam, flamma perennis eris.
Mens bona, quae Paphiis nunquam laedenda sagittis
Credebat puerum vincere posse Deum,
Mens bona, præcipites animi compescere motus
Docta, repentino :acta stupore, silet.
Non silet haec. Fallor. Quae sola necare favillas
Ante meas potuit, suscitat ipsa meas.
Illa vagos quondam sensus hac voce monebat,
Nescitis miseri quot mala gignat amor.
Tempore forma perit, paucisque ea carpitur annis.
Dum licet, Idalii pellite tela Dei.
His ego firmatus monitis me posse putavi
Innocua Cypriam mente videre Deam.
Si qua puella meis furtim offerretur ocellis,
Ne pacem, dixi, destruat illa meam.
Protinus inde oculos, dubiamque avertere mentem
Sustinui, & Veneris tutus ab igne fui.
Nunc bona mens mirata tuam, pulcherrima, formam,
Ipsa mihi dicit: Quam sapienter amas!
Legitimo, qui Te cepit, da fraena calori.
Cedo, nec indignor, legibus ipse meis.
Te quoties monui, ne quo capereris amore.
Haec animum teneat, non nego, forma tuum.
Qui videt hanc, nulloque animum depascitur igne,
Ille bonae mentis nil habet, ille stupet.
Quis ferat undantes in eburna fronte capillos,
Brachiaque intacta candidiora nive?
Quis ferat ah! roseasque genas, & dulce tumentes,
Ut propius tacitâ basia voce rogent?
Quis ferat ardentes oculos? & ametur ametque
Forma Cytheriacae par Galatea Deae.

E L E G I A. III.

FElix o nimium, cui casti mater amoris
  Ad sua tranquillum regna paravit iter.
Felix, qui meruit securam ducere vitam,
  Plenaque sperati gaudia nosse tori.
Felix, qui potuit fessos erroribus annos
  Respicere, & laeto claudere fine dies.
Dum reliquos dubio palantes tramite cernit,
  Prima quibus fallax vulnera fecit amor.
Ah! pereat, quicunque suos contemnit amores,
  Nec didicit Veneris mite subire jugum.
Illum crediderim cinctum praecordia saxo
  Frigore Riphaeas vincere posse nives.
Oscula quum subeunt, & amati pectoris aestus,
  Blandaque Sicaniis uda labella favis,
Surripimur. Reliquis herbae medeantur, amantis
  Cura tamen medicam respuit una manum.
Quam dulce est teneris fessum requiescere in ulnis,
  Dum recipit pulchro te tua nympha sinu?
Candida dum cupido circum dant brachia collo
  Blanda columbinis nexibus ora ligat?
Non secus ac stringi solet ambitiosa corymbis
  Pampinus, & junctas spargit in astra comas.
Quam dulce est, firmo nexis adamante lacertis,
  Basia mille capi, basia mille dari?
Fallor, & haec animae rores, non basia, dico,
  Vernaque Paestanis nata roseta jugis.
Possidet hic fulvas Pactoli solus arenas,
  Possidet hic gemmas, gemmifer Inde, tuas.
Est aliquid tacitas effundere posse querelas,
  Hoc quoque solamen dulce doloris, habet.
Est aliquid dubiae per amara pericula vitae
  Moeroris socia laetitiaeque frui.

Hei

Hei mihi, quod grata ſingantur imagine forſan
 Non eventuri. gaudia vana, dies!
Forſitan haec cupidae tantum vaga ſomnia mentis
 Materiem numeris Dî voluere meis.
Ergone funeſtae fruſtra luctantia morti
 Lumina non poterit condere grata manus?
Ergone in Elyſiis errabit ſola viretis,
 Solaque compoſitos umbra videbit avos?
Qui tamen infauſtam tranſibit conſcius urnam,
 Dicet: & hic aliquo dignus amore fuit.
Carmine quae toties cecinit, ſenſiſſe merebat
 Gaudia legitimi deliciaſque tori.

E L E G I A IV.

QUando erit illa dies, quum laudatiſſima forma
 Ibis in amplexus, o Galatea, meos.
Te peto, te veneror, tibi motas offero flemmas.
 Non facit ad curas ulla puella meas.
Nulla meas alio temerabit amore medullas,
 Nulla mihi teneri cauſa caloris erit.
Non iterum incertis animus jactabitur undis,
 Nec dabimus dubio lintea noſtra mari.
Hactenus innumeros ducta eſt mihi vita per ignes,
 Et vario arſerunt pectore mille faces.
Quam ſaepe ingemui? requies levet unica feſſum,
 Et teneat portum, quem peto, quaſſa ratis.
Di voto favere meo. Galatea favillis
 Impoſuit fraenum ſola modumque meis.
Sola meos poſthac Galatea fovebit amores,
 Sola mihi fletus, ſolaque riſus, erit,
AEternumque meis vivet celebrata Camoenis,
 Si faveant numeris fata benigna meis.
Spes mea, conceptos ne dedignare calores,
 Et tibi devotae ſuſcipe mentis opus.

Fata velint ſpirare tua me ſemper in aura,
  Ut paſcas oculos, detineaſque meos
Cara puella, puella oculis mihi carior ipſis,
  Et ſi quid caris carius eſt oculis.
Te licet abſentem mihi quaelibet hora reducit,
  Quoque oculis nequeo pergere, mente feror:
Ipſaque nocturnis tua ludit imago ſub umbris,
  Qua. licet ignara, Te datur arte frui.
At ſimul oceano ſol extulit aureus axes,
  Ortaque turbavit gaudia noſtra dies,
Sponte meo primum formatur nomen in ore,
  Nomen adorandum quod mihi ſemper erit,
Quod multa invideant mihi nomina, nominis hujus
  Quaelibet eſt animo littera ſculpta meo.
Sculpta meo? Non. ſculpta tuo: meus eſſe ſolebat,
  Qui modo, Te viſa, deſiit eſſe meus.
Ille tuo mixtus veſtrae committitur aurae,
  Praebens captivas in tua vincla manus.
Ante Pater Rhenus Garamantas viſet & Indos.
  Et Batavam tingent Nilus & Indus humum.
Ante meae capient me tandem oblivia dextrae,
  Quam poſſim formae non meminiſſe Tuae,
Atque in Te fixos alio transferre calores.
  Summa precor vitae meta ſit illa meae?

E L E G I A V.

AD GALATEAM AEGROTANTEM.

ERgone ſollicito nimium torreris ab aeſtu,
  Quoque ſoles thalamo ſurgere mane, jaces?
Exuritque tuas infelix flamma medullas,
  O decus, o animae pars, Galatea, meae!
Nec Tibi ſunt faciles ſomni, nec dulcia noctis
  Otia, nec gratus, qui fuit ante, cibus?

Ad-

Adducti livent artus. Natura dolori
  Cessit, & injusto pondere pressa jacet.
Heu! ubi nunc lusus, ubi nunc tot gaudia regnant,
  Et toties roseo fusus ab ore lepos?
Tot Charites, Veneresque uno languere cubili
  Et socias moesti cernimus esse tori.
Scilicet heic gelidis, quae semina duxit ab undis,
  Et male, captato frigore, flamma furit.
Auxilium Medicine negat. Tentavimus artem.
  Non Tibi fert Tenedos, non Epidaurus, opem.
Altera quaerenda est; quae lentum pellere morbum
  Docta sit, & votis annuat aequa meis.
Diva Minerva suis facilem se praebet alumnis:
  Non minus haec artes, queis medeatur, habet.
Hanc ego supplicibus lacrymis elegisque precabor
  Ut tibi det pigro surgere posse toro.
Ipsa preces fundet, quum sit Patre nata Deorum,
  Hae Clarium flectent ad tua vota Deum.
Ad mea ni potius dicatur vota movendum
  Numen, in hoc morbo quem pius urit amor.
Urit amor, Galatea, tui, qui mente fovetur,
  Quodque potest verbis promere, promit, Amo.
Si quis enim nostros describere possit amores,
  Ille sua credat sidera tacta manu.
Quantus amor lateat, taciturna silentia produnt:
  Qui magis ut fervet, plus amat arte tegi.
O utinam Tua me torquerent vincla, tuoque
  Haererem affixus, pondus inane, toro.
Sic non tormentis ambo premeremur iisdem,
  Aut faceret curas unica cura duas.
At, puto, decipior, Galatea, tuique favores
  Augurium fallent destituentque meum.

ELEGIA VI.

NUper erat, tenui mea cum Galatea susurro
  Diceret: o liceat si tibi pauca loqui?
Ille locus votis non conveniebat amantum.
  Multa oberant juvenum lumina, multa senum.
Hoc quoque, quod furtim nobis Galatea locuta est,
  Vix poterat nullo conspiciente capi.
Mens stupet, & dubiis huc illuc acta procellis
  Fluctuat, Aegaeis ut vaga Delos aquis.
Nec modus aut spes ulla subit. Galatea labanti
  Surgerit una animo spemque modumque meo.
Nona suburbanis me cras dabit hora viretis,
  Ut venias curam tu modo, dixit, habe.
Digredimur, longamque traho per taedia noctem,
  Ut referant dominam somnia vana meam.
Ficta licet tremulis infigam basia labris,
  A tenero videor, mox vigil, ore rapi.
Quæ non cunctanti feci convitia Phoebo?
  Ingemui quoties? Invide redde diem.
Daphne, primus amor, subeat Peneia menti,
  Et quaecunque tuas sensit amica faces
Dum tua te cupidis Tethys suspirat in undis,
  Urges praecipites ingeniosus equos.
Non indigna Tibi cura est Galatea, favillas
  Apta fovere tuas, sed magis apta meas
Jamque optata dies & amicior hora refulsit.
  Hei mihi! quam votis saepe petita meis!
Jamque relinquendae sera demitur invida portae,
  At primo tactum vix pede limen erat,
Protinus obductum praetexunt nubila coelum,
  Et gravis effusis defluit imber aquis.
Ipsa iterum Pallas, rabido stimulata furore
  Disjicit irata jam sua tela manu.

Nec

Nec magis infeſtos jaculata eſt nubibus ignes,
  Argivas quateret quum furioſa rates.
Me miſerum! inſolito ſtupefactus fulminis ictu
  Terreor, & verſo cardine claudo fores.
Terreor, & fruſtra Galatea expectat amantem,
  Nec fruitur votis ille vel illa ſuis.
O immane nefas, atque irreparabile damnum!
  O ſcelus! o ſola morte pianda lues!
Si tam lenta illum tenuiſſet cura puellae,
  Gaudia Leandro nulla tuliſſet amor.
Non ſic Antiope medios abducta per hoſtes,
  Nec foret Actaeo Phaedra rapina duci.
Arcibus Orchomeni poſt mille pericula ſtratis
  Venit in Herculeos nata Creonte ſinus.
Per vada per ſyrtes Helenam raptura tetendit,
  Nec timuit ſaevas Darpana puppis aquas.
Thrax Phlegethontaeas laudatur vectus ad umbras
  Eurydicen Stygio ſurripuiſſe Jovi.
Solvat ut immiti Cepheïda rupe, minacem
  Victor Abantiades ſuſtulit enſe feram.
Nec mihi Tu tanti es, Galatea, neganda per imbres?
  Et potui ignava, turpe! latere domo?
Cur ego turbati metuens vaga murmura coeli,
  Neglexi dominam lentus inerſque meam?
Pro qua debueram, ſpreto diſcrimine vitae,
  Therodamantaeas ſollicitare feras,
Quae fuerat flammas medioſque adeunda per enſes,
  Cur per me votis excidit illa ſuis?
Poenitet admiſſi. Merui tua fulmina demens,
  Fulminibus magni plus metuenda Jovis.
Da veniam, Galatea, meae, mitiſſima, culpae,
  Néc rigido fultum cor adamante gere.
Munera, ſi crimen ſpectes, indebita poſco.
  Conveniunt formae ſed tamen illa tuae.
Ex oculis invita tuis clementia ſpirat,
  Quam niſi tu dederis, ſe dabit ipſa mihi.

ELE-

E L E G I A VII.

DE OCULIS GALATEAE.

NOs oculi cepere tui, cepere capilli;
Sed magis his oculi, pulcra puella, tui.
O nimium fortes oculi, volucresque sagittae!
O nimis ad flammas lumina nata meas!
Cur ego vos toties immotis laesus ocellis
Aspicio, & flammis do facibusque viam?
Queis mea mox arsura diu præcordia novi?
Do faciles aditus hostibus ipse meis.
Illi tranquillam mentis laesere quietem,
Qua potui nullo tactus ab igne frui.
Quod mea vicinae resonent suspiria sylvae,
Quod mihi per lacrymas uda teratur humus,
Quod mihi sueta quies sit onus, lectumque perosa
Membra negent solito fessa cubare toro,
Quodque tot insomnes (o quanta molestia!) noctes,
Quas ego juravi saecla fuisse, traham,
Quod nullae placeant, quamvis placuisse laborent.
Quod faveant studiis tempora nulla meis,
Quod mea multorum moveant lamenta cachinnos,
Hoc faciunt oculi, pulcra puella, tui.
Et tamen hos oculos non desino contemplari,
Utque mihi faciant vulnera, pejus amo.
Ah! quoties ea versa alio seducere conor,
Lumina conatus destituere meos?
Haec quoque si claudam, quod vix me posse fatendum est
Perrumpunt oculis spicula missa tuis.
Haud aliter, summo veniunt quae fulmina coelo,
Ipsa sibi faciunt, non remoranda, viam.
Quae mihi pro tantis persolvent praemia curis,
Hoc oculos doceas ipsa puella tuos.

Quum

Quum requiescere me thalamo patieris in uno,
  Meque tui socium vis, Galatea, tori,
His oculis, somno languentibus, oscula figens
  Excutiam somnos ore tepente tuos.
Tuque oculos leviter tollens te reddere somno,
  Languorem gemitu testificata, voles.
Oscula si repetam; dextra removebis amantem,
  Inque sinus recidet lenguida dextra meos.
Hanc ego complactar, teneraeque tenerrima figam
  Oscula, mox oculis illa negata tuis.
Quaeque novo rursus mea membra calore fovebit,
  Imponam collo pectoribusque meis.
Ille calor, calor ille meos accendet amores,
  Et sensim sidet cordis ad ima mei,
Has mihi nocturnum transpirans dextera rorem,
  Has mihi delicias dextera lassa feret.
Postque morae minimum tua cingam colla lacertis,
  Atque oculis referam basia certa tuis.

E L E G I A VIII.

D E A M I C O.

QUod rigido nuper glaciarunt cortice pectus
  Frigora Sithonias vincere nata niues,
Flectere millenae quod non potuere puellae,
  Geritur & Paphiae fit nova praeda Deae.
Uritur, ac blandos intra se concipit ignes,
  Et tener in tenero corde triumphat amor.
Victrici, Dea, cinge comas & tempora myrto.
  Sùccubuit telis ferreus ille tuis.
Ille licet triplici munitus robore sensit
  Laesisse irati Numinis arma jecur,
Laetaturque novo praecordia tostus ab aestu
  Spreta sub auspiciis aera merere tuis.

Ut vidi, digitis elapſa ſtupore remiſſis
  Decidit inſolitae nuntia charta facis.
Vix oculis adhibere fidem, vix credere lectis
  Suſtinui verbis. vera fatebor, Amo.
Nunc eat, & doctis porro confidat Athenis,
  Atque in Palladio nomine querat opem.
Quid juvat Actaeae ſtudia excoluiſſe Minervae?
  Quid juvat Aonio conſenuiſſe choro?
Unus amor tanti eſt (Muſae valeatis & artes)
  Ut mihi ſit vita carior ille mea.
Eripimus numeros Veneri, qui prima ſeveris
  Artibus & ſtudiis tempora noſtra damus.
Dulcius eſt dulces didiciſſe Cupidinis artes,
  Blandaque melliflui gaudia noſſe tori.
Non ego divitias Arabum, Galatea, paciſci,
  Hac, ſi te cogar, lege, carere, velim.
Non ego fulgentes Erythraeo litore conchas,
  Quas niger e rubris colligit Indus aquis.
Tu voti pars ſumma mei. Tu nectare Creſſo,
  Tu mihi Cecropiis dulcior una favis.
Per Te fama meis conſtabit ſola Camoenis,
  Solus & a veſtro nomine ſurget honos.

E L E G I A IX.

ERgo abiit, ſedeſque ſuas Galatea reliquit,
  Et ſecum innumeras abſtulit hinc Veneres.
  Quem ſibi manſuro foedere junxit amor?
Atque alium, pertaeſa mei, ſibi quaeret amantem,
  Et mihi ſacratas auferet alter opes?
Alter candidulae dextram committere dextrae
  Et pedibus tacita ſuſtinet arte pedes.
Sic praeſagus amor, qui fraudes novit amantum,
  Dictat, & abſentem cuncta timere jubet.

Di-

Divinosque modos mirabitur ore canentem
  Alter, & argutos imbibet aure sonos.
Ah! quoties nemorum frondes captabit & umbras
  Invisum Superis nostra secuta ducem?
Qui solis incertum animum tentabit in agris,
  Et mille insidiis in sua vota trahet.
Forsitan & lacrymas, & planctus addet amaros.
  Artibus his poterit nostra puella capi.
Ah! quoties gratum, quem tingit thea, liquorem
  Hausturae potum subdolus ille dabit?
Et digitis ludet, dum pocula tradit, & artes
  Discet ab ingenio, quod dabit illa, novas.
Dumque alii patinis, tacito pascitur amore
  Atque supercilio signa loquenta dabit.
Et gemet & suspirabit, quasi scilicet apta
  Verba locuturum non patiatur amor.
Et quid ad haec Galatea? novis incensa favilis
  Se dabit aeterno forsitan illa jugo.
Quid si conspicuus flammis radiantibus aether
  Fulgeat, & noctu Luna silente micet,
Externo decepta viro conscendere tecti
  Summa per errorem, quo vocat ille, volet.
Scilicet ut propius coelum tueatur & astra,
  Ducitur ad summam nostra puella domum.
Et si forte gradu pes fallere creditur uno,
  Lapsurae quoties porrigit ille manum?
Quosque ipsi optarent Superi, complectitur artus,
  Forsan & invito carpit ab ore rosas,
Basiaque (infandum!) mea subripit. Improbe, cessa,
  Ultoremque time, qui gerit arma, Deum.
In tua damna ruis. Nostras ne tange favillas.
  Sacrilegum ferient fulmina missa caput
O mihi si liceat tacitos effundere questus?
  Sic tamen ut questus audiat una meos.
Et sibi devotum verbis soletur amantem
  Mollibus, & firma laudet amare fide.

O nox innumeris haud impar una diebus
  Quae ſpondes animo gaudia tanta meo!
Luna neget tremulum concedere lumen amanti,
  Contineant nitidum ſidera cuncta jubar.
Non tenebris, non nocte, oculi velantur opaca,
  Illuſtrat radiis quos Galatea ſuis.
Indignere licet, Phoebe, fateare neceſſe eſt,
  Candorem ſuperat purior illa tuum,
Purior aeternis, quas fun ſunt ſidera, flammis,
  Non extinguendas vibrat alitque faces.
O mea Lux, quam fata meis amplexibus arcent,
  Dum ſpes alternat noſtra timorque vices,
Seu memor es noſtri ſeu immemor; ignis inhaerens
  Me tamen immemorem non ſinet eſſe Tui.

E L E G I A X.

EPISTOLA AD GALATEAM.

Pars animae; Galatea, meae, ſi cura Relandi
  Ulla Tui ſupereſt, & tibi perſtat amor,
Si maneo, qualis te non abſente manebam,
  Accipe, quae calamo verba tremente damus
Plus calamo mens ipſa tremit, dubiisque procellis
  Acta per adverſas pellitur aegra vias.
Nam modo te memorem noſtri mens credula fingit,
  Teque datae fidei poenituiſſe negat.
Forte etiam Galatea ſuum ſuſpirat amantem,
  Dicimus, ardores & fovet illa meos.
Et modo diverſos alio flexiſſe calores,
  Et non conſtanti te queror eſſe fide.
Forte peregrinis, ita ſuſpicor, uſta favillis
  Alterius thalamos praeferet illa meis.
Atque aliquis priſcae jactans inſignia cerae
  Immenſo claros ordine texit avos,

Ar-

Arvaque & Aſſyriis faſtigia fulta columnis
  Fingit ad arbitrium vaſta, ſtruitque, ſuum.
Quemque ſibi peteret tentata ſuperbia mundum
  Addit, & e rubro grana petita mari.
Ah ! mea, & o utinam certo mea, quo tibi magna
  Nomina, & immenſae, quas dabit alter, opes?
His capiare, cave. Non his ſatiata cupido eſt.
  Copia perpetuam non levat aucta ſitim.
Si bene, quid ſit amor, quid ſit Venus ignea, noſſes,
  Blanditiaeque leves, & ſine fraude joci,
Oſculaque, & ſi quid cupido plus reſtat amanti
  Non eſſes thalamis ſurripienda meis.
Nulla tuam poſſent a me divellere mentem
  Nomina, nec flammis tu capercre novis.
Nuda Venus nulloque puer laudatur amictu:
  Non auro aut gemmis flectitur ullus amans.
Arſit Priamiden, mortali ſtirpe creatum
  Oenone, Clario praepoſuitque Deo.
Endymion potuit coelo deducere Phoeben,
  Montibus errantes dum redigebat oves.
Quam non aetherea deductus origine ſanguis,
  Non gazae poterant flectere, flexit amor.
Omnia nil in amore juvant. Amor omnia praeſtat
  Solus, & innumeras exhibet unus opes.
Tu mihi cura manes. Tua me delectat imago,
  Senſibus occurrens nocte dieque meis.
Convenit interdum comitum chorus & mihi clamat,
  Quid trahis hic moeſtos, deſidioſe, dies.
Nos ſequere & lente viridi ſpatiemur in umbra,
  Delectetque oculos multa puella tuos.
Scilicet ipſe colar, nemoroſaque tecta frequentem,
  Tecta procul votis incolat illa meis,
Ipſe aliis capiar, dum me Galatea reliquit,
  Forma Cytheriacae par Galatea Deae.

Horum aliquis calami lusu GALATEA notatum
  Viderat, adscriptos obstupuitque modos.
Sic Te prodis, ait; quae sit Galatea requirit,
  Millenasque vaga suspicione notat.
Nec tamen assequitur multis e millibus unam.
  O soli tantum flamma scienda mihi!
Saepe per incultas sine lege vagamur arenas,
  Et juvat in sterili procubuisse solo.
Silva, suburbanis quae frondibus allicit urbem,
  Tam pede trita meo, quam pede trita tuo,
Saepe meos gemitus inter sua murmura condit,
  Dum querulae querulum flere videntur aves.
Illic castaneae molles tua nomina servant,
  Quam bene nominibus nomina juncta meis.
Una quidem ante alias incisa parte superbit,
  Crescit &, in titulos ambitiosa meos.
Illic arboribus demens mea vulnera narro,
  Et male desertum me superesse queror.
Quem nisi spes reditus certissima jam super esset,
  Tranasset Stygios flebilis umbra lacus.
Illic saepe tuos lego per vestigia gressus
  Et loca judicio saepe probata tuo.
Matutina mihi quoties praevertitur Eos?
  Haerentem quoties deserit acta dies?
Flere meos casus mihi fingitur, humida rore
  Quae narat, & lacrymas vix capit herba meas.
Has ubi nos hesterna dies duxisset in umbras,
  Se referunt animo gaudia lapsa meo,
Quae fatis praerepta diu ploramus acerbis,
  Atque illo, memini, solvimus ora modo.
Silva, nemusque, meis oculis gratissima Tempe,
  Conscia deliciis, silva nemusque, meis
Dilectae salvete umbrae, quas praefluus amnis
  Excipit irriguit, & mihi reddit: aquis.

Si

Si vobis devota placet Philomela querelis,
 Quid prohibet, moeſtus pauca queratur amans.
Hei mihi, quam veſtrâ ſors eſt mea pejor? iniquis
 Nos agimus fatis & ſine ſole dies.
Vos licet acris hyems cultu ſpoliarit, ademtas
 Reddit, & ornatu, ver, meliore comas.
At mihi jam toto mea Lux non redditur anno.
 Ver rediit vobis, & mihi perſtat hyems.
Jam reduces veſtris Zephyri tepuere ſub umbris,
 Noſtra tamen Zephyri vota referre negant.
Deſeruit patrios temeraria Nympha penates,
 Auſa procelloſo credere vela noto.
Dî faciant ventis Galatea reducta ſecundis
 Multa ſub hac figi baſia fronde velit.
Nec lateri comes ire meo bene juncta repugnet,
 Aut in gramineo feſſa jacere toro.
Tunc ego vos (ſi fama meis venit ulla Camoenis)
 Dicere victuris poſt mea fata modis,
Tunc ego vos ſero nitar celebrare nepoti,
 O nemora, o dominae grata latebra meae!
Vobis Pauſilypus cedent, & Theſſala Tempe
 Gloriaque Auſonii, Tiburis umbra ſoli.
Haec ego, dum procera comis nutantibus arbor
 Annuit, & trunco ſigna tremente dedit.
Omine tam fauſto ſenſi fugiſſe dolores,
 Atque animum dubios deſeruiſſe metus.
Ipſa videbaris jam tum mihi reddita, quamvis
 Nunc quoque abes, votis uſque petenda meis.
Hactenus incaſſum nos omnia vovimus, & Tu
 Exiguum pateris pondus habere preces.
Ergo veni, dilecta, veni, nec ámata morare
 Gaudia, ſpes noſtras effice lenta ratas.
Quae Tibi cauſa morae? vetus an deſerbuit ardor,
 Et nova fervoris ſunt alimenta tui?

Quae vix ut credam, timeo. Jubet illa timere
Qui ſemper miſerum me comitatur amor.
Tu, precor, abſentis memorem Te vivere noſtri
Scribe, niſi ſcripto ſis prior ipſa tuo.
Mille modis tuto mittetur epiſtola nobis
Hoc mihi ſi poſſis dicere, quantus eram!
Nullus enim noſtris iret ſine nauta tabellis,
Narrarentque meam ſingula vela fidem.
Quod ſupereſt, chartae quam perlegis, oſcula figo.
Oſcula, quae tumidas transvehet Eurus aquas.
Donec ad optatam ſine me delata puellam,
Deliciis Domini ſint fruitura ſui,
Forte tuis, ſi noſtra manes, rapienda labellis,
Invideo ſcriptis quae miſer ipſe meis.

E L E G I A XI.

DE GALATEA ABSENTE.

QUis novus exagitat mentem dolor, inque ſilentes
Diſtrahit ignarum, qua velit ire, vias.
Quo teror? a tergo immenſae ſpectantur arenae.
Fronte patent oculis aequora vaſta meis.
Quisquis ades, tacitoque vagantem litore cernis,
Vota per has neſcis quanta ferantur aquas.
Altera, tot Charitum ſedes, domus illa Dearum,
Eſt deſideriis ora petita meis.
Tu licet effuſo tollaris ad aethera plauſu,
Da veniam dictis, patria terra, meis.
Gaudia nulla mihi, ſimul ac Galatea receſſit,
Delicias nullas noſtra miniſtrat humus.
Tunc abiit decus omne, ſimulque abiere lepores,
Et media videor vivere Sardinia.

Tunc

Tunc licet usque meis tua lustrem compita plantis,
  Delectant oculos compita nulla meos.
At simul ac nostris Galatea adlabitur oris
  Lux mea, rara tui dos, Galatea, soli,
Tunc rediit decus omne, simul rediere lepores,
  Et media videor vivere Thessalia.
Tunc si forte tuas mea vita subiverit umbras,
  Pullulat illecebris quaelibet umbra novis.
O utinam, sed vana precor, mihi fata dedissent
  Quas amo delicias per vada salsa sequi!
Nunc lacrymis gemituque animum torquemus inani
  Et bibulam tepido rore rigamus humum.
Talis ab Aemonio solventem litore planxit
  Thessala Phylaciden Laodamia suum.
Talis ab aetherea fugientem Thesea Naxo
  Flevit inornatis Cressa puella comis.
Infestum pelagus primas mihi porrigit undas.
  Et pressa invitos tingit arena pedes.
Quis dolor ante oculos odiosum cernere fluctum
  Provehere, heu! nostram debuit ille ratem.
Debuit illa meam comitari lympha carinam,
  Donec in optatos sisteret acta sinus.
Hei mihi, quod surdo facimus convitia Ponto,
  Non profecturas respuit ille preces.
Vovimus incassum. Tumidis obmurmurat undis
  Et medio Nereus supprimit ore sonos.
Applicet artifices utinam mihi Daedalus alas,
  Quae moveant humeros sustineantque meos:
Nulla Caledonio facerem nova nomina Ponto,
  Nec facerem, coeli qua calet ora, viam.
Aut hoc, quod vastis spatiis diffunditur aequor
  Cogat in angustum Diva Deusve fretum.
Acciperent nostros vada caerula protinus artus,
  Et patriae possem dicere, terra vale,

Qua mihi, tot curis quem fata dedere premendum,
  Primus Apollineo fulſit ab axe dies.
Terra vale dilecta, vale cariſſima nutrix,
  Abſtrahor, atque alio gratior ora vocat.
Neſcio quae laetum pertentant gaudia pectus,
  Dum medio videor jam fluitare mari.
Dum mihi provecto propiora cacumina canent,
  Deſtituuntque oculos rura Batava meos.
Credula mens nimium plaudens in imagine falſa
  Laetitiae ſpeciem, quam ſibi fingit, habet.
Ah! nimium brevis, & certo peritura voluptas.
  Dum procul a votis cogor abeſſe meis!
Nuper, inexperto mihi tunc ita viſa, canebam
  Leandri querulis triſtia fata modis.
At nunc felicem merito celebramus amantem,
  Nabilis ad dominam quem tulit unda ſuam.
Hoc mare (quis dubitet) non eſt tractabile nauti.
  Scimus, ut iratas concitet aequor aquas,
Et modo ſideribus tumidos permiſceat aeſtus,
  Et modo turbati ſidat ad ima vadi.
Tu potius, mea vita, redi, longoſque per annos
  Te mihi, meque Tibi ſit, Galatea, frui.

E L E G I A XII.

QUaerimus incaſſum miſeris ſolamina flammis
  Immenſo profugos quos juvat eſſe mari
Dum procul a domina flammas procul eſſe putamus,
  O triſti laeſum vulnere, quiſquis amat!
Quum nobis aderat Galatea urebat amantem,
  Nunc abſens geminat, quas tulit ante, faces.

Fru-

Fruſtra ego mutavi terram, Batavosque reliqui,
  Ut fugiam, ſequitur, nec fugit, acer amor.
Quot mihi ſolliciti ſuperata pericula ponti,
  Quot mihi ſunt longae fata ſiniſtra viae?
Et tandem peregrina ſinu me terra recepit,
  Quam patriae poſſem praepoſuiſſe meae,
Una niſi arcano ſibi me junxiſſet amore,
  Et faceret Batavum dulcius eſſe ſolum.
Hic, quod abes, moeſtis frangor, Galatea, querelis:
  O decus! o animi gloria magna mei!
Hic ego Te ſolam ſuſpiro, tuoſque calores,
  Quos mihi dent firma Di ſupereſſe fide.
Ne forte externo mea ſpes rapiatur ab hoſte
  Et ſegetem ſternat falx aliena meam.
Infelix quoties praeſentia gaudia fingo?
  Et miſer abſenti credor adeſſe Tibi?
Saepe tuas manibus junctis errare per umbras,
  Saepe tuis vidior baſia ferre genis,
Saepius in ſolita projectus molliter herba
  Amplexuque tuo colloquiiſque frui..
Haec ego dum meditor tacitum mirantur amici
  Quo raperis? dicunt. Quae tibi cura nocet?
Lumina neſcio quid teneri ſpirare videntur.
  Cernimus, O quid nos fallere credis? amas.
Erubui, nec enim valui depellere culpam.
  Paſcebant flammae me Galatea tuae.
Eſt tamen hic Rhodope patriis celeberrima terris,
  Dum licet, haec oculos detinet una meos.
At non illa meos a Te deflexit amores.
  Reſpectu tantum tangor amore tui.
Illa tui ſimiles aliqua ſub imagine vultus,
  Si poſſint ſimiles eſſe, puella gerit.
Eque ſuis oculis, ſed non tua, fulmina mittit,
  Quae tamen ad flammas ſunt minus apta meas.

Inque pari dociles ponit ſtatione capillos.
Quaque ſoles, teneros dirigit arte pedes.
Et, quae te deceant, humeris ameletidas aptat.
Et premiter ſtrophio vincta papilla pari.
Ut Tibi non par ſit (nec enim ſe dicere vellet
Ipſa, modo videat te ſemel illa parem)
Neſcio quo tamen illa modo me tangit & urit,
Viſaque me toties admonet illa tui.
Sic ubi ſe extremo demerſit in aequore Titan,
Et rapuit mundo quas dedit ante, faces,
Suſpicimus nitidae radios & cornua Lunae,
Debilius Phoebo ſpargat ut ipſa jubar.
Ah! quoties dixi, niſi me Galatea teneret,
Eſſet, vel poterat forſitan eſſe, mea.
At momenta tuae libranti ſingula formae
Judicio ſordet caetera turba meo.
Ah! quando dabitur Batavaſque reviſere terras
Et formam cupida mente notare tuam,
Ut mihi vileſcat Rhodope, tibi proxima forma
Et teneas animum ſola, puella, meum.
Fallor? an hinc vires animus capit, & ſibi plaudit?
Omne, quod eſt pulchrum, cedat in orbe Tibi.
Nulla puella meos a Te revocabit amores,
Ut videant ipſas lumina noſtra Deas.

E L E G I A XIII.

DEFLET OBITUM GALATEAE.

Ergo erat in votis ea vivere tempora noſtris,
Queis mihi ſunt toties irrita vota mori?

Mors properata veni, quid adhuc mea gaudia differs?
Pelle moras, vitae ſtamina rumpe meae.
Vita mihi poena eſt. Venies gratiſſima nobis.
Ah! mihi jam fruſtra ſaepe vocata veni.
Paſcimur his miſeri noctesque dieſque querelis,
Et tamen ingratum ferre jubemur onus.
Vivimus inviti, ſi poſſit vivere credi
Ipſe ſuae dominae morte ſepultus amans.
Me miſerum! illa animae quondam ſpes unica noſtrae,
Ingenio cauſam quae dedit una meo,
Illa mihi toties reliquis praelata puellis,
Et Veneri formâ par Galatea, fuit.
Noſtra fuit nigriſque indigna reconditur umbris.
Hei mihi, quod poſſim dicere, Noſtra fuit!
Ergo ego Te nunquam, fuſis in colla lacertis
Excipiam gremio, Nympha beata, meo?
Nec mihi ſperato toties ſociabere lecto?
Et non libata virginitate cadis?
Ergone funeſta clauduntur lumina nocte,
Quae toties animi flammа fuere mei?
Quae toties noſtris cantata fuere Camoenis
Lumina, perpetuas mittere docta faces?
Ergone compoſitos undae ſolvere capillos,
Quos Venus ad cultum quaereret ipſa ſuum?
Candidaque irata foedarunt pectora fluctus,
Admotas potius apta fovere manûs?
Forſitan, O mea Lux, dum te jactata profundo
Pars lacera everſae ſuſtinet una ratis,
Et gemitu extremo mea nomina ſuſpirabas,
Ora ſuperfuſo preſſa fuere mari.
O facies rerum miſeranda! O triſtia fata!
O dolor in numeros non revocande meos!
Scilicet hoc praeſaga mali mens ante timebat,
Quum mihi dicebas, non reditura, vale.

Vix ea ſuſtinui, ſed ad haec, Poſt pauca revertar,
  Pectora neſcio quo preſſa fuere metu.
Nunc miſer experior nimium divina futuri
  Omina quae ſenſi, non caruiſſe fide.
Hei mihi? cur Batavo deducta eſt littore puppis,
  Illa procelloſis praeda futura notis?
Quae Te, quae tecum mea gaudia ſuſtulit, & me
  Aeternum a votis juſſit abeſſe meis.
Illa dies nigro funeſta notanda lapillo,
  Excidat e faſtis, Belgica terra, tuis.
Flete meam ſylvae, dilectaque rura, puellam,
  Non iterum tenero rura terenda pede.
Vos ego, dum veſtris Galatea errabat in umbris,
  Dixi Theſſalicis anteferenda jugis.
Vera quidem dixi. Sed nunc decus omne receſſit,
  Omne decus veſtro contulit illa ſolo.
Non iterum Zephyri miſcebitis exhalantem
  Ore animam veſtris laeta per arva ſonis
Nec ſparſos ſine lege in lactea colla capillos
  Murmuribus dabitur ſollicitare novis,
Flete meam ſontes, Batavaſque ſecantia campos
  Flumina, jam lacrymis turgidiora meis.
Flete ſuburbanae, quas una preſſimus, herbae;
  Non iterum tantas excipietis opes.
Non iterum caſtae ſpectabitis oſcula dextrae,
  Oſcula coeleſtes apta movere, dari.
Non iterum noſtris languebit Nynpha lacertis,
  Quae fortunato gaudet in Elyſio.
Nec mecum riguae projecta in margine ripae
  Formoſo vitas ore beabit aquas.
Ah! quoties, ut Te poſſent, formoſa, videre,
  Naiades fluctus detinuere ſuos?
At qui, ceſſuri ſine fine urgentibus undis,
  Te ſimul & gratum deſeruere locum.

Nil

Nil nisi flere lubet Lacrymae, suspiria, planctus;
Delectant animum sola, tenentque, meum.
Aut ego litoreis errabo solus arenis,
Qualis ab infido Cressa relicta viro.
Aut vox innumeris singultibus interrupta
Afficiet gemitu sidera summa suo.
Qualis populea latitans deserta sub umbra
Daulias Ismarium foemina luget Ityn.
Aut nomen Galatea tuum cava saxa docebo,
Ut possint gratos reddere saxa sonos.
O formosa, oculisque diu gratissima nostris,
Pro verbis lacrymas accipe, Diva, meas.
Da veniam, dignis quum desint verba querelis,
Quod mea tam justus suprimat ora dolor.
Mens mea, sacra Tibi, castis contenta manebit
Lusibus, ulterius nil habitura tui.
Et tibi constantes etiam post funera flammas
Offeret. Elysiis, & tibi, juncta choris

HADRIANI RELANDI

ELEGIA

AD

NOBILISSIMUM ATQUE SUIS VIRTUTIBUS ET NATALIUM SPLENDORE ILLUSTREM

GULIELMUM BENTINGIUM,

EQUITEM, VICE COMITEM IN WOODSTOCK, BARONEM IN CIRENCESTER, &c.

PEREGRE PROFICISCENTEM.

GULIELME, Invicti ſoboles generoſa Parentis,
Illuſtrans veteres nobile ſidus avos,
Pars animae, GULIELME, meae, mea gloria, nomen
Qui mihi ſcis nullum carius eſſe Tuo.
Ergo dies venit, qua nos, patrioſque penates,
Deſeris, o! lacrymis non revocande meis,
Atra dies, quam praecipitem mihi fata tulerunt,
Fata nimis voto pernicioſa meo.
Nec Te, feſtivis actae ſermonibus horae,
Tritaque veloci proxima ſylva rota,
Nec juga, nec ſaltus laetis venatibus apti,
Multaque, quae nuper grata fuere movent?
Nec Te deliciae, quas continet Haga, nec illae,
Quas Tua, Pauſilypi nomine dicta, domus,

Nec

Nec Te pressa Tuo toties pede litora tangunt,
  Prima Caledonii quae ferit unda maris?
Nec nemus, Haganae quondam primordia sylvae
  Quod media priscum nomen in Urbe tenet,
Qua gemino lateri praetexta palatia surgunt,
  Magnorum titulis nobilitata virum.
Queis Tua structa recens amplum domus addit honorem;
  Quae dominum frustra moeret abesse suum.
Vidi ego, vicinis Dryadas lugere sub umbris,
  Antraque diffusis coeca subire comis,
Inque suburbanis, Tua quae videt Haga, viretis,
  Luctum, qua poterant, singula, voce, loqui.
Ergo sines, dicenda Tuo de nomine Tempe
  Deserti speciem moesta referre loci?
Ille ego, qui toties Tecum nemora illa subivi
  Graminei captans commoda blanda tori,
Quo Tecum recubans saevos Hyperionis aestus
  Et Pharii poteram spernere tela canis,
Non illa posthac, sine Te, spatiabor in umbra.
  Delicias Tecum perdidit illa suas.
Quo mihi tot nemorum frondes, &, gaudia Regum;
  Hesperidum Batavo consita poma solo?
Quo mihi tot fontes, admotaque culmina coelo,
  Quique novo rursus flore superbit ager?
Quo mihi perpetuo decurrens murmure rivus?
  Et nata, ut somnos provocet, aura, leves?
Haec, adamata prius, nunc non adamanda, relinquo,
  Dum Tu solus abes, dos, GULIELME, loci.
Ne tibi sit tanti peregrinas visere terras,
  Per mare, per dubiae mille pericla viae.
Pausilypus. singas, & proxima Mergilline,
  Omnia, quae retulit fama benigna, dabunt.
Conspicies tepidas, licet, & mirabere, Bajas.
  Ionii cernes aequora vasta maris.

Tu-

Tuſcula Te excipiet tellus, Anienaque ſummis
In Tiberin praeceps lympha voluta jugis.
Nec tamen invenies, niſi nos praeſagia fallunt,
Tam longae pretium grande fuiſſe viae.
In Tua tecta redi, ſuetaſque excurre per umbras;
Pauſilypum, Bajas, haec Tibi terra dabit.
O utinam patriae cedat G U L I E L M U S amori!
O utinam Batavas cernere poſſet opes!
Quid querimur? Nil vota valent. Sententia perſtat.
Carmina propoſitum nulla morantur iter.
Certus es ire tamen, patrioſque relinquere fines,
Regnaque vicino ſole peruſta ſequi?
I, quoniam precibus non eſt locus, i pede fauſto,
Quo Tua Te virtus, & Tua vota vocant.
Jam Tibi componat tumidas Rex aequoris undas,
Et facilem ſternat per ſua regna viam.
Sive lubet veſtros primo luſtrare Britannos,
Et non ignotum findere puppe ſalum.
Seu lubet exemplo priſci dare vela Rutilî,
Et legere Hadriaci litora curva maris,
Seu Tibi Sicanii portus, Aetneaque rura,
Seu Veneta in mediis ora petatur aquis.
Si terra tentabis iter, rapidiſque ferentur,
Per juga, per valles, eſſeda veſtra rotis,
Nulla repentino Te laedant obvia caſu.
Cogant ingratas nectere nulla moras.
Nec te difficili medius ſol torreat aeſtu,
Nocturno rigeant nec Tua membra gelu.
Laeta Tibi, qualis Saturni luſſit in aevo,
Fulgeat, aeterno candida vere, dies,
Aeolus invito nocituros carcere ventos
Comprimat, & Zephyros mittat in arva ſuos
Nulla Tibi deſcendat hyems, nullaeque procellae,

Nulla

Nulla refulsuro fulmina missa polo
Nec pedibus subjecta Tuis subsidere tellus
Audeat, atque ima murmura condat humo.
Omne Tibi, qua carpis iter, se sternat, & omne
Lilia cum violis fundat odora solum.
I faustis, GULIELME, avibus; nostrique memento,
Quem Tibi mansuro foedere junxit amor.
Atque oculis lustranda Tuis ea moenia vise
Quae veterum nuper scripta legenda dabant.
Antiquae quoties excelsa palatia Romae
Depinxi rudibus, Te cupiente, notis?
Hac ibat Tiberis (calamus monstrabat euntem)
Hîc steterant magni templa superba Jovis.
Illic Tarpejae rupes, mons Coelius illic,
Appius hic, Latiae maxima fama viae.
Nunc pascent oculosque Tuos, pedibusque terentur,
Quae mentem toties detinuere Tuam.
Multa, animo deleta Tuo, tunc visa, recurrent:
Terraque pro fastis quaeque futura Tibi est.
Ticini flumen Romana cadavera Poenos
Mersisse invitis mille queretur aquis.
Quum Trebiam cernes, succurret fusa juventus,
Tactaque nocturno castra Latina dolo.
Litora Te diram stragem Thrasymena docebunt,
Agmina barbarica Martia pulsa manu.
Si Cannas spectare juvat, Campanaque rura
Visere, an Hannibalis non meminisse potes?
Quid non Roma dabit? Quae Te perducet in Urbem,
Esseda Flaminiâ siste Britanna viâ.
Atque Urbem summo de culmine contemplare,
Praesidium Latii grande, decusque, soli.
Hic Tibi magnorum curas & praelia Regum,
Ac terra & vasto parta tropaea mari.
Hic Tibi, quae quondam fuerant, nunc diruta bello,
Effin-

Effinges animo, templa vetusta, Tuo.
Fultaque marmoreis spatiosa theatra columnis,
Vix e ruderibus nota theatra suis,
Haec ubi conspicies, Romae, scio, fata dolebis.
Haec lacrymas poscunt, elicientque, Tuas.
Sed Romae quid damna queror, quum me mea tangant?
Materies elegis aptior illa meis.
Tu quod abes, GULIELME, quod invida fata negarint
Me discedenti claudere posse latus:
Quod metuam, ne quo forsan laedare periclo,
Haec est tristitiae summa caputque meae.
Quod superest, faciam. Submissa mente precabor,
Ut faveant votis terra fretumque Tuis.
Ut citus in patriam redeas, salvumque relicti
Te reducem videant in Tua tecta lares.

O D E

IN LAUDEM
OESEOS LUCRETIANÆ
QUAM

Omnium φιλομούσων examini,

E T

Placido cujusvis benevoli lectoris judicio modeſtè ſubjicit

ADRIANUS REELAND:

Quo reſurgit littore publica
Lux Univerſi, chryſolithis nitens
Quo Phœbus Eoo rubentem
Quadrijugum vehit orbe currum

Et quo recedens occulit igneos
Supinus axes, Heſperiæ juga
Quo fulgidus ſplendor coronat
Perpetuum rutilantis aſtri,

Laudanda latè Muſa Lucretii!
O eruditæ ſidus adoreæ!
Quod maximos ſæcli vetuſti
Æquiparat numeris Poëtas:

Cujus remotos per populos means
Durabit ingens gloria perpetim,
Lux donec in flammas ituris
Exitium dabit una terris,

Te, Musa, dicam: Te super arduas
Egressa nubes, culmina Caucasi
Luctabor efferre. O tenellis
Sterne viam per acuta plantis!

Exuberantis quem sæpientiæ
Hic cerno fontem! qualia pectoris
Hic signa perdocti refulgent!
Quanta gravi canit ore vates

Sublimioris carmina judicî!
Ut fertur altis flumen ab Alpibus,
Sic deferens secum ruenti
Attonitas rapit amne mentes.

Sæpe hinc, profundo captus ab alveo
Sententiarum, queis validus fluit,
Et mentis & linguæ carebam,
Res superas meditatus, usu.

Subnixa nugis somnia vilibus
Non hic recenset, ludicra, turpia,
Quæ molliter mulcent amantes
Eloquii, sed inanis, aures.

Hæc sit poesi materies levis
Vatum priorum grata canentium
Figmenta, queis plausum merentur,
Verba sono reputantis orbis.

Hon-

Honeſtiori ductus ab impetu;
Res, noſter, ipſis fontibus eruit
Naturæ, & oſtendit ſagaci
Se ſtudio coluiſſe Muſas.

Seu prima mundi, tot ſapientibus
Quæſita Grajûm, principia explicat,
Rerumque ſcrutatur latentes,
Ingenio meliore, cauſas.

Seu poſſe ſciri, contra Academicos,
Res univerſi perſpicuè docet;
Et ſenſuum fraudes jocoſo
Excipit, ut dubias, cachinno.

Majora cœli ſeu duo lumina,
Certasque motûs, quas ſubeunt, vices,
Et ſolis ac lunæ, venuſto
Proſequitur calamo, labores.

Seu, quas metalli, fiſſa ſalubribus
Venis, recondat divitias humus,
Seu grandinem narrat, niveſque,
Et tepidis grave fulmen auris.

Seu quâ liquescant ſulphura, quâ crepent
Fornace flammæ, quam glomerent picem
Fumorum, & avulſas ruinas
Æthereis agitent caminis

Ætnæ, tonantis culmine, vertices.
Seu quis Veſævi turbo frementis, &
Mirabiles ſtudet per artes
Ignivomos aperire montes.

Seu ſtare terram firmiter aſſerit
Centro univerſi, ſole volubiles
Verſante currus; veritatem,
Augurio licet, aſſecutus.

Nam verè id ipſum creditur arduum
Firmare noſtræ jure decempedæ,
Clarique diſtinctique captûs
Judicium fugit, & tribunal

Solius audit cœlituum Patris,
Qui voce ſacrâ ſæpius indicat,
Certisque telluri quietem
Attribuit, ſine lite, verbis.

Par eſt politis carminibus decor;
Par eſt venuſtas. Materiam rudem
Quam melleo veſtit lepore?
Quam nitidis ſtruit illa verbis?

Qua fuſa tellus Auſonis antea
Non ſenſit aëris murmure tibiæ,
Non ante ſacratas adire
Romulidum numeris ſorores

Qui primus alto ſuſtinuit pede:
Qui tam efficaci atque inſuperabili
Splendore rerum provocavit
Quotquot erant, quot eruntque vates;

Ut vel diſertæ fons opulentiæ,
Latinitatis maximus arbiter,
Ut Tullius magnum æſtimârit
Hunc animo, ſed & arte, ſummum.

Hi

Hi nempe Athenis. præsidibus duo
Vixere iisdem: mox sapientiam
Rumore vix notam volucri
Belligero Latio intulere.

Marens, solutæ flumine copiæ,
Carus, ligatis Piëridum sonis
Complexus est artes, & urbi
Tradidit ingeniosiores.

Verè stupendo plenum opus impetu!
Tantisque dignum Atlantibus! improbo
Qui tale tentavere nisu,
Innumeris memorentur annis.

Nec illa tantum cingit adorea
Frontem Lucretî. Vitruvius, Nepos
Et Gellius, Naso, gravisque
Thebaidos celebratus auctor,

(Ne Vossios aut Scaligeros loquar
Recentioris lumina sæculi,
Ne Barthios, Stradas, Marullos)
Unanimes meliore vatem

Ornant coronâ: fulcra labantium
Scientiarum, postgenitis duces,
Quos doctior latè patenti
Circuitu veneratur orbis.

Quid? quod notatum Grammaticis legam:
His sæpe campis Virgilium sibi
Non pauca legisse, æmulatum
Mellilegas Latii volucres.

Quod ſi ligati carmine dux gregis,
Vatumque præſes, grandiloquus Maro
Cenſetur, hunc qualem putamus?
Qui meruit docuiſſe tantum.

Poëſeos ſublimis Apollinem,
Conſentienti Caſtalidum choro
Cui laurus offertur perenni
Fronde ſacros religans capillos?

Sed quæ invidentum murmura! (nam ſolet
Paſſim ire magnis ingeniis comes
Calumnia, excelſam maligne
Dente petens inimica famam)

Nomen Poëtæ condere ſuſtinent?
Ultore verſu mox removenda, nec
Labore diſſipanda magno,
Turgidulis ut avena ventis.

Rubiginoſis aſpera vocibus,
Duriſque clamant horrida, nuſpiam
Adſperſa Muſarum lepore,
Carmina; nec meritum cavillis

Injurioſis excipiunt virum,
Scabroſque fingunt verſiculos, ea
Quos ſæcla cunctis prætuliſſe
Macrobii Furius fatetur.

Et poſt, ſecutis temporibus, ferunt,
Ornatiori aſſueſcere vix ſtylo,
Aut, mitius cultas, amare
Pieridas potuiſſe, Romam.

Hin

Hinc sæpe Flacco, temporibus Titi,
Lucilianos præposuit modos,
Glandesque captavit, repertis,
Barbara posteritas, aristis.

Sectatus autem si genium sui
Credatur ævi, seque adamabilem
Præstare tentarit legenti,
Quid meruit vitii Poëta?

Nec destitutum censeo gratiæ
Limatioris flore Lucretium,
Tersumque sermonem & disertum,
Qui nequeat Ciceronianæ

Orationi cedere, (si fides
Sit danda multis) non imitabilem
Versu assecutum puritatem,
Præcipuis placet eruditis.

Quanti labores! tam sterilem rudem
Gargettianam quod sapientiam
Immitibus metris ligârit,
Ausonias imitatus artes;

Cum linguæ egestas, & novitas rei,
Ipso fatente in fronte voluminis,
Nec plana Grajorum reperta,
Difficiles pariant camœnas.

Tentanda doctis illa forent viris,
Queis ficta vanis delitiis placet
Fabella, queîs excogitati,
Ingenio volitante, versus;

Tentanda Momis illa loquacibus;
Qui ſæpe famæ laureolam ſuæ
Hinc, inde, venantur, celebre,
Qua poterint, lacerando nomen.

At ſi refertam ſordibus impiis
Fœcem reprendant: Num vitio reus
Damnatur uno? Num ſepultas
Hac cuperent ratione Muſas?

Non ſic Poëtam nox Acherontii
Livoris atrâ condet arundine,
Qui luce non vanâ nitentes,
Tartareo levat amne vultus.

Tanta eſt ſonori vis modulaminis,
Quæ vel minaces detineat feras,
Menteſque ducentem ſecutas
Non humili rapiat volatu.

Fallorne? lenti ſubſiliunt pedes,
Ceſſantque ſuetum currere tramitem,
Et neſcio quantis faventes
Verticibus minitantur alæ.

Decedere urbi jam ſtupeo domos,
Ipſaſque turres: Oceano rates
Jam ſubtrahi cerno: levemque
In globulum coiiſſe vaſtum

Telluris orbem miror, & horridæ
Nubi involutum lumine proſequor
Intentiori; jam micantes,
Ecce, locum capit inter ignes!

Ergone ſummum ſic datur æthera
Tranare, nullæ quem nebulæ tegunt?
Terramque depreſſam canentis
Deſerere auſpicio Poëtæ

At, te, ſuperbis fulta curulibus
Quem fama curſu præcipiti vehit
Ad ſiderum celſos receſſus,
Cœrulei per inanis orbes,

Vates Lucreti! te memorabili
Canende buxo! nec popularibus
Laudande nervis! eruditæ
Materies generoſa menti!

Te, ditioris vena ſcientiæ.
Te, doctioris carminis artifex
Parnaſſio tincti liquore,
Pindaricos ſimilare cantûs

Peritus, addat cœlitibus, tua
Dignis honoret nomina verſibus,
Vatumque vix tuli ſecundas
Prædicet egregiè camænas;

Nobis; eburnam tendere barbiton
Excelſiori non licuit metro.
Ignoſce, non parem, tuarum
Eloquio occubuiſſe laudum.

EPINICION

Namurco Belgis feliciter reſtituto.

1 Septemb. M D C XCV.

Victrice nuper qui ſibi dexterâ
Subjecit orbem, qui modo Belgii
Urbeſque, turreſque, & ſuperbas
Stravit humi, Ludovicus, arces;

Quo ſole fulſit Gallia, triſtibus
Palleſcit umbris. Occidit, occidit,
Turpique procumbit ruinâ,
Icariis furibundus auſis.

Vixdum tremendis, Belga, tonitruis,
Et ſulphuratis fulminibus, gravem
Concuſſerat dextram, potenti
Perniciem meditatus urbi:

Vixdum minaci proruit impetu,
Muroſque tentat non penetrabiles;
Immugiunt rupes, & altum
Attonitæ inſonuere cautes.

Terrent frementem talia Galliam,
Quæ bellicoſam conglomerans manum,
Repente collatis in unum
Viribus, explicuit catervas.

Fruſtra. (Triumphi teſtis erit recens
Devicta pubes.) Fortior æneos
Perrupit imbres, & ſubegit
Belligeram, GULIELMUS, arcem.

Non

Non emta turpi munere mœnia:
Ceſſere ferro. Regia nobilis
Miratur, exhauſtumque Martem
Pariſiæ ſtupuere vallès.

Dum Rex ſuorum diruit impius
Delubra Divûm: dum furit in Deos
Et Templa Bruxellæ nefando
Sacrilegus ſepelivit igne.

Io triumphe! Ter Batavæ crepent
Hac nocte flammæ. Ter reſonent pio
Tormenta plauſu. Ter refuſo
Æthera concutiant fragore

Ad bella nati Gallica Britones:
Ter doctiorum exercitus artium;
Trinoque Namurcum tremore
Ter trepidos imitetur ignes.

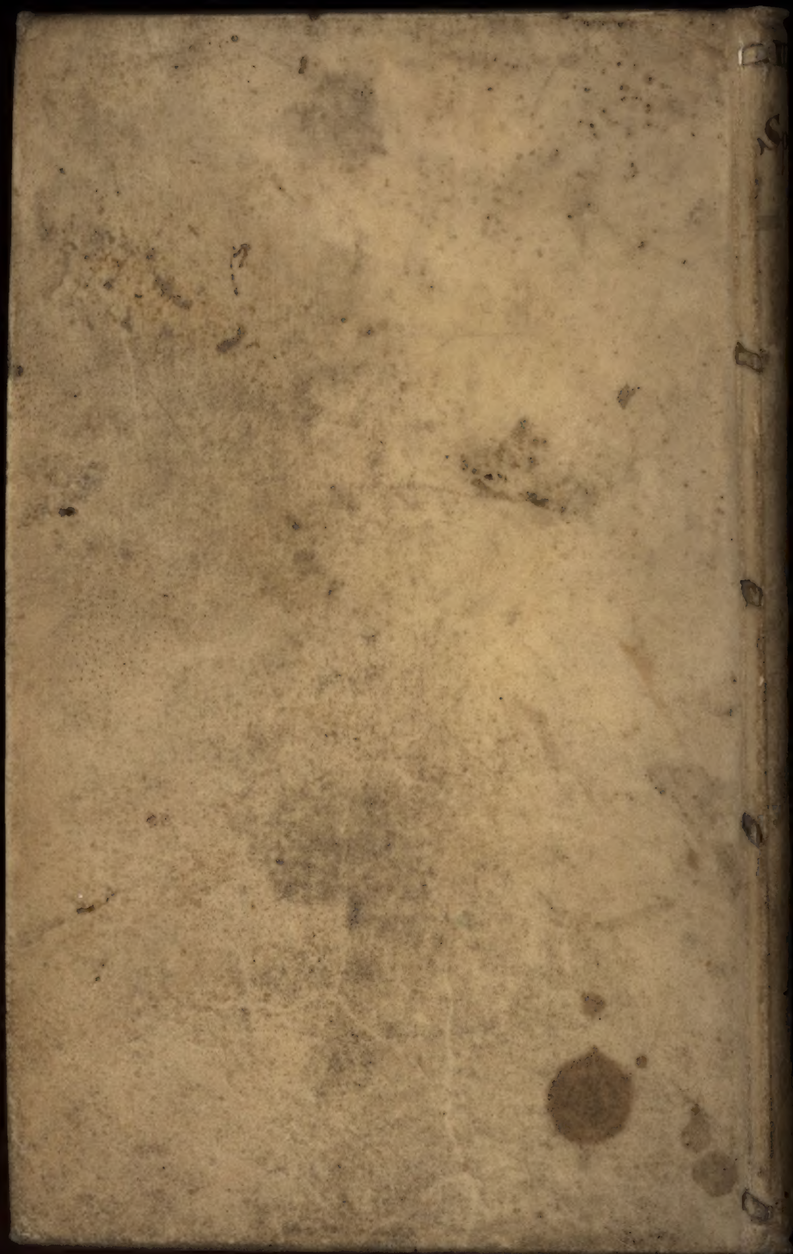
F I N I S.

Liber Leonard Baskin .

157 Ral

Richd. Hatchwell
£ N.15
19.75

RELANDI
de
Spoliis